

S. CYRILLUS Alexandrinus († 444)

DE ADORATIONE IN SPIRITU ET VERITATE

- PG
68, 513 Lib. VII. [...] Χρῆμα γάρ ὅτι μάλιστα τῶν ἀναγκαίων ἡμῖν ἀποφαίνων 1084
ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν εἰς τοὺς φύσαντας αἰδῶ, φειδοῦς ἡζίου
καὶ λόγου τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. Ἀπηρτημένος γάρ ἤδη τοῦ τιμίου σταυροῦ,
καὶ τῷ ξύλῳ προσηλωμένος, τῷ γνησίῳ μαθητῇ τὴν ἁγίαν ἐδίδου Παρθένον,
καὶ γηροκόμον αὐτῇ καθιστὰς τὸν ἡγαπημένον, ἔλεγεν· «Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός
σου· καὶ τῷ μαθητῇ εἶπεν· Ἴδου ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας,
φησὶν, ἔλαθεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια».
- PG
68, 1005 Lib. XV. [...] Ἰόντος γάρ δὴ τοῦ νόμου κατὰ γυναικὸς ἀπάσης τικτού- 1085
σης ἄρσεν ἢ θῆλυ, καὶ γενικωτάτην ἡμῶν ποιουμένου τὴν κατὰρῆσιν, ὑπε-
ξήρηται τῆς δυσφημίας ἡ ἁγία Παρθένος, ἥς ἐκφυῖναι φαμεν τὸν κατὰ σάρκα
Χριστόν. Θεά γάρ, εἴ τοι δοκεῖ, τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές. Γυνή γάρ, φησὶν, καὶ
οὐ πᾶσαι τυχὸν ἀδιακρίτως, ἀλλ' εἴ τις ἐὰν σπερματισθῇ καὶ τέκῃ ἄρσεν,
ἀκάθαρτος ἔστω. Ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου τὸ θεῖον συνέστη σῶμα, πλα-
στουρούμενον ἀρρήτως ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, καὶ τῶν τῆς φύσεως νόμων
ὀλίγα πεφροντικός. Ἦκιστα γάρ δὴ σπερματικῆς ἐδεῖτο καταβολῆς ὁ τῶν
-
- PG
68, 514 Lib. VII. [...] Nam rem in primis necessariam esse reverentiam 1084
in parentes, nobis ostendit Dominus noster Iesus Christus, cum suae
ipsius matris curam atque rationem habuit. Sublatus namque iam
in venerandam illam crucem, et ligno suffixus, discipulo suo germano
sanctam Virginem tradidit, ac senectutis illius tutorem nutritorem-
que constituit dilectum illum suum, dicens: *Mulier, ecce filius tuus;*
deinde discipulo: Ecce mater tua; et ex illa hora accepit eam discipulus
*in sua.*¹
- PG
68, 1006 Lib. XV. [...] Nam, cum ea lex in omnes mulieres caderet quae 1085
vel masculum vel feminam parerent, atque generalem adversus
nos omnes sententiam ferret, illa sancta Virgo a probro exempta est,
ex qua Christum secundum carnem editum esse praedicamus. Vide
enim, si placet, accuratam legis diligentiam. Mulier, inquit, non
quaevis citra distinctione, sed si qua conceperit semen, et pepererit
masculum, immunda esto: atqui ex Spiritu sancto divinum illud
corpus compactum est, arcana quadam ratione in sancta Virgine
neglectis naturae legibus formatum. Neque enim indito semine indi-
gebat ille sanctorum Primogenitus, ac primitiae eorum qui regene-

¹ Io. XIX, 26-27.

ἀγίων πρωτότοκος, ἡ ἀπαρχὴ τῶν λαχόντων τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Περὶ ὧν εἴρηται σαφῶς· «Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν». Διέδρα δὴ οὖν τὴν ἐκ νόμου καταβολὴν ἡ ἀγία Παρθένος, σπερματισθεῖσα μὲν οὐδαμῶς, ἐνεργείᾳ δὲ τῇ διὰ ἀγίου Πνεύματος τὸ θεῖον ἀποκυήσασα βρέφος.

COMMENTARIUS IN ISAIAM

- 1086 Lib. I, Oratio IV, cap. VII, 14-16. «Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, ^{PG 70, 204} καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ. Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται· πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἢ προελεσθαι πονηρά, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν καὶ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῇ, ἔρημος ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων».

Ἐκδεδώκασι μὲν τινες τῶν τὰς θείας ἐρμηνευσάντων Γραφάς, τό· Ἴδου ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἔξει. Δοκεῖ γε μὴν Ἰουδαίοις τῷ τῆς νεάνιδος ὀνόματι κατασημαίνεσθαι δεῖν τὴν τοῦ Κυρίου Μητέρα, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καλεῖσθαι παρθένον. Οἴονται γὰρ ὅτι τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν ἀπρακτῆσαι θέμις, εἰ νεᾶνις λέγοιτο, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον παρθένος. Ἀμαθαίνοντας δὲ κατὰ πολλοὺς τρόπους κατίδοι τις ἂν αὐτούς. Πρῶτον μὲν γὰρ, κἂν εἰ λέγοιτο νεᾶνις ἡ παρθένος, οὐκ ἔξω κείσεται τοῦ εἶναι παρθένος. Εἰτά φασὶ περὶ τῆς τοῦ

rationem illam ex Deo per Spiritum assecuti sunt; de quibus est diserte dictum: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt.*¹ Effugit igitur legis condemnationem sancta Virgo quae minime semen concepit, sed Sancti spiritus opera divinum puerum peperit.

- 1086 Lib. I, oratio IV, cap. VII, 14-16. *Ecce virgo in utero habebit, et ^{PG 70, 203} pariet filium, et vocabunt nomen eius, Emmanuel. Butyrum et mel comedet; priusquam sciat ille mala praeponere, eliget bonum. Ideo priusquam sciat puer bonum vel malum, malitiae non obtemperat, ut eligat bonum. Et relinquetur terra quam tu metuis, a facie duorum regum.*

Reddiderunt quidam eorum qui divinas Scripturas interpretati sunt: Ecce puella in utero habebit. Videtur quidem Iudaeis puellae nomine oportere Matrem Domini subnotari, nec vocari virginem. Existimant siquidem fas esse vim mysterii enervare, si puella non virgo dicatur. Caeterum rudes eos esse multis modis videre licet. Primum enim licet dicatur haec virgo puella, non privabitur eo, ut

¹ Io. I, 13.

• PG 68, 597, 637, 661, 672.

Ἀχαζ γυναικὸς τὸν προφήτην εἰπεῖν τό· Ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, ἵνα νοῶμεν τὸν Ἐξεχίαν τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγονότα. Ἀλλὰ τοὺς τῆς προφητείας οὐ βασανίζοντες λόγους, τὸ ἀπερισκέπτως δοκοῦν ἀρπάζουσιν, εἴτα τὸν ἑαυτῶν οἶονται σκοπὸν ἐμπεδοῦν διὰ τούτου καὶ μόνου. Ἀλλ', ὧ βέλτιστοι, φαίη τις ἂν πρὸς αὐτούς, τίς τὸν Ἐξεχίαν ἐκάλεσεν Ἐμμανουήλ; Ἡ πόθεν ἂν ἐπιδείξειαν ὅτι πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἀγαθὸν ἢ κακὸν ἠπειθήσε πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν; Οὐκοῦν ἐρῶσθαι φράσαντες ταῖς ἐκείνων τερθραίαις, τὸ ὀρθῶς τε καὶ ἀληθῶς ἔχον παραδεξόμεθα, τὴν ἁγίαν Παρθένον διὰ τῆς προκειμένης ἡμῖν προφητείας κατασημαίνεσθαι παρὰ Θεοῦ πιστεύοντες. Οὕτω γὰρ ἔσται παράδοξον ἀληθῶς καὶ ὑπερμέγεθες τὸ σημεῖον, εἰς βάθος τε ὁμοῦ καὶ ὕψος κατὰ γε τὴν θείαν ὑπόσχεσιν γεγονός. Ὁ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρός κατὰ φύσιν γεγεννημένος Υἱὸς μονογενής, κεκένωκεν ἑαυτόν, καὶ λαγόνων ἐξεδόθη τῶν παρθενικῶν τὸ κατὰ σάρκα, οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης καταβολῆς λαβούσης τὴν γένεσιν, ἀλλ' ἐκ δυνάμεως τε καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὕτω γὰρ εἴρηται πρὸς τὴν ἁγίαν Παρθένον διὰ φωνῆς τοῦ μακαρίου Γαβριήλ· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σε ». Τέξεται τοίνυν, φησὶν, υἱόν. Καὶ σύ, ὦ οἶκος Δαβὶδ, ὁ νῦν, φησί, παραιτούμενος τὸ ἐπὶ Θεῷ πε-

sit virgo. Dein asseverant prophetam de uxore Achazi dicere illud: Ecce puella in utero habebit, et pariet filium, ut intelligamus ex eo natum Ezechiam. Atqui dum prophetiae verba non examinantes, inconsiderate quod lubet arripiunt, tum hoc etiam solum habere videntur quo suum propositum ac sententiam confirment. Verum, o viri optimi, dixerit quispiam illis, quis Ezechiam vocavit Emmanuel? Vel unde demonstrare poterunt, quod priusquam sciret ille bonum vel malum, malitiae non obtemperaret, ut eligeret bonum? Igitur valedicamus istorum praestigiis et quod rectum verumque est amplectamur; sanctam Virginem hac prophetia nobis a Deo denotari credamus. Sic enim erit paradoxum vere, atque incredibile, et signum maximum, in profundum simul et excelsum, iuxta divinam promissionem. E supernis enim, et ex Deo Patre secundum naturam genitus Filius unigenitus, exinanivit seipsum, et ex utero virginali editus est secundum carnem, non humana seminis emissionem unde generatio secuta sit, sed vi et efficientia sancti Spiritus. Ita namque dictum est sanctae Virgini voce beati Gabrielis: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*.¹ Pariet igitur, ait, filium. Et tu, o domus David, quae nunc, inquit, renuis Deo credere,

¹ Lc. I, 35.

• PG 69, 92, 104, 144, 349, 353, 360, 373, 380, 413, 560, 576, 621, 761, 988, 1049, 1076, 1117, 1129, 1156.

ποιθέναι, καὶ παρ' αὐτοῦ σημεῖον αἰτεῖν, εἰς βεβαίωσιν ὧν ἐπήγγελλται, διὰ τὸ προσκεῖσθαι μᾶλλον εἰδώλοις, καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, τοῦτ' ἔστιν, ὁμολογήσεις τὸν Θεὸν ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνότα. "Ὅτε γὰρ πέφηνε καθ' ἡμᾶς * ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τότε καὶ γέγονε καὶ *205 μεθ' ἡμῶν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν, γέγονε καθ' ἡμᾶς. Ἄθρει δὲ ὅπως, ἵνα δείξῃ τὸν αὐτὸν ἀληθῶς Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, τίθησιν ἐπ' αὐτοῦ τὰ θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα. "Ὅτι μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ γέγονε κατ' ἀλήθειαν, πειρᾶται πληροφορεῖν, τροφὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι λέγων τὴν νηπίοις πρέπουσαν, βούτυρόν τε καὶ μέλι. "Ὅτι δέ, καίτοι σὰρξ γεγονώς, οὐδὲν ἤττον ἔσται κρείττων ἁμαρτίας ὥς Θεός, διδάσκει πάλιν ἐπιφέρων εὐθύς· « Διότι πρὶν ἢ γινώσκειν τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν ». "Ἀνθρωποὶ μὲν γὰρ οὕτω πρὸς ἥβην ἐλάσαντες, οὔτε μὴν εἰς μέτρον ἡλικίας ἀφигμένοι, τῆς ὥς ἀπὸ τε χρόνου φρονήσει τετιμημένης, οὐδ' ἂν εἶεν ὅλως ἐπιτήδαιοι διακρίνειν δύνασθαι, τί μὲν ἂν εἴη τὸ φαῦλον, τί δὲ τὸ ἀγαθόν· καλοῦντος δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο καιροῦ, τότε τῶν πρακτέων ἐλευθέραν ποιοῦνται τὴν αἵρεσιν. Ἡ δὲ γε θεία καὶ ἀνωτάτω φύσις, οὐκ ἔν γε τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν ἰδίῳ καὶ τοῖς αὐτῇ πρέπουσιν ὑψώμασιν, ἄβρατος αἰὲ πονηρίας ἐστίν· καὶ τοὺς τῆς φαυλότητος ἀποσειέται τρόπους, οὐ πειραζομένη ποθέν, οὐκ ὅχλησιν ὑπομένουσα, φυσικῶς δὲ μᾶλλον καὶ οὐσιωδῶς ἀπειθοῦσα τῇ πονηρίᾳ. Καὶ οὐ καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον, ἢ ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι περὶ τοῦ

signumque ab eo postulare, ad confirmationem eorum quae promissa sunt, propterea quod magis idolis afficta et addicta sis: vocabis nomen eius Emmanuel, hoc est, confiteberis Deum in humana forma apparuisse. Cum enim apparuit secundum nos unigenitus Dei Sermo, tunc etiam nobiscum factus est. Qui enim supra omnem creaturam fuit, factus est nobis similis. Observa * vero, ut ostendat eum vere *206 Deum simul et hominem fuisse, quo pacto ei divina et humana attribuat. Nam in carne fuisse vere, conatur certo persuadere, cum dicit, cibum ei fore parvulis convenientem butyrum et mel. Quod etiam licet caro exstiterit, nihilominus futurus esset peccato superior, Deus iterum docet cum mox infert: Antequam sciat puer bonum vel malum, malitiae non obtemperat, ut eligat bonum. Homines enim nondum ad pubertatem proveci, nec mensuram aetatis assecuti (quae ipso tempore prudentia exulta est et ornata), nequaquam habiles et idonei esse possunt, ut quid vitiosum, quid bonum sit, valeant decernere: cum autem ad id tempus vocat, tunc rerum agendarum liberam facultatem habent. Divina autem et suprema natura, in sublimitate quadam non nostra, sed propria et sibi congruente collata est, ad quam malitia accessum non habet; vitiique omne genus excutit, non tentata aliquando, perturbationibus vacua; imo natura sua

φωτός, ὅτι ἀπειθεῖ που εἶναι σκότος. Οὐ γὰρ ἀνέχεται παθεῖν τὸ μὴ εἶναι φῶς. Φύσεως οὖν ἄρα τῆς θείας τὸ ἀεὶ πεπηγὸς εἰς τὸ ἀγαθὸν κατασημαίνει λέγων, ὅτι «Ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν». Ἀληθές δὲ τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ καὶ γεγένηται κατὰ σάρκα διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου, Θεὸς ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ πεφηνῶς ὁ Λόγος, ἀλλ' ἦν ἐκ μήτρας καὶ πρὸ αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος ἅγιος ὡς Θεός, τῶν ἰδίων πλεονεκτημάτων οὐκ ἀπολισθίσας διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμελήσας διὰ τὴν οἰκονομίαν· ἵνα πιστεῦσῃται κατ' ἀλήθειαν γεγονώς καθ' ἡμᾶς, καὶ αὐτὴν ἡμῶν ἀγίασῃ τὴν γένεσιν. Καταλειφθῆναι δέ φησι τὴν γῆν, περὶ ἧς ὑφορεῖται καὶ ἐδεδίει ἐκ προσώπου τῶν δύο βασιλείων. Ὅμοιον δὲ ὥσει καὶ λέγοι σαφῶς· Ὅταν ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λαβοῦσα τέκοι, σύ, ὦ οἶκος Δαβὶδ, καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· τότε πάντες οἱ παρενοχλοῦντες τῇ ἀγίᾳ γῇ καταλείψουσιν αὐτήν. Ἔσται γὰρ οὐκέτι βατὴ τοῖς ἐθέλουσι καταδηοῦν. Πνευματικὸς δὲ ὁ λόγος. Γεννηθέντος γὰρ τοῦ Ἐμμανουήλ, ἡ ἀληθῶς ἀγία γῆ καὶ πόλις, τοῦτ' ἔστιν ἡ Ἐκκλησία, γέγονεν ἐν καλῷ τῆς ἐλπίδος, καὶ πάντα πεπάτηκεν ἐχθρόν, οἱ καὶ ἄμαχον εἰδότες αὐτὴν ἀνακεχωρήκασι, καταλελοιπότες ὡς παρὰ Θεοῦ σωζομένην. Ἐγὼ γὰρ ἔσομαι αὐτῇ, λέγει Κύριος, τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν, καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς.

et essentia, malitiae non obtemperans. Non aliter, credo, quam si quis de luce dicat, quod refragetur, esse caligo, ut enim lux non sit, ferre non potest. Naturae igitur divinae esse, semper bono adhaerere, declarat, cum ait, eam non obtemperare malitiae, quo bonum eligat. Quod in ipso Christo verum est. Etsi enim genitus fuit secundum carnem per sanctam Virginem, Deus natura et ex Deo natus Verbum: tamen ex vulva erat, et ante ipsam, imo et ante omne saeculum, sanctus ut Deus, a sua praerogativa non deturbatus propter humanitatem; sed nec humana neglexit propter administrationem, ita uti credatur vere nostrae conditionis fuisse, et nostram hanc creationem sanctificasse. Relinquendam praeterea asserit terram quam suspicatur et timet, a facie duorum regum. Simile autem est ac si quis dicat aperte: Quando Virgo praegnans pepererit, et tu, o domus David, vocabis nomen eius Emmanuel: tunc omnes qui affligunt sanctam terram, relinquent eam, nec erit deinceps obvia ulli vastitatem inferre volenti. Spiritualis vero haec oratio. Nato enim Emanuele, ea quae vere facta terra est civitas, id est Ecclesia, in bonam spem vocata est, omnesque hostes calcavit, qui invictam illam videntes, recesserunt, et ut a Deo conservatam reliquerunt. Ego enim ero illi, dicit Dominus, murus igneus circumquaque, et in gloriam ero in medio eius.

1087 Lib. I, oratio V, cap. VIII, 3. «Καὶ προσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν».^{PG 70, 221}

“Ὅτι μὴ ἐξ αἵματος καὶ σαρκός, μήτε μὴν ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἢ κατὰ σάρκα Χριστοῦ πέπρακται γέννησις, καινοπρεπὴς δέ τις ἦν καὶ ἀήθης, καὶ τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπέκεινα νόμων, ἀπεκάλυψε τῷ προφήτῃ Θεός. Αὐτὸς γάρ φησιν ὁ λέγων· «Λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου». Προσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν. Ἄθρει δὴ οὖν, ὅπως ἀνθρώπου γραφίδι τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ λόγοις γράφεται τοῖς καθ’ ἡμᾶς. Τὸ γάρ τοι, προσῆλθεν, ἕθος τῇ θεῖᾳ λέγειν Γραφῇ, ἀντὶ τοῦ, συνῆλθεν, ἡγουν, κεκοινωνήκε γαμικῶς. Ὅρᾳ τοιγαροῦν ὁ προφήτης καὶ συνόδου σχῆμα γεγονὸς πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον, ἣν εἶναι φησι καὶ προφήτιν, πρᾶγμα διδάσκων ἀληθές· εἶτα καὶ σύλληψιν γεγενῆσθαι φησιν, τεχθῆναι δὲ καὶ υἷόν. Ὁξεῖα δὲ σφόδρα τῆς ὁράσεως ἢ ἀπόδοσις, πάντα τῷ προφήτῃ παρατιθεῖσα πρὸς γνῶσιν. “Ὅτι γάρ ἐξ ἀγίου Πνεύματος τὸ πανάγιον ἐκεῖνο διεπήγνυτο σῶμα τὸ ἐνωθὲν τῷ Λόγῳ, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Οὐκοῦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, δι’ ἧς τὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ διεπλάττετο σῶμα, τῷ τῆς συνόδου σχήματι πλαγίως κατεσημαίνεται. Ἀπαρχὴ γὰρ γέγονε καὶ κατὰ τοῦτο Χριστὸς τῶν ἡγιασμένων ἐν πνεύματι, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ’ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. Γεννητὸς οὖν Πνεύματος κατὰ γε τὴν σάρκα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτός, ἵνα καὶ ἡμεῖς δι’ αὐτὸν ἐν τούτοις.

1087 Lib. I, oratio V, cap. VIII, 3. *Et accessit ad prophetissam: et in utero concepit, et peperit filium.*^{PG 70, 222}

Quod non ex sanguine et carne, neque ex voluntate viri, Christi nativitas secundum carnem peracta fuerit, sed et insolita, et ultra leges humanae naturae exstiterit, Deus prophetae revelavit. Etenim ipse, inquit, qui dicit: «Cape tibi librum novum magnum», accessit ad prophetissam. Considera vero quo pacto hominis penicillo Christi mysterium nostrisque verbis scribatur. Illud autem, Accessit, pro Coiit, vel coniugali ritu communicavit, ex more suo dicit divina Scriptura. Videt ergo propheta etiam congressus formam cum sancta Virgine, quam prophetissam quoque dicit, rem veram docens: dein et conceptionem factam ait, filiumque editum. Namque a sancto Spiritu sanctissimum illud corpus, Verbo unitum, fuisse formatum, cui dubium esse poterit? Quocirca Spiritus virtus ac vis, per quam illud corpus in sancta Virgine formatum est, hoc congressus habitu ac figura oblique significatur. Primitiae siquidem factus est hinc Christus eorum qui sanctificati sunt in spiritu, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt. Natus ergo est ex sancto Spiritu iuxta carnem et ipse ante alios, ut et nos quoque per illum nasceremur.

- PG
70, 1036 Lib. IV, oratio IV, cap. XLIX, 1-3. [...] « Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ 1088
ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ »· ὅτι
μακάριος Γαβριήλ ἐκκαλύπτων τῇ ἀγίᾳ καὶ Θεοτόκῳ παρθένῳ τὸ μυστή-
ριον· « Μὴ φοβοῦ, φησὶν, ἡ Μαριάμ. Εὗρες γὰρ χάριν παρὰ Θεῷ, καὶ ἰδοὺ
συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
Αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ». Ἄρ' οὖν
*1037 ἀσυμβάτους ἀλλήλαις εἰρήκασι * φωνάς, ὃ τε μακάριος ἄγγελος, καὶ ὁ προ-
φήτης; Οὐ μὲν οὖν. Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος προφήτης πνεύματι λαλῶν μυ-
στήρια, μεθ' ἡμῶν γεγονότα Θεὸν προκαταμεμήνυκεν, ἀπὸ τε τῆς φύσεως,
καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς μετὰ σαρκὸς οὕτως ὀνομάσας αὐτόν. Ὁ δέ γε μα-
κάριος ἄγγελος ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτῷ τοῦτομα θεὸς· σέσωκε γὰρ τὸν ἴδιον
λαόν. Σωτὴρ οὖν ἄρα κέκληται διὰ τοῦτο.
- PG
70, 1180 Lib. V, tom. I, cap. LIII, 7-8. [...] Θεὸς δὲ ὢν φύσει, καθῆκεν ἑαυ- 1089
τὸν εἰς τὸ ἐλέσθαι παθεῖν δι' ἡμᾶς τὴν κένωσιν. Ἐλαβε δὲ δούλου μορφὴν,
καὶ ὑπέμεινε γέννησιν τὴν κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς, οὐ τοῖς τῆς ἀνθρωπείας
φύσεως ἀκολουθήσας νόμοις. Οὐ γὰρ ἐξ ἀνδρός, ἡ γυναικὸς ἡ πρόοδος· μυ-
στικὴ δὲ μᾶλλον, καὶ ξένη, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ ἐγγὺς ἀδιήγητος. Εἴρηται γὰρ
πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον, ὅτι « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύ-
ναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται
-
- PG
70, 1035 Lib. IV, oratio IV, cap. XLIX, 1-3. [...] *Ecce virgo uterum geret,* 1088
*et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.*¹ Beatus quoque
Gabriel revelans sanctae et Deiparae virgini mysterium: *Ne timeas,*
inquit, *Maria. Invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in*
utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim servabit
*populum suum a peccatis ipsorum.*² Num igitur dissidentia sibi di-
xerunt hic beatus angelus et propheta? Nequaquam. Divinus enim
propheta, spiritu loquens mysteria, Deum nobiscum factum prae-
*1038 significavit, a natura et * dispensatione quae simul cum carne con-
iuncta est, sic illum denominans. Beatus vero angelus ex opera-
tione et efficientia ei nomen imposuit; servavit enim populum suum:
propterea vocatus est Servator.
- PG
70, 1179 Lib. V, tom. I, cap. LIII, 7-8, [... Christus] cum esset natura 1089
Deus, se ipse demisit, ut propter nos exinanitionem pateretur, ac
servi formam sumpsit, et nasci de muliere secundum carnem susti-
nuit, non humanae tamen nativitatis leges secutus. Non enim ex viro
et muliere ortus erat, sed mysticus potius et peregrinus, et supra
nos, ac prope inenarrabilis. Dictum enim est sanctae Virgini: *Spi-*
ritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo

¹ Is. VII, 14.² Lc. I, 30-31.

Υἱὸς Θεοῦ ». Ἐπειδὴ δέ, καὶ ὑπὲρ φύσιν τὴν καθ' ἡμᾶς πεπράχθαι πιστεύεται τὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως αὐτοῦ μυστήριον, διὰ τοῦτο φησιν ὁ προφήτης, ὅτι «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;»

COMMENTARIUM IN IOELEM

- 1090 Tom. I, cap. I, VI, 6-7. [...] «Καταβήτω ἀδελφιδοῦς μου εἰς κῆπον αὐτοῦ, καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ». Ἦδεῖς οἱ τῆς εὐσεβείας καρποὶ καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλομαθείας ἀκρόδρυα τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, ὅς ἐστιν ἡμῶν καὶ ἀδελφιδοῦς, ὡς ἐξ ἀδελφῆς τῆς παναχράντου Δεσποίνης γεγεννημένος.

COMMENTARIUS IN AGGAEUM

- 1091 Cap. II, 21-23, XIX. [...] Καὶ γοῦν ἡ ἀγία καὶ ἄμωμος Παρθένος, ἔτι κυοφοροῦσα Χριστόν, ἄτε δὴ καὶ ἀγίου Πνεύματος ἀνάπλεων φέρουσα τὸν νοῦν, προανακεκράγει, τὰ τοιάδε λέγουσα· «Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς». Οὐκοῦν καθήρηνται μὲν οἱ δυνάσται, καὶ πεπτώκασιν ἐξ ἰδίων θρόνων.

*quod natum est sanctum, vocabitur Filius Dei.*¹ Quoniam vero supra naturae suae conditionem hoc carnalis nativitatis eius mysterium factum esse creditur, propterea dicit propheta: *Generationem eius quis enarrabit?*²

- 1090 Tom. I, cap. I, VI, 6-7. [...] *Descendat nepos meus in hortum suum et comedat fructum pomorum suorum.*³ Dulces pietatis fructus et dulcia poma, ubi vera discendi cupiditas, Christo omnium nostrum Salvatore, qui et noster nepos est, utpote ex sorore nostra, domina omnimodis incontaminata progenitus.
- 1091 Cap. II, 21-23, XIX. [...] Proinde sancta et immaculata Virgo, adhuc Christum gestans in utero, utpote Spiritu sancto plena, ante exclamavit his verbis: *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.*⁴ Depositi sunt igitur potentes, et thronis suis exciderunt.

¹ Lc. I, 35.

² Is. LIII, 8.

³ Cant. V, 1.

⁴ Lc. I, 52.

• PG 70, 226. PG 71, 877, 900, 912.

COMMENTARIUS IN LUCAM (post 429)

PG 72, 477 Cap. I, 51. « Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους 1092
διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν ».

Αἰνίττεται ὁ βραχίων τὸν ἐξ αὐτῆς φύντα Λόγον. Ὑπερηφάνους δὲ λέγει τοὺς πονηροὺς δαίμονας μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν πεσόντας δι' ἔπαρσιν.

PG 72, 484 Cap. II, 4. « Διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ » 1093

Ἡ μὲν οὖν τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων βίβλος εἰς τὸν Ἰωσήφ τὴν γενεαλογίαν κατὰγουσα, ἐκ τοῦ Δαυϊδικοῦ ἔχοντα οἴκου τὸ γένος, ἔδειξε δι' αὐτοῦ καὶ τὴν Παρθένον τοῦ Δαβὶδ συμφυλέτιν, τοῦ Θεοῦ νόμου τὰς συζυγίας ἀπὸ φυλῆς Θεσπίζοντος γίνεσθαι τῆς αὐτῆς. Ὁ δὲ τῶν οὐρανίων ὑποφῆτης δογματῶν, ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ἀναφανδὸν διασαφεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἐξ Ἰουδα μαρτυρῶν ἀνατεῖλαι τὸν Κύριον. Ἀλλὰ διάφοροι μὲν αἱ πρὸς ἐνότητα συνενεχθεῖσαι φύσεις τὴν ἀληθινὴν, εἰς δ' ἐξ ἀμφοῖν Θεὸς καὶ Υἱός, οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἑνωσιν· δύο γὰρ φύσεων ἑνωσις γέγονε· διὸ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως ἑννοίαν, Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον κηρύττομεν, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν.

PG 72, 478 Cap. I, 51. *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente 1092
cordis ipsorum.*

Brachii vocabulo innuit (Maria) natum ex semetipsa Verbum. Superbos autem dicit improbos daemones, cum principe suo elationis causa lapsos.

PG 72, 483 Cap. II, 4. *Eo quod esset de domo et familia Davidis.* 1093

Sacrorum Evangeliorum liber ad Iosephum stirpis seriem deducens, qui de Davidis familia genus erat sortitus, demonstrat simul Virginem quoque de Davidis tribu aequae ac illum fuisse, quia divina lex coniugia intra eandem tribum fieri iubebat. Caeterum coelestium dogmatum interpres, magnus apostolus Paulus, veritatem palam edicit, ex Iuda ortum esse Dominum testans.¹ Diversae quidem ad veram unitatem faciendam concurrerunt naturae, unusque ex utraque Deus Filius: non quod naturarum diversitas ob adunationem perempta fuerit; nam duarum potius naturarum adunatio facta est: propterea unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Atque ob hanc inconfusae adunationis sententiam, Deiparam quoque sanctam Virginem praedicamus, quia nimirum Dei Verbum caro factum est et homo, atque ab ipso conceptu copulavit sibi sumptum ex Virgine templum.

¹ Hebr. VII, 14.

- 1094 5. «Σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένη αὐτῷ γυναικί, οὕσῃ ἐγκύω». PG 72, 484
 Ὁ δὲ γε ἱερὸς εὐαγγελιστής, μεμνηστεῦσθαι φησι τῷ Ἰωσήφ τὴν Μα-
 ριάμ, δεικνὺς ὡς ἐπὶ μόνοις τοῖς μνήστροις ἢ σύλληψις, καὶ παράδοξος ἢ
 γέννησις τοῦ Ἑμμανουήλ, καὶ τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως οὐκ ἀκολου-
 θοῦσα νόμοις· οὐ γὰρ τέτοκεν ἡ ἁγία Παρθένος, * ἀνθρωπίνου σπέρματος λα- *485
 βοῦσα καταβολήν. Καὶ τις ὁ τοῦδε λόγος; Ἡ πάντων ἀπαρχὴ Χριστός, ὁ
 δεύτερος Ἀδάμ, κατὰ τὰς Γραφάς, γεννητὸς γέγονε Πνεύματος, ἵνα καὶ
 εἰς ἡμᾶς παραπέμψῃ τὴν χάριν· ἐμέλλομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς, οὐκ ἀνθρώπων
 ἔτι χρηματίζειν τέκνα, Θεοῦ δὲ μᾶλλον, τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησιν
 ἐν πρώτῳ λαχόντες Χριστῷ· ἵνα γένηται αὐτὸς πρωτεύων ἐν πᾶσι, καθά
 φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος. Οἰκονομικώτατα δὲ τῆς ἀπογραφῆς ὁ καιρὸς
 πέπομφεν εἰς Βηθλεὲμ τὴν ἁγίαν Παρθένον, ἵνα ἐτέραν ἴδωμεν προφητείαν
 ἐκτετελεσμένην· γέγραπται γὰρ ὡς ἔφημεν· «Καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ
 Ἐφραθά, ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται
 τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ». Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι εἰ σαρκὶ
 γεγέννηται ἡ Παρθένος, διέφθαρται· εἰ δὲ οὐ διέφθαρται, κατὰ φαντασίαν
 γεγέννηται, φαμέν· Ὁ προφῆτης λέγει, ὅτι [Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ] εἰς-

- 1094 5. *Cum Maria desponsata sibi uxore praegnante.* PG 72, 483
 Desponsatam ait fuisse sacer evangelista Iosepho Mariam, ut de-
 monstret manentibus tantum sponsalibus evenisse conceptionem,
 miramque Emmanuelis nativitatem, praeter humanae naturae leges.
 Non enim Virgo virili suscepto semine partum effudit. Quaeenam
 autem rei ratio? Omnium inchoatio * Christus, et secundus, ut aiunt *486
 Scripturae, Adamus, Spiritu sancto operante genitus fuit, ut ad nos
 quoque gratiam transmitteret. Futurum quippe erat, ut nos pariter
 haud iam diutius hominum filii, sed Dei potius essemus, in Christo
 scilicet primo per Spiritum regenerationem adepti, ut fieret ipse pri-
 mogenitus inter omnes, prout ait sapientissimus Paulus.¹ Providen-
 tissime autem census occasio sanctam Virginem misit Bethleemum, ut
 alterius quoque vaticinii exitum videremus. Scriptum est enim, ut
 diximus: *Et tu Bethleem domus Ephrathae, modica es ut sis in millibus*
*Iudae: ex te mihi exhibit qui dux fiet in Israel.*² Iis autem qui dicunt,
 quod si carnaliter peperit Virgo, ipsa corrupta fuerit; sin vero minus
 corrupta fuerit, phantastice tantum peperisse; nos dicimus: Pro-
 pheta ait, Dominum Deum Israelis ingressum esse atque egressum,
 et tamen ianuam clausam mansisse.³ Praeterea si inconfuse Verbum

¹ Coloss. I, 15.

² Mich. V, 2; Matth. II, 6.

³ Ezech. XLIV, 2.

• PG 72, 40, 96, 125, 329, 332, 477, 492, 508, 628, 893, 909.

ἦλθε καὶ ἐξῆλθε καὶ μένει ἡ πύλη κεκλεισμένη. Καὶ εἰ ἀσυγχύτως ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀσπόρως πάντως συλληφθεὶς, ἀφθόρως γεγέννηται.

PG
72, 485

7. «Καὶ ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον».

1095

Ποῖον ἄρα πρωτότοκον; Πρωτότοκον λέγει νῦν, οὐ τὸν πρῶτον ἐν ἀδελφοῖς, ἀλλὰ τὸν καὶ πρῶτον καὶ μόνον· ἔστι γάρ τι καὶ τοιοῦτον εἶδος ἐν ταῖς σημασίαις τοῦ πρωτοτόκου· καὶ γὰρ καὶ πρῶτόν ἐστιν ὅτε τὸν μόνον ἡ Γραφή καλεῖ· ὡς τό· «Ἐγὼ εἰμι Θεὸς πρῶτος, καὶ μετ' ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἕτερος». Ἵνα οὖν δείξῃ, ὅτι οὐ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐγέννησεν ἡ Παρθένος, ἐπήγαγεν τὸν πρωτότοκον· ἕτερον γὰρ οὐκ ἔσχεν υἱόν, μείνασα παρθένος, ἀλλὰ τὸν τοῦ Πατρὸς· περὶ οὗ καὶ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ βοᾷ· «Κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτὸν ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς». Τοῦτου καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διαμνημονεύει λέγων· «Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Εἴτα πῶς εἰσθόδηκεν εἰς τὴν οἰκουμένην; Ἐξω γὰρ ὑπάρχει αὐτῆς, οὐ τοπικῶς μᾶλλον, ἀλλὰ φυσικῶς· ἕτερος γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶ παρὰ γε τοὺς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Εἰσθόδηκε δὲ εἰς αὐτὴν γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ μέρος αὐτῆς χρηματίσας διὰ τὴν σάρκαωσιν· καίτοι γὰρ μονογενὴς ὑπάρχων θεϊκῶς, ἐπειδὴ γέγονεν ἡμῶν ἀδελφός, ταύτῃ τοι

factum est caro, absque semine prorsus conceptum, sine ulla item corruptione natum est.

PG
72, 486

7. *Peperitque filium suum primogenitum.*

1095

Quem, inquam, primogenitum? Primogenitum nunc dicit, non primum inter fratres, sed primum simul et unicum. Nam et hic quoque vocabuli *primogeniti* sensus est. Etenim primus dicitur interdum a Scriptura qui unus est. Veluti illud: *Ego sum Deus primus, et mecum non est alter*.¹ Ut ergo ostenderet haud simplicem hominem a Virgine genitum, addidit *primogenitum*. Non enim alium habuit filium, cum virgo permanserit, nisi Patris (coelestis) Filium; de quo Deus Pater voce Davidis clamat: *Et ego primogenitum ponam illum, excelsum prae regibus terrae*.² Huius sapientissimus quoque Paulus meminit dicens: *Et cum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei*.³ Iam vero quomodo in mundum introiit? Est enim extra ipsum non localiter, sed potius naturaliter. Diversus enim natura est a re quavis in universo mundo contenta. Introiit ergo in mundum, quatenus factus est homo, mundique pars coepit esse propter incarnationem. Quanquam vero divinitus erat unigenitus, attamen postquam frater noster evasit, tum demum primogenitus

¹ Isa. XLIV, 6.

² Ps. LXXXVIII, 28.

³ Hebr. I, 6.

καὶ ὠνομάσθη πρωτότοκος, ἵνα ὡς ἀπαρχὴ τῆς τῶν ἀνθρώπων υἱοθεσίας γεγονώς, καὶ ἡμᾶς υἱὸς Θεοῦ γενέσθαι παρασκευάσῃ.

“Ὡστε τὸ πρωτότοκον, περὶ τῆς οἰκονομίας εἰρησθαι νόμιζε· κατὰ γὰρ τὴν θεότητα μονογενής· πάλιν μονογενής μὲν καθ’ ὃς Λόγος ἐστὶν ἐκ Πατρὸς· ἀδελφούς κατὰ φύσιν οὐκ ἔχων, οὐδὲ ἐτέρῳ τινὶ συνταττόμενος· εἷς γὰρ καὶ μόνος ὁ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· πρωτότοκον δὲ * διὰ τὴν πρὸς *488 τὰ κτίσματα συγκατάδοσιν. “Ὅτε μὲν οὖν μονογενής ὀνομάζεται, οὐδεμιᾶς αὐτῷ προσπελεγμένης αἰτίας, καθ’ ἣν ἐστὶν μονογενής, τοῦτο καλεῖται, ἀλλ’ ἀπολελυμένως, Μονογενής Θεὸς ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς. “Ὅτε δὲ πρωτότοκον αὐτὸν αἱ θεῖαι καλοῦσι Γραφαί, εὐθὺς ἐπιφέρουσι καὶ ὢν ἐστὶ πρωτότοκος, καὶ τὴν αἰτίαν δι’ ἣν καὶ ταύτην ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν. Φασὶ γὰρ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν· τὸ μὲν, καθ’ ὃ γέγονεν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· τὸ δέ, καθ’ ὃ πρῶτος αὐτὸς εἰς ἀφθαρσίαν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἀνέστησε· καὶ ἔσται μονογενής μὲν κατὰ φύσιν, ἅτε δὴ μόνος ὢν ἐκ Πατρὸς Θεὸς ἐκ Θεοῦ, καὶ μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἀναλάμψας, καὶ φῶς ἐκ φωτός· πρωτότοκος δὲ δι’ ἡμᾶς ἵν’ ἐπειδὴ καλεῖται τῶν πεποιημένων πρωτότοκος, δι’ αὐτὸν σώζεται

quoque nominatus est; ut quatenus adoptivorum hominum princeps factus est, nos pariter Dei filios fieri curaret.

Primogenitum, ob dispensationis mysterium dictum esse puta: etenim secundum deitatem unigenitus est. Rursus unigenitus est, quatenus Verbum est ex Patre, fratres naturales non habens, nec alii cuiquam connumeratus: unus enim solusque * autem propter suam *487 ad creaturas inclinationem. Cum ergo unigenitus appellatur, sic nempe absolute dicitur, quin ulla causa admisceatur, ob quam reapse taliter nominetur, cum utique Unigenitus Dei sit in Patris sinu. Cum autem primogenitum ipsum sacrae appellant Scripturae¹ statim addunt et quorum sit primogenitus, nec non causam ob quam eiusmodi appellationem sortitus sit. Dicunt enim primogenitum inter multos fratres,² et primogenitum ex mortuis:³ illud quidem, quatenus factus est per omnia similis nobis absque peccato: alterum vero, quatenus ipse primus carnem suam ad immortalitatem resuscitavit. Porro unigenitus exstitit secundum naturam, ceu solus ex Patre Deus de Deo, solus de solo, Deus ex Deo effulgens, lumen de lumine; primogenitus autem propter nos, ut quoniam primogenitus eorum qui facti sunt dicitur, per ipsum salvetur quidquid pari ac ille conditione est. Nam si eum esse primogenitum prorsus necesse est,

¹ Io. I, 18.

² Rom. VIII, 29.

³ Coloss. I, 18.

τὰ κατ' αὐτόν· εἰ γὰρ δεῖ πάντως αὐτὸν εἶναι πρωτότοκον, μενοῦσι πάντως καὶ ὧν ἐστὶ πρωτότοκος· εἰ δέ, κατ' Εὐνόμιον, πρωτότοκος ἐκ Θεοῦ λέγεται ὡς τῶν πολλῶν πρῶτος γεννηθείς, ἔστι δὲ καὶ ἐκ Παρθένου πρωτότοκος, εἴη ἂν καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς πρῶτος ἐτέρου· εἰ δὲ μόνος, ἀλλ' οὐ πρὸ ἄλλων γεννηθείς, ἐκ Μαρίας πρωτότοκος κέκληται, καὶ ἐκ Θεοῦ ἄρα πρωτότοκος, οὐχ ὡς πολλῶν πρῶτος, ἀλλ' ὡς μόνος γεννηθείς. Ὅτι εἰ τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων αἷτια ὁμολόγηται, πρῶτον δὴ ἦν Θεὸς καὶ Θεοῦ Υἱός, τῶν ἄρα υἱῶν λεγομένων αἷτιος ὁ Υἱός, ὡς ἐξ ἐκείνου λαχόντων τὴν κλησιν. Ὁ ἄρα αἷτιος τῶν δευτέρων υἱῶν, λέγοιτ' ἂν πρωτότοκος δικαίως, οὐχ ὡς πρῶτος ἐκείνων ὑπάρξας, ἀλλ' ὡς πρῶτος τῆς υἱοῦ προσηγορίας γενόμενος αὐτοῖς αἷτιος· καὶ ὥσπερ τὸ λέγεσθαι πρῶτον τὸν Πατέρα· «Ἐγὼ γάρ, φησὶν, εἰμὶ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα», οὐκ ἀναγκάσει, πάντως αὐτὸν συγγενῇ τοῖς μετ' αὐτὸν νοεῖσθαι, οὕτω καὶ πρῶτος λέγεται τῆς κτίσεως ὁ Υἱός, εἴτ' οὖν πρωτότοκος πρὸ πάσης κτίσεως, οὐ πάντως ἔσται τῶν ποιημάτων εἷς· ἀλλ' ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἀρχὴν ἑαυτὸν τῶν πάντων ἀποδεικνύων ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμὶ πρῶτος», οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς πρῶτος τῆς κτίσεως λέγεται· δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα γέγονεν, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ πάντων κτισμάτων ἀρχή, ὡς Κτίστης καὶ Δημιουργός.

sequitur ut ii quoque quorum est primogenitus, maneant. Quod si, prout vult Eunomius, primogenitus ex Deo dicitur ceu primus inter multos genitus; pariterque est Virginis primogenitus: utique ex hac etiam talis fuerit, tanquam alio prior. Iam quia reapse solus, non autem prior aliis, ex Maria primogenitus prodiit, utique ex Deo quoque primogenitus processit, non tanquam primus in multis, sed tanquam unicus revera genitus. Praeterea, si priora recte dicuntur causa posteriorum; primoque Deus erat et Dei Filius, utique eorum, qui filii appellantur, causa Filius est, quia hi ab illo nomen sunt auspicati. Ergo qui posteriorum filiorum causa est, merito dicetur primogenitus, non quod primus ortu sit inter illos, sed quia obtinendae filiorum appellationis causa ipsis fuit. Ac sicuti, quia Pater dicitur primus, iuxta illud *Ego sum*, inquit, *primus*, et *ego novissimus*,¹ minime hinc prorsus cogimur credere illum posteriorum affinem; ita etiamsi primus dicitur in creatis rebus Filius, sive ante omnem creaturam primogenitus, non ideo tamen unus erit ullatenus ex creatis. Sed quemadmodum Pater, ut se principium omnium ostenderet dixit, *Ego sum primus*, sic etiam Filius primus in creatis rebus dicitur: per ipsum enim omnia sunt facta, ipseque est creaturarum omnium principium, utpote Conditor et Creator.

¹ Isa. XLIV, 6.

- 1096 5. [...] Ἰόντος τοίνυν τοῦ νόμου κατὰ γυναικὸς ἀπάσης τικτούσης ἄρσεν ἢ θῆλυ, καὶ γενικωτάτην ἡμῖν ποιουμένου τὴν κατὰ ῥῆσιν, ὑπεξαίρεται τῆς δυσφημίας ἡ ἁγία Παρθένος, ἥς ἐκφῶναί φαμεν τὸ κατὰ σάρκα Χριστόν. Θέα γάρ, εἴ σοι δοκεῖ, τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές· « Γυνή » γάρ, φησί, καὶ οὐ πᾶσα τυχὸν ἀδιακρίτως, ἀλλ' « ἥτις ἂν σπερματισθῇ καὶ τέκη ἄρσεν, ἀκάθαρτος ἔστω ». Ἐνταῦθα δὲ ἐκ Πνεύματος ἁγίου τὸ θεῖον συνέστη σῶμα, πλαστουρούμενον ἁρρήτως ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, καὶ τῶν τῆς φύσεως νόμων ὀλίγα πεφροντικός· ἥκιστα γάρ σπερματικῆς ἐδεῖτο καταβολῆς ὁ τῶν ἁγίων πρωτότοκος, ἡ ἀπαρχὴ λαχόντων τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν· περὶ ὧν εἴρηται σαφῶς· « Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἢ ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν ». Διέδρα δὲ οὖν τὴν ἐκ νόμου καταδοὴν ἡ ἁγία Παρθένος, σπερματισθεῖσα μὲν οὐδαμῶς, ἐνεργείᾳ δὲ τῇ διὰ Πνεύματος τὸ θεῖον ἡμῖν ἀποκυήσασα βρέφος. [...]
- * Ἀλλὰ ζητητέον πρῶτον μὲν, περὶ τίνος γέγραπται τὸ « περὶ τοῦ καθαρισμού αὐτῶν »· δεύτερον δέ, περὶ τοῦ παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Κυρίῳ· καὶ τρίτον, τί σημαίνει τὸ ζευγὸς τῶν τρυγόνων, καὶ οἱ δύο νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν. Εἰ γάρ τὸ « περὶ τοῦ καθαρισμού αὐτῶν », περὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἢ περὶ τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ, ἢ περὶ τοῦ Κυρίου νομίσαι τις λέγεσθαι, ἀσεβήσει. Οὐτε γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἔγνω τὴν ἁγίαν Παρθένον, οὔτε αὐτὴ ἐν ἀνομίαις συνέ-

PG
72, 500

*501

- 1096 5. [...] Cum ergo lex adversus quamlibet mulierem, quae masculinum feminamque peperisset, lata esset, eaque universalem prorsus faceret intimationem, nihilominus omni dedecore carebat sancta Virgo, de qua natum carnaliter Christum dicimus. Considera enim, si libet, legis accuratum tenorem. *Mulier*, inquit, non indifferenter quaelibet, sed *quae suscepto semine masculinum peperit, immunda esto*.¹ Atqui hoc loco corpus divinum dicimus a sancto Spiritu compactum, ineffabiliter elaboratum in sancta Virgine, naturae neglectis legibus. Minime enim seminali officio indigebat sanctorum primogenitus, inchoatio illorum qui a Deo per Spiritum regenerationem sortiuntur: de quibus dictum est manifeste, *Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo nati sunt*.² Ergo extra omnem legis damnationem sancta Virgo erat, quae nullum semen experta est, sed operante Spiritu divinum nobis infantem edidit. [...]

PG
72, 499

*502

* Sed primo quaerendum est, quemnam designent verba, *Purgationis eorum*; secundo de Iesu coram Domino oblatione; tertio quid significant par turturum et duo columbarum pulli. Etenim si *purgationis eorum* de sancta Deipara, vel de beato Iosepho, vel de ipso Domino existimet aliquis dici, irreligiosus erit. Nam neque Iosephus sanctam Virginem carnaliter cognoverat, neque ipsa in peccatis con-

¹ Lev. XII, 2.² Io. I, 13.

- λαβε, καθὼς αἱ ἄλλαι γυναῖκες, ἵνα περὶ τοῦ καθαρισμοῦ ἑαυτῶν προσε-
 νέγκωσιν· ἀλλ' ἀσπὸρώς συνέλαβε, καὶ ἀφθόρώς ἔτεκεν. "Οπου δὲ οὐ γυναι-
 *504 κὸς καὶ ἀνδρὸς σύνοδος, οὐχ * ὕπνος καὶ ἡδονή, οὐ συνδυασμὸς καὶ μίξις, τίς
 χρεία καθαρισμοῦ; Ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ Κυρίου τοῦτο εἴρηται, τοῦ ἀκηράτου
 καὶ ὑπὲρ πᾶσαν καθαρότητα.
- PG 72, 505 35. «Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία». 1097
 Συντομώτερον δὲ εἰπεῖν, ῥομφαίαν ἐν τούτοις καταδηλοῦσθαί φαμεν, ὥς
 ἐν εἵδει μαχαίρας τὸν πειρασμόν, ἣ καὶ αὐτὸ τὸ πάθος τὸ ἐκ τῆς τῶν Ἰου-
 δαίων ἀπονοίας ἐπενηγεγμένον τῷ Ἐμμανουήλ. Καὶ ἔοικέ γε συνιέναι οὕτως,
 καὶ μὴν καὶ εἰπεῖν ὁ δίκαιος Συμεὼν· μόνον γὰρ οὐχὶ ῥομφαία κατεσφάζετο
 ἡ ἀγία Παρθένος, σταυρούμενον ὁρῶσα τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα κατὰ γε
 τὴν σάρκα. Τοιοῦτον καὶ τὸ παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ· «Ῥομφαία, ἐξεγέρθητι ἐπὶ
 τὸν ποιμένα μου»· τουτέστιν· Ἐνεργείσθω λοιπὸν τὸ σωτήριον πάθος, καὶ
 ὁ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀναδείξεως ἡκέτω καιρὸς.
- PG 72, 509 49. Ἐνταῦθα οὖν πρῶτως τοῦ ἀληθῶς Πατρὸς φανερώτερον μνημο- 1098
 νέυει, καὶ παραγυμνοῖ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφασκεν ἡ ἀγία
 Παρθένος· «Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως»; τότε δὴ, τότε τῶν ἀνθρω-
 πίνων ἐπέκεινα μέτρων ἑαυτὸν ὄντα δεικνύς, καὶ διδάσκων ὅτι γέγονε μὲν
 ὑπουργὸς τῆς οἰκονομίας αὐτὴ τεκοῦσα τὴν σάρκα, φύσει δὲ καὶ ἀληθεῖα
-
- *503 ceperat ut caeterae mulieres, ita ut pro sua ipsorum purgatione offerre
 deberent. Sine semine quippe concepit, sine corruptela peperit. Ubi
 autem non est mulieris cum viro copula, * neque somnus et voluptas,
 neque coniugalis coitio, quatenam sit purgationis necessitas? Sed ne-
 que de Domino id dictum fuit, immaculato scilicet et quamlibet mun-
 ditiam excedente.
- PG 72, 506 35. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* 1097
 Ut rem paucis expediamus, romphaea hic denotari dicimus, ceu
 gladio quodam, tentationem; vel etiam passionem ipsam abs Iudaeo-
 rum vesania Emmanueli illatam. Atque ita videtur intelligere ac di-
 cere iustus Simeon. Gladius enim propemodum sanctam Virginem
 transfigebat, dum crucifixum videret, quem ipsa in carne genuerat.
 Simile quid dicitur etiam a Zacharia: *Romphaea, exsurge adversus
 pastorem meum*,¹ id est, salutaris demum perficiatur passio, et osten-
 sionis bonorum tempus adveniat.
- PG 72, 510 49. *Nesciebatis quia in his quae Patris mei sunt, oportet me esse?* 1098
 Hic primum veri Patris manifestius mentionem infert, suamque
 detegit deitatem. Nam cum sancta Virgo dixisset: *Fili, cur fecisti
 nobis sic?* tunc demum supra humanam mensuram se esse demon-
 strans, matremque carnalem suam dispensationis quidem esse mini-

¹ Zach. XIII, 7.

Θεός ἦν, καὶ Υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς ὄντος Πατρός, φησὶν· « Οὐκ ᾔδειτε », κ. τ. λ. — Ἐνταῦθα οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου ἀκούοντες, ὅτι Θεοῦ ἦν ὁ ναός, καὶ νῦν ἐν ἰδίῳ ὁ Χριστός, ὁ καὶ πάλαι διὰ τοῦ νόμου γραφόμενος, καὶ ὡς ἐν σκιαῇ καὶ τύποις μορφούμενος, αἰδέσθωσαν λέγοντες, ὅτι οὐχ ὁ Δημιουργός, οὐδὲ ὁ Θεός τοῦ νόμου, οὐδὲ ὁ Θεός τοῦ ναοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ.

- 1099 Cap. XI, 47. [...] Ζαχαρίαν δὲ ὧδε ἀκόλουθόν ἐστι ἐννοεῖν τὸν τοῦ Προδρόμου πατέρα, ὃν ἐξ ἀγράφου παραδόσεως ἱστέρηται τοὺς Ἰουδαίους ἀνελεῖν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, διὰ τὸ προφητεύειν αὐτόν, μᾶλλον δὲ ἀποδεικνύναι τὴν Θεοτόκον, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς τεχνησόμενον Θεὸν καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, οἷα δὴ τινα βασιλέα καὶ Κύριον ἐπὶ τὸ ἔθνος ἀποσταλήσεσθαι αὐτῶν· καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν Παρθένον κατὰ τὴν ἐκ Πνεύματος ἁγίου σύλληψιν, τοῦ τόπου τῶν παρθένων, τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ ὄντος μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, μὴ ἀποστῆσαι, καθὰ δὴ γεγαμημένην, ἀλλ' ἐπὶ παρθένον γινώσκειν αὐτήν, καὶ συγχωρεῖν κατὰ τὸν συνήθη τόπον ἐστάναι.
- 1100 Cap. XII, 49. [...] Ἔθος δὲ τῇ θείᾳ Γραφῇ πῦρ ὀνομάζειν ἔσθ' ὅτε τοὺς θεῖους τε καὶ ἱεροὺς λόγους, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν. Ἐφη μὲν γάρ τις τῶν ἁγίων προφητῶν, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· « Ὅτι ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν

PG
72, 720PG
72, 753

stram docens, se tamen suapte natura Deum, Patrisque coelestis Filium, ait: *Nesciebatis*, etc. — Hic Valentini asseclae audientes et Dei esse templum, et quod Christus nunc in propriis est, qui et olim a lege descriptus erat, et tanquam umbris ac typis figuratus, pudore afficiantur dum aiunt, quod neque Creator, neque Deus legis, neque Deus templi, ipse est Christi Pater.

- 1099 Cap. XI, 47. [...] Zachariam autem, consentaneum est intelligere Praecursoris parentem, quem non scripta traditio refert a Iudaeis interfectum inter templum et altare, propterea quod prophetaverat, imo vero praesentem demonstraverat Virginem Deiparam, atque ex ea oriturum Deum ac Servatorem Iesum Christum, qui regis instar ac Domini ad eorum gentem mittendus erat: ipsamque sanctam Virginem, post conceptionem de Spiritu sancto, ex virginali statione, quae in sacro loco erat inter templum et altare, non esse dimittendam, dixerat ceu nuptam, sed adhuc virginem agnoscendam, ei que permittendum ut in consueta statione subsisteret.
- 1100 Cap. XII, 49. [...] Mos vero est divinae Scripturae ignis nomine appellandi interdum divinam sacramque doctrinam, et sancti Spiritus vim atque operationem. Dixit enim sanctorum prophetarum unus, tanquam ex Dei persona, de universali nostro Servatore Christo, quod nempe subito veniet in templum suum Dominus, quem vos quaeritis,

PG
72, 719PG
72, 754

ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς Διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. Ἴδου ἔρχεται, λέγει Κύριος, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται ὀπτασίαν αὐτοῦ; Ἴδου αὐτὸς ἐκπορεύεται, ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πῶα πλυνόντων· καὶ καθοδεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον». Καὶ ναὸν μὲν φησιν ἐνθάδε, τὸ ἄχραντον ἀληθῶς καὶ ἅγιον σῶμα, τὸ διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου τεχθὲν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν δυνάμει τοῦ Πατρὸς. Εἴρηται γὰρ πρὸς τὴν ἁγίαν Παρθένον· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Ἄγγελον δὲ Διαθήκης αὐτὸν ὀνομάζει τὸν Μονογενῆ, παρὰ τὸ ἀγγέλλειν καὶ διακονεῖν τῇ Πατρὶ εὐδοκίᾳ τῇ εἰς ἡμᾶς γενομένη.

IN IOANNIS EVANGELIUM (ante 429)

PG
73, 161

Lib. I, cap. I, 14. [...] «Ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σέ διαβήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειροπέδαις, καὶ προσκυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεὸς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλὴν σοῦ». Ἴδου καὶ ἐν αὐτῷ Θεὸν εἶναι φασι, μὴ ἀποδιελόντες τοῦ Λόγου τὴν σάρκα· καὶ πάλιν οὐκ εἶναι ἕτερον Θεὸν πλὴν αὐτοῦ δισχυρίσαντο, ἐνοῦντες τῷ Λόγῳ τὸ φορούμενον, ὡς ἴδιον αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστὶ τὸν ἐκ Παρθένου ναόν· εἰς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ὁ Χριστός.

1101

*et angelus Testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus; et quis sustinebit diem adventus eius? Aut quis patietur aspectum eius? En ipse procedit ut ignis conflatorii, et ut herba fullonum; et sedebit conflans mundansque sicut argentum et sicut aurum.*¹ Et templum quidem hic dicit immaculatum sanctumque corpus de sancta Virgine sumptum, sancto operante Spiritu in virtute Patris. Dictum quippe fuit sanctae Virgini: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Angelum vero Testamenti ipsum nominat Unigenitum, quia nuntiat, ministratque Patris bonae erga nos voluntati.

PG
73, 162

Lib. I, cap. I, 14. [...] *Viri excelsi ad te transibunt, et tui erunt servi, et post te sequentur vincti manicis, et adorabunt te, et in te orabunt, quoniam in te est Deus, et non est Deus praeter te.*³ Ecce Deum etiam in ipso esse aiunt, non separantes carnem a Verbo: et rursus alium non esse Deum praeter ipsum confirmant, coniungentes Verbo gestamen, ut eius proprium, templum scilicet ex Virgine: unus enim ex ambobus Christus est.

1101

¹ Malach. III, 1-4.² Lc. I, 35.³ Isa. XLV, 14.

● PG 73, 21, 24, 29, 193, 209, 249, 484, 525, 637, 713, 761, 776, 792.

1102 Lib. II, II, 1-4. [...] Ἐπειδὴ δὲ οἶνος ἐπιλέλοιπε τοὺς ἐστιωμένους, ἐπὶ τὴν συνήθη φιλανθρωπίαν ἀγαθὸν ὄντα τὸν Κύριον ἡ μήτηρ ἐκάλεσε λέγουσα· «Οἶνον οὐκ ἔχουσιν»· ὡς γὰρ ἐνὸν ἐπ' ἐξουσίαις αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν βούλοιτο ποιεῖν, εἰς τὸ θαῦμα προτρέπει. PG 73, 225

II, 4. «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου».

Ἄριστα καὶ τοῦτον ἡμῖν τὸν λόγον ὁ Σωτὴρ ἐσχηματίζετο. Οὐ γὰρ ἔδει δρομαῖον ἐπὶ τὸ πράττειν, ἐλθεῖν, οὐδὲ αὐτόμολον ὥσπερ ὁρᾶσθαι θαυματουργόν, κεκλημένον δὲ μόλις ἐπὶ τοῦτο βαδίζειν, καὶ τῇ χρεῖα μᾶλλον, ἥπερ τοῖς ὁρώσιν ἐπιδοῦναι τὴν χάριν. Δοκεῖ δὲ πως εἶναι καὶ χαριεστέρα τῶν ποθουμένων ἡ ἔκδοσις, οὐκ ἐκ τοῦ προχείρου τοῖς αἰτοῦσι χορηγουμένη, διὰ δὲ μικρᾶς ὑπερθέσεως εἰς ἐλπίδα καλλίστην ἀνωθυμένη· ἄλλως τε καὶ διὰ τούτου τὴν τοῖς τεκοῦσι χρεωστουμένην τιμὴν ἀξιολογωτάτην ὑπάρχουσαν ἐπιδεικνύει Χριστός, ὅπερ οὐ πράττειν ἤθελεν αἰδοῖ τῇ περὶ μητέρα καταδεχόμενος.

II, 5-6. «Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνους· Ὅτι ἐὰν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἐξ κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων χωροῦσαι ἀνά μετρητάς δύο ἢ τρεῖς».

Πολλὴν ἔχουσα τὴν βροπὴν εἰς τὸ γενέσθαι τὸ θαῦμα νενίκηκεν ἡ γυνὴ πείθουσα διὰ τὸ πρέπον ὡς υἷον τὸν Κύριον. Ἀρχεται δὲ τοῦ πράγματος αὕτη πρὸς ὑπουργίαν ἥδη τῶν γενέσθαι προσταττομένων τοὺς τῆς πανηγύρεως ὑπηρέτας εὐτρεπίζουσα.

1102 Lib. II, II, 1-4. [...] Caeterum vino convivas deficiente, mater eum rogat ut solita sua bonitate et benignitate uti velit, dicens: *Vinum non habent*. Nam quasi in eius potestate sit cuncta facere quae velit, ad miraculum eum hortatur. PG 73, 226

II, 4. *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.*

Hunc sermonem praeclare quoque Servator effinxit. Nec enim ad patranda miracula currere aut ultro inferre se non oportuit, sed rogatum eo venire, et utilitati magis quam spectatorum oculis hanc impertiri gratiam. Gratiore vero sunt quae optantur, si non cito petentibus ea tradantur, sed aliquantula mora in pulcherrimam spem offerantur. Praeterea, maximum esse illum honorem qui parentibus debetur, Christus ostendit, dum reverentia matris id faciendum suscipit, quod facere nolebat.

II, 5-6. *Dicit mater eius ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideae hydriae sex positae secundum purificationem Iudaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas.*

Magnam habens auctoritatem ad miraculum eliciendum mulier Dominum filium suum, ut par erat, persuasit. Haec autem rem aggreditur, dum nuptiarum ministros praesto esse iubet, eaque ministrare quae Dominus mox imperaturus esset.

- PG 73, 385 Lib. II, cap. IX, 30. [...] Οὐκ εἰδότες Ἰουδαῖοι τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ βαθὺ μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἐνοικοῦντα τῷ ἐκ Παρθένου ναῶ Θεὸν Λόγον ἐπιγινώσκοντες, ζήλω πολλάκις πεπλανημένοι, καὶ οὐ τῷ κατ' ἐπίγνωσιν, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, εἰς ἀγριότητα τρόπων καὶ ἀνημέρους ὀργὰς ἐξεκαίοντο· καὶ δὴ καὶ καταλεύειν ἐπεχείρουν αὐτόν, ὅτιπερ ἄνθρωπος ὢν, ἑαυτὸν ἐποίει Θεόν, καὶ πάλιν, ὅτι Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. **1103**
- PG 73, 548 Lib. IV, VI, 42. Ὡ πολλῆς ἀμαθίας, καὶ ἀκράτῳ μέθῃ κατεσκοτισμένης διανοίας! «Ἐπαχύνθη, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου». Θεωρεῖ γὰρ ὄντως οὐδέν, ὧν ἔδει συνιέναι λαμπρῶς, καὶ γέλωτος ἄξια καὶ φρονεῖ καὶ φθέγγεται. Χρῆν γὰρ δήπου μᾶλλον αὐτοὺς τὴν τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐκμελετῶντας συγγραφὴν, τοῖς τε τῶν ἀγίων προφητῶν ἐντροφῶντας κηρύγμασιν ἐκεῖνο νοεῖν, ὡς οὐ δίχα σαρκός, οὐδὲ τῶν διὰ σώματος περιδλημάτων, ὡς ἡμᾶς ἀφίξεσθαι προσεδοκᾶτο Χριστός, ἀλλ' ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ φανήσεσθαι προσεκηρύττετο, καὶ ἐν τῷ κοινῷ δὴ τούτῳ πάντων εὐρεθῆσεσθαι σχήματι. Διὰ τοι τοῦτο τὴν μὲν ἀγίαν Παρθένον ἔξειν ἐν γαστρί, τέξεσθαι δὲ καὶ Υἱόν, προφητικὸς ἡμῖν ἀναφωνεῖ λόγος· ὁμόσας δὲ τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ ἀλήθειαν εὐρίσκεται Κύριος, ἣν δὴ καὶ ἀθετήσιν οὐδαμῶς ἐπηγγέλλετο· «Ὅτι θήσει τὸν ἐκ καρποῦ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου **1104**
-
- PG 73, 386 Lib. II, cap. IX, 30. [...] Cum Iudaei altum incarnationis mysterium ignorarent, sed neque scirent Deum Verbum inhabitare in templo Virginis, erroneo plerumque zelo, et non secundum scientiam, ut Paulus ait, in morum feritatem et immanes iras exardescabant: adeoque lapidibus ipsum obruere nitebantur, quod, homo cum esset, seipsum Deum faceret, ac praeterea, quod Patrem suum Deum vocaret, aequalem seipsum faciens Deo. **1103**
- PG 73, 547 Lib. IV, VI, 42. O magnam incitiam, et immodica temulentia obscuratum animum! *Incrassatum est*, ut scriptum est, *cor populi huius*.¹ Nihil enim profecto cernit eorum quae clare percipere deberet, et digna risu sentit et loquitur. Satiус enim esset eos, cum ex scriptis Mosaicis, tum sanctorum prophetarum praeconiis agnoscere Christum non absque carne, nec sine corporis amictu ad nos venturum, sed in humana forma appariturum, et in communi hoc omnium habitu inventum iri. Proinde sanctam Virginem habituram in utero, et parituram Filium, propheta nobis denuntiat,² et Dominus beato Davidi iuravit veritatem, et non frustraturum eam promisit, *Quoniam ponet de fructu lumbi sui super sedem eius*, ut scriptum est,³ ac praeter- **1104**

¹ Matth. XIII, 15; Act. XXVIII, 27.² Isa. VII, 14.³ Ps. CXXXI, 11.

αὐτοῦ », καθὰ γέγραπται· ἐξελεύσεσθαι δὲ καὶ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ προαπηγγέλλετο· οἱ δὲ εἰς τοσαύτην * ἀλογίαν ἐκτρέχοντες οὐκ αἰσθάνονται, *549 ὥς εἴπερ εἶδεῖεν τὴν κατὰ σάρκα μητέρα τοῦ μετὰ σαρκὸς ἀφίξεσθαι προκεκηρυγμένου, διὰ τοῦτο χρῆναι δὴ πάντως ἀπειθεῖν οἰομένων, ὅτι καταβέβηκεν ἐκ τῶν οὐρανῶν. Εἰ γὰρ μὴ κατὰ σῶμα τοῦτο γεγονὸς εὐρήσομεν, ἀλλ' ἦν ὡς ἐν οἰκείῳ ναῷ τῷ ἐκ Παρθένου σώματι Λόγος ὁ Θεός, ἄνωθεν ἐκ Πατρὸς ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀφιγμένος, καὶ διὰ τὴν ἀπάντων σωτηρίαν « σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιδραξάμενος, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῇ », καὶ καλέσῃ πρὸς υἱοθεσίαν τὴν ὡς πρὸς Θεὸν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος ἀναδεδειγμένος.

- 1105 Lib. IV, VI, 54. [...] Ζωὴ μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶ, καθὼ καὶ ἐκ ζῶντος PG 73, 577 ἐγεννήθη Πατὴρ· ζωοποιὸν δὲ οὐδὲν ἦττον καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα, συνενηνεγμένον τρόπον τινὰ καὶ ἀρρήτως ἐνωθὲν τῷ τὰ πάντα ζωογονοῦντι Λόγῳ· διὸ αὐτοῦ λελόγισται, καὶ ὡς εἰς νοεῖται σὺν αὐτῷ. Ἀδιαίρετος γὰρ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, πλὴν ὅσον εἰς τὸ εἰδέναι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατὴρ ἦκοντα Λόγον, καὶ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ναόν, οὐ ταυτὸν μένοντα τῇ φύσει, οὐ γὰρ ὁμοούσιον τῷ ἐκ Θεοῦ Λόγῳ τὸ σῶμα, ἐν δὲ τῇ συνόδῳ καὶ ἀπερινόητῳ συνδρομῇ· καὶ ἐπεὶ περ ζωοποιὸς γέγονε τοῦ Σωτῆρος ἡ σὰρξ, ἅτε δὴ τῇ κατὰ φύσιν ἠνωμένη ζωῇ, τῷ ἐκ Θεοῦ δηλονότι Λόγῳ, ὅταν αὐτῆς ἀπο-

ea exituram virgam de radice Iesse praedixit:¹ hi vero eo dementiae delatos se non sentiunt, ut quoniam noverant matrem secundum carnem eius quem cum carne venturum * prophetae praedixerant, *550 idcirco nullo modo credendum putarent ipsum descendisse de caelo. Licet enim istud non ut fit in corpore factum reperiamus, erat tamen in Virginis corpore, ut in proprio templo Verbum illud divinum, quod coelitus ad nos pervenit, et propter omnium salutem Abrahae semen apprehendit, ut per omnia fratribus assimilaretur, et vocaret in adoptionem filiorum Dei hominis naturam, Deus simul et homo declaratus.

- 1105 Lib. IV, VI, 54. [...] Vita enim est secundum naturam, in quantum et ex vivente Patre genitus est: sed nihilominus etiam sanctum eius corpus coniunctum aliquo modo et Verbo cuncta vivificanti ineffabiliter unitum: idcirco eius esse reputatur, ac velut unum cum ipso censetur. Indivisum enim est post incarnationem, praeterquam quod Verbum ex Deo Patre existens, et templum ex Virgine assumptum, intelliguntur idem non esse natura: non enim consubstantialia est corpus Christi Verbo divino, sed unum congressu et concursu incomprehensibili: et quoniam vivifica facta est caro Salvatoris, utpote vitae secundum naturam, Verbo nimirum divino, unita, cum

¹ Isa. XI, 1.

γευσόμεθα, τότε τὴν ζωὴν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς συνενούμενοι καὶ ἡμεῖς αὐτῇ, καθάπερ οὖν αὐτὴ τῷ ἐνοικήσαντι Λόγῳ.

PG
73, 601

Lib. IV, VI, 62-63. [...] « Εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς » ἐν ἰδίαις τέθεικεν ἐπιστολαῖς. Εἰς γὰρ Υἱός, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν, καὶ οὐκ ἄλλότριον τοῦ Λόγου τὸ ἴδιον αὐτοῦ λογιούμεθα σῶμα. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου φησὶ τὸν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντα Λόγον. Σὰρξ γὰρ ἐγένετο, κατὰ τὸν μακάριον εὐαγγελιστήν, καὶ οὐκ εἰς σάρκα μεταχωρήσας ἐκ παρατροπῆς· ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ φύσιν ἐστίν, ὡς Θεός· ἀλλ' ὡς ἐν ἰδίῳ κατοικήσας ναῶ, τῷ ἐκ Παρθένου φημί, καὶ ἄνθρωπος γεγονώς κατὰ λόγον ἀληθινόν.

PG
73, 616

Lib. IV, cap. IV, VI, 69. [...] "Ὅτε γὰρ « ἡ Σοφία, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον », καὶ τὴν ἀληθεστέραν ἔστησε σκηνὴν, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ἐκ Παρθένου ναόν, καταθέθηκεν εἰς αὐτὴν ἀπερινοήτως τε καὶ θεοπρεπῶς ὁ ἐν κόλποις ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Θεὸς Λόγος, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα τοῖς μὲν ἤδη πεφωτισμένοις καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦσι, κατὰ τὸν Παῦλον, νεφέλῃ γένηται συσκιάζουσα, καὶ τῶν ἐξ ἀσθενείας παθῶν τὸν καύσωνα παραλύουσα· τοῖς δὲ ἀγνοοῦσιν ἔτι καὶ πλανωμένοις,

illam degustabimus, tunc vitam habebimus in nobis, ei quoque simul uniti, quemadmodum ipsa Verbo inhabitanti.

PG
73, 602

Lib. IV, VI, 62-63. [...] *Unus Dominus Iesus Christus.*¹ Unus est Filius, et ante incarnationem, et post incarnationem; nec alienum esse a Verbo proprium eius corpus censebimus. Idcirco enim Filium quoque hominis ait Verbum quod coelitus descendit. Caro enim factum est, ut ait beatus evangelista,² non mutatione in carnem transeundo (immutabile enim et inalterabile secundum naturam est, ut Deus), sed ut in suo templo, quod nimirum ex Virgine assumpsit, habitans, et revera factus homo.

PG
73, 615

Lib. IV, cap. IV, VI, 69. [...] Postquam *Sapientia aedificavit sibi domum*, ut scriptum est³ ac verius tabernaculum, id est templum illud ex Virgine sibi exstruxit, descendit in ipsam incomprehensibili ac divina ratione qui est in sinu Dei ac Patri sui Deus Verbum, et homo factus est, ut iam illuminatis ac tanquam in die ambulantis, iuxta Pauli dictum, nubes fieret obumbrans, et perturbationum aestum qui ex infirmitate oritur exstinguens: ignorantibus autem

¹ I Cor. VIII, 6.

² Io. I, 14.

³ Prov. IX, 1.

καὶ καθάπερ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ διαιτωμένοις, πῦρ καταφωτίζον, καὶ εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος ζέσιν μεταποιοῦν.

- 1108 Lib. V, cap. I, VII, 30. [...] Ὡς δὲ ὁμόσιτος τοῖς εἰς τοῦτο συνειλεγ-
μένοις ὁ Κύριος παρῆν ὁ εὐλογήσων, ὃν νενομοθέτηκε γάμον, οἶνος ἐπέλ[ε]ιπε
τοὺς ἐστιωμένους. Ἔτι δὲ ὡς υἱοῦ κατεξουσιάζουσα, διὰ τὴν πολλὴν ἄγαν
ὑποταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὁμοῦ τε καὶ τὴν ἐν δυνάμει θεοπρεπεῖ διὰ
πολλῆς ἤδη τῆς πείρας μαθοῦσα, « Οἶνον οὐκ ἔχουσι », φησίν. Ἦδει γὰρ
ἐξανύσσοντα, καὶ μάλα ῥαδίως, ὅπερ ἀπῆται τῶν πραγμάτων ἡ φύσις.

- 1109 Lib. V, VIII, 39. [...] Τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος· « Ἐγὼ δὲ ἐώρακα παρὰ
τῷ Πατρὶ ταῦτα λαλῶ », τὸν μὲν Θεὸν καὶ Πατέρα διὰ τούτων σημαίνειν οὐχ
ὑπελάμβανον, φροντο δὲ λέγειν αὐτόν, ἢ τὸν δίκαιον Ἰωσήφ, ἢ ἕτερόν τινα
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, μικρὰ κομιδῇ περὶ αὐτοῦ κωμωδοῦντες καὶ φρονούντες,
καὶ διεσκιεμένοι. Ἡ μὲν γὰρ ἁγία Παρθένος τὸ θεῖον ἐκυφοφόρησε βρέφος,
οὐχ ὁμιλήσασα γάμοις, ἀλλ' ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καθὰ γέγραπται. Καὶ
ἀγνοήσας μὲν τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον ἐν ἀρχαῖς ὁ μακάριος Ἰωσήφ, ἐβου-
λήθη δὲ λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν, κατὰ τὴν τοῦ Ματθαίου φωνήν. Πλὴν οὐκ
ἠγνοήθη παντελῶς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι πρὸ γάμου καὶ μίξεως ἐκυ-
φόρησεν ἡ ἁγία Παρθένος, οὐ μὴν συνῆκαν ὅτι καὶ ἐξ ἁγίου Πνεύματος,

adhuc et in tenebris versantibus, ignis illuminans, et in ardorem Spiritus eos transformans.

- 1108 Lib. V, cap. I, VII, 30. [...] Cum Dominus nuptiis benedicturus
mensae cum caeteris accubisset, vinum convivae defecit. Mater pro
ea quam in filium habebat auctoritate, ob ingentem Salvatoris nostri
subiectionem et obedientiam, gnara virtutis illius divinae qua prae-
ditum eum esse multis experimentis agnoverat, *Vinum non habent*,¹
inquit. Sciebat enim perfecturum, idque facile, prout negotii ratio
postulabat.

- 1109 Lib. V, VIII, 39. [...] Etenim cum diceret Dominus, *Ego quae*
vidi apud Patrem meum haec loquor,² per hoc Deum et Patrem signi-
ficare non putabant, contra vero intelligere vel iustum Ioseph, vel
alium quempiam eorum qui in terra degunt, usque adeo contem-
ptim de eo sentiebant. Sancta quippe Virgo divinum fetum utero
gestavit nullo nuptiarum commercio, sed ex sancto Spiritu, sicut
scriptum est.³ Quod cum Ioseph ordinatione divina ita factum igno-
raret, voluit occulte dimittere eam, ut refert Matthaeus. Sed enim
quod sancta Virgo ante nuptias praegnans fuisset Iudaei sciebant,
nec tamen intelligebant id ex sancto Spiritu, verum ab aliquo cor-

¹ Io. II, 3.

² Io. VIII, 26.

³ Le. I, 35.

ζοντο δὲ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ διεφθάρθαι τῶν ἐκ τοῦ ἔθους αὐτῆν, ὅθεν οὐκ ὀρθῶς διαλήψεις εἶχον ἐπὶ Χριστῷ· ἐτέρου μὲν γὰρ αὐτὸν πατὴρ γεγενῆσθαι ἐνόμιζον παῖδα τοῦ τὴν ἁγίαν διεφθαρκότος Παρθένου κατὰ τὴν ἐκείνων ἀποπληξίαν, ἐπιγεγράφθαι δὲ μόνον τῷ Ἰωσήφ νόθον ὄντα, καὶ οὐχ υἱόν. Ἀληθῶς λέγοντος τοίνυν· «Ἐγὼ δ' ἐώρακα παρὰ τῷ Πατρὶ λαλῶ». [...] * Θαυμαστὸν δὲ οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πιστεῦσθαι μακρὰν τι τοιαύταις ἀμαθίαις περιπίπτειν Ἰουδαίους, ὅπου καὶ ψιλὸν ὑπάρχειν αὐτὸν ὑπελάμβανον ἄνθρωπον, καὶ τοῦ τέκτονος ἀπεικάλουν υἱὸν πολυτρόπως ἐξευτελίζοντες, καὶ ἐν τῷ μηδενὶ κατατάττοντες τὸν ἀπάντων βασιλέα καὶ Κύριον. Ὅτι δέ, καὶ περὶ τῆς ἁγίας Παρθένου διετέθησαν οὐκ ὀρθῶς, ὥς ὑπὸ τοῦ κατεφθαρμένης, διὰ τῶν ἐφεξῆς σαφῶς δὴ λίσαν εἰσόμεθα.

PG
73, 881

Lib. V, VIII, 41. Φθάσας ἤδη προσεῖπον ὅτι πικρὰς καὶ ἀνοσίους ἐπὶ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὰς διαλήψεις ἐνόσουν οἱ πάντα τολμῶντες Ἰουδαῖοι εὐκόλως. Ὡς γὰρ διεφθάρθαι μὲν τὴν ἁγίαν Παρθένον τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα φημί, ἔχουσιν δὲ ἀλῶναι κατὰ γαστρὸς οὐκ ἐξ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ἐξ ἐνεργείας τῆς ἁνωθεν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τυχόν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπειθεῖς γὰρ ὄντες καὶ ἀσύνητοι παντελῶς, λόγον οὐδένα τῶν προφητικῶν ἐποιῶντο γραμμάτων, καίτοι διαρρήδην ἀκούοντες· «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν», ἢ εἰς μόνην ὀρῶντες τὴν σάρκα, καὶ ταῖς καθ' ἡμᾶς ἀκο-

1110

ruptam suspicabantur, unde sinistras de Christo opiniones concipiebant, videlicet alterius patris esse filium, a quo Virgo corrupta fuisset, attributum vero eum dumtaxat Iosepho, cum alioqui spurius esset et illegitimus. Quare eo dicente: *Ego quae vidi apud Patrem loquor*, nullam omnino de Deo suscipiebant cogitationem [...]. * Nec mirum est Iudaeos in tantam inscitiam delabi, cum et nudum ipsum hominem esse putarent, et filium fabri eum nuncuparent, multis modis elevantes, et nullo numero omnium regem ac Dominum habentes. Quod autem de sancta Virgine non recte sentirent, quasi nempe ab aliquo corrupta esset, ex sequentibus clare admodum cognoscemus.

PG
73, 882

Lib. V, VIII, 41. Antea dixi acerbis et impiis de Servatore Christo suspicionibus laborasse Iudaeos ad quidvis audendum praecipites. Existimabant enim corruptam quidem esse sanctam Virgine, Domini, inquam, matrem, et in utero habere deprehensam non ex sancto Spiritu aut virtute superna, sed a quodam forte homine corruptam. Increduli quippe cum essent ac imperiti prorsus, prophetieorum scriptorum nullam plane rationem ducebant, quamvis palam et aperte audirent: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium*,¹ et ad solam

1110

¹ Isa. VII, 14.

λουθίαις ἐπόμενοι, τὴν δὲ καὶ ὑπὲρ λόγον ἐργάτιν οὐκ ἐννοήσαντες φύσιν, νηδὺς ἦντο μὲν οὐδέν, ἅπαν δὲ τὸ δοκοῦν ἱππηλατῶν μὴ ἑτέρως δύνασθαι κυοφορεῖν γυναῖκα νομίζουσιν, εἰ μὴ ἐκ συνόδου τῆς πρὸς ἄνδρα καὶ μίξεως. Τοιαύτην νοσοῦντες τὴν ὑποψίαν οἱ δεῖλαιοι, συκοφαντεῖν ἀπετόλμων τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος γέννησιν τοῦ θείου τε καὶ οὐκ ἀθαυμάστου γεννήματος. Ἐπειδὴ δὲ τῆς πρὸς Ἀβραάμ αὐτοῦς συγγενείας ἔξω τιθεῖς ἑτέρῳ προσέ-
 μει δὲ πατρί, χαλεπαίνουσι σφόδρα, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ὀργὴν ἀχαλίνως ἐπαφρίζοντες, διαλοιδορούμενοι λέγουσιν· «Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννή-
 μεθα, ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν». Τοιοῦτόν τι γὰρ φασιν αἰνιγματωδῶς· Δύο μὲν πατέρας ἔχεις αὐτός, ἀλλ' οὐδὲ ἐξ εὐγενῶν ἐγεννήθης γάμων, ἡμεῖς δὲ ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν.

- 1111 Lib. IX, XIV, 1. [...] Καὶ οὐκ ἄν, οἶμαι, διέλοιτό τις, εἴ γε σωφρο- PG 74, 180
 νοίη, τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸν ἐκ Παρθένου ναόν, ὅσον ἦκεν εἰς τὸ τῆς υἰότητος
 χρῆμά φημι· «Εἷς γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός», κατὰ τὴν τοῦ Παύλου
 φωνήν. Ὁ δὲ διατέμνων εἰς υἱῶν δυάδα τὸν ἓνα καὶ μόνον, ἴστω δὴ πάντως
 τὴν πίστιν ἀρνούμενος.
- 1112 Lib. XII, XIX, 25. «Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ PG 74, 661
 μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρία ἡ τοῦ Κλοπᾶ, καὶ
 Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ».

respicientes carnem ac naturae humanae ordinem sequentes, hanc autem mirabilium effectricem naturam non spectantes existimabant mulierem non posse aliter utero concipere quam hominis opera et coitu. Hac suspicione laborantes miseri, calumniari audebant illam per Spiritum divinae et admirabilis prolis generationem. Quoniam autem a cognatione Abrahae eos excludit, et alteri adiudicat patri, vehementer excandescunt, et iram effrenate despumantes, cum convitio dicunt: *Nos ex fornicatione non sumus nati: unum Patrem habemus Deum.*¹ Tale quid enim obscure promunt: Duos quidem patres ipse habes, qui neque ex ingenuis et legitimis natus es nuptiis, nos vero unum Patrem habemus Deum.

- 1111 Lib. IX, XIV, 1. [...] Neque sanus, opinor, quispiam a Dei Verbo PG 74, 179
 templum ex Virgine assumptum separaverit quod ad filiationem
 nimirum attinet: *Unus enim Dominus noster Iesus Christus*, iuxta
 Pauli vocem.² Quicumque vero in duos filios unum illum ac solum
 dividit, fidem utique negare se prorsus intelligat.
- 1112 Lib. XII, XIX, 25. *Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius, PG 74, 662
 et soror matris eius, Maria Cleophae, et Maria Magdalene.*

¹ Io. VIII, 41.

² I Cor. VIII, 6.

Διαμέμνηται καὶ τούτου χρησίμως ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστής, οὐδένα τῶν ἱερῶν ἀποπίπτοντα λόγων καὶ κατὰ τοῦτο δεικνύς. Τί δὲ δὴ πάλιν εἰς τοῦτό φαμεν; Ἐκθήσομαι γάρ. Παρισταμένας εἰσφέρει τῷ σταυρῷ τὴν τε μητέρα αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῇ τὰς ἐτέρας, δῆλον δὲ ὅτι κλαούσας. Φιλόδακρυ γάρ πως αἰεὶ τὸ θηλειῶν ἐστὶ γένος, καὶ πολὺ δὴ λίαν εἰς θρήνους εὐπετέες, ὅταν δὴ μάλιστα καὶ πλουσίας ἔχει τοῦ δακρυῖος τὰς ἀφορμὰς. Τί δὴ οὖν ἄρα τὸ λεπτομυθεῖν ἀναπεῖσαν τὸν μακάριον εὐαγγελιστήν, ὡς καὶ τῆς τῶν γυναικῶν διαμεμνησθαι παραμονῆς; Σκοπὸς γάρ αὐτῷ γέγονε διδάξαι κακεῖνο, ὅτι καὶ αὐτὴν, κατὰ τὸ εἶκος, τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα τὸ ἀδοκῆτως συμβεβηκὸς ἐσκανδάλισε πάθος, καὶ μικροῦ τοῦ πρέποντος ἐξέστησε λογισμοῦ πικρὸς ὢν λίαν ὁ ἐπὶ τῷ σταυρῷ θάνατος· καὶ πρὸς γε τοῦτω, τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐμπαίγματα, καὶ αὐτοὶ δὲ τάχα προσεδρεύοντες τῷ σταυρῷ, καὶ διαγελῶντες οἱ στρατιῶται τὸν ἐξηρητημένον, καὶ αὐτῆς ἐν ὧσιν τῆς μητρὸς, τὸν τῶν ἱματίων τολμήσαντες μερισμόν. Μὴ γὰρ ἐνδοιάσης, ὅτι τοιοῦτους τινὰς εἰσεδέξατο λογισμούς· Γεγέννηκα μὲν ἐγὼ τὸν ἐπὶ ξύλου γελῶμενον· ἀλλ' Ὑῖὸν ἑαυτὸν ἀληθινὸν εἶναι λέγων τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, τάχα που καὶ διεσφάλλετο· «Ἐγὼ εἰμι, λέγων, ἡ ζωὴ», πῶς ἐσταυρώθη; Κατὰ τίνα δὲ τρόπον τοῖς τῶν φονόντων ἐνεπνίγη βρόχοις; Πῶς οὐ κεκράτηκε τῆς τῶν διωκόντων ἐπιβουλῆς; Πῶς δὲ οὐ κάτεισιν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καίτοι τῷ Λαζάρῳ παλινδρομεῖν ἐπιτάξας εἰς ζωὴν, καὶ ὅλην τοῖς θαύμασι κα-

Huius quoque rei divinus evangelista utiliter meminit, nullum Dei verbum excidere vel ex hoc ostendens. Quomodo ergo locum istum explicabimus? Astantes cruci matrem suam et alias cum ea, flentes nimirum inducit. Pronum quippe in lacrymas est mulierum genus, et in lamenta facile, quoties nempe largae flendi causae suppetunt. Quid ergo beatum evangelistam impulit ut minuta quaeque narraret, et mulieres iuxta crucem perstitisse referret? Propositum enim ei fuit docere ipsi quoque Dei matri passionem illam inexpectatam, ut probabile est, scandalo fuisse, et mortis illius acerbiter, adeoque Iudaeorum illusiones, et ipsos forte milites cruci astantes, qui pendentem ridebant et in ipsius matris conspectu dividere vestem ausi erant, eius animum a recta ratione propemodum excussisse. Noli enim dubitare tale quid apud se cogitasse: Genui ego eum qui in ligno ridetur; sed cum seipsum verum esse cunctipotentis Dei Filium diceret, forsitan fallebatur; cum dixerit, *Ego sum vita*,¹ quomodo crucifixus est? Quomodo interfectorum laqueis est implicitus? Quomodo persecutorum non vicit insidias? Aut quomodo non descendit de cruce, qui Lazarum ad vitam redire iussit, totamque miraculis

¹ Io. XIV, 6.

ταπλήξας τὴν Ἰουδαίαν; Καὶ εἰκὸς γε δὴ σφόδρα τὸ μυστήριον οὐκ εἰδὼς ἐν τοιούτοις τισὶ τὸ γύναιον ὀλισθησάσθαι διαλογισμοῖς. Χρὴ γὰρ ἐννοεῖν ποιούν-
 τας ὁρθῶς, ὅτι τῶν συμβεβηκότων ἡ φύσις δεινὴ πρὸς τὸ καταστρέψαι καὶ
 τὸν νήφοντα λογισμόν. Θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ παρώλισθέ πως εἰς τοῦτο
 γυνή. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ἁγίων μαθητῶν πρόκριτος Πέτρος ἐσκανδα-
 λίσθη ποτέ, λέγοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ διδάσκοντος ἐναργῶς, ὅτι μέλλει πα-
 ραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρὸν ὑπομένειν, καὶ θάνατον, ὡς
 ἀναφωνῆσαι προαλέστερον· « Ἰεὼς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο »·
 τί τὸ παράδοξον, εἰ πρὸς ἐννοίας ἀσθενεστέρας ὁ τρυφερός τοῦ γυναιίου συν-
 ηρπάζετο νοῦς; Καὶ * ταῦτά φαμεν οὐ καταστοχαζόμενοι μάτην, ὡς ἂν τῷ *664
 δοκοίη, ἀλλ' ἐκ τῶν γεγραμμένων περὶ τῆς τοῦ Κυρίου μητρὸς ἰόντες εἰς
 ὑποψίαν. Μεμνήμεθα γὰρ ὅτι Σιμεὼν ὁ δίκαιος, ὅτε βρέφος ὄντα τὸν Κύριον
 εἰς τὰς ἀγκάλας ἐδέξατο, κατὰ τὸ γεγραμμένον, προευχαριστήσας, καὶ εἰ-
 πὼν· « Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ,
 ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου »· καὶ πρὸς αὐτὴν ἔφη τὴν ἁγίαν
 Παρθένον· « Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰ-
 σραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον, καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται
 ῥομφαία, ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί ». Ῥομ-

Iudaeam attonitam reddidit? Valde quippe probabile est mulierem
 mysterii ignaram in eiusmodi quasdam cogitationes incidisse.
 Recte enim existimare possumus tam gravem natura sua fuisse pas-
 sionem, ut sobrium et constantem animum de sede sua deturbare
 posset. Neque vero mirum est si mulier eo deciderit. Nam si Petrus,
 ille sanctorum apostolorum princeps, scandalizatus est aliquando
 cum Christus diceret, palamque doceret datum iri se in manus pec-
 catorum, crucemque ac mortem passurum, adeo ut subito exclama-
 verit: *Absit a te, Domine! non erit tibi hoc*; ¹ quid mirum est, quaeso,
 si tenera mens mulieris ad infirmiores cogitationes abrepta sit? At-
 que haec quidem dicimus, non vana, ut quidam sibi persuaserit,
 coniectura ducti, sed ex iis quae scripta sunt, haec de Domini matre
 suspicantes. * Meminimus enim Simeonem iustum, suscepto in ulnas *663
 Domino adhuc infante, gratias egisse ac dixisse: *Nunc dimittis ser-
 vum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt
 oculi mei salutare tuum* ² et ad ipsam sanctam Virginem dixisse: *Ecce
 positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et
 in signum cui contradicetur, et tuam ipsius animam pertransibit gla-
 dius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*.³ Gladium enim

¹ Matth. XVI, 22.

² Lc. II, 29-30.

³ Lc. II, 34-35.

PG
74, 664

φαίαν γὰρ ἔλεγε τὴν ὀξεῖαν τοῦ πάθους προσβολὴν πρὸς λογισμοὺς ἐκτό-
πους κατατέμνουσαν τοῦ γυναιίου τὸν νοῦν. Δοκιμάζουσι γὰρ οἱ πείρασμοι τὰς
τῶν πασχόντων καρδίας, καὶ τοὺς ἐνόντας αὐταῖς ἀπογυμνοῦσι λογισμοὺς.

Lib. XII, XIX, 26, 27. « Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν
παρεστῶτα, ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρί· Ὦναι, ἴδε ὁ υἱός σου. Εἷτα λέγει τῷ
μαθητῇ· Ὦδε ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαθεν ὁ μαθητὴς αὐ-
τὴν εἰς τὰ ἴδια ».

1113

Προενόησε τῆς μητρός, ἀλογήσας ὥσπερ τῆς τοῦ πάθους ἀκμῆς· ἦν γὰρ
καὶ πάσχων ἀπαθής. Παραδίδωσι δὲ τῷ ἠγαπημένῳ μαθητῇ (Ἰωάννης δὲ
οὗτος ἦν ὁ τοῦ βιβλίου συγγραφεύς), ἀπάγειν δὲ οἴκαδε κελεύει, καὶ ἐν τάξει
ποιεῖσθαι μητρός, αὐτῇ τε αὖ πάλιν παρεγγυᾷ τὸν γνήσιον οἶεσθαι μαθητὴν
οὐδὲν ἕτερον ὑπάρχειν ἢ υἱὸν ἀληθῶς, διὰ φειδοῦς δῆλον ὅτι καὶ φιλοστορ-
γίας τὴν τοῦ κατὰ φύσιν υἱοῦ πληροῦντά τε καὶ ἀπομιμούμενον χρεῖαν. Ἀλλ'
ὥσπερ ῥήθησαν τῶν ἀσυνέτων τινές, ἄρα μὴ φιλοσαρκήσας ταυτὶ δήπου
φησὶν ὁ Χριστός; Ὑπαγε τῆς δυσβολίας. Ἀρμόσει γὰρ μόνοις τοῖς ἀπό-
πληκτον ἔχουσι τὴν διάνοιαν, τὸ πρὸς τοῦτο μωρίας κατολισθεῖν. Τί οὖν
ἄρα τῶν χρησίμων εἰργάζετο διὰ τούτου Χριστός; Πρῶτον μὲν ἐκεῖνό φα-
μεν, ὅτι μάθημα κρατύνειν ἤθελε τὸ καὶ νόμῳ τετιμημένον. Τί γὰρ ὁ διὰ
Μωσέως ἔφη θεσμός; « Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ
σοι γένηται ».

aiebat acutissimam vim passionis quae mulieris animum in absurdas
cogitationes advocaret. Tentationes enim animos probant eorum qui
patiuntur, et insitas eis cogitationes patefaciunt.

PG
74, 663

Lib. XII, XIX, 26, 27. *Cum vidisset ergo Iesus matrem et disci-
pulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae: Mulier, ecce filius
tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit
eam discipulus in sua.*

1113

Providit matri in ipso passionis aestu, eo quodammodo con-
tempto: nam etsi patiebatur, erat tamen impassibilis. Tradit autem
eam charo suo discipulo, Ioanni videlicet, huius libri scriptori, et do-
mum deducere iubet, eamque matris loco habere, matrique vicissim
mandat ut charum discipulum filii loco habeat, charitate nimirum
et dilectione naturalis filii officium implendo. Sed nunquid haec,
quaeso, carnis studio Christus ait, ut stulti quidam opinati sunt?
Absit tanta dementia! Solis enim mentis emotae hominibus con-
venit eo venire vecordiae. Quid ergo utile Christus hic praestitit?
Primum quidem dicimus eum documentum in lege quoque positum
firmare voluisse. Quid enim lex Mosaica dicebat? *Honora patrem
tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit.*¹

¹ Exod. XX, 12.

IN EPISTOLAM II AD CORINTHIOS

- 1114 I, 1. «Τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ». PG 74, 917
 Γράφουσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, καίτοι Χριστοῦ λεγομένης εἶναι τῆς Ἐκκλησίας· αὐτὸς γὰρ αὐτὴν ἑαυτῷ παρέστησε παρ-
 θένον ἀγνήν. Εἴπερ οὖν ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία Θεοῦ, Χριστὸς δὲ ὁ ταύτην ἑαυτῷ παραστήσας, Θεὸς ἄρα κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου Μαρίας.

IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS

- 1115 II, 17. [...] Σῶμα γὰρ οὕτω [Mediol. οὔτος] λαβὼν ἔμψυχόν τε καὶ ἔν- PG 74, 968
 νουν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου Μαρίας, ὁμοιώθη τοῖς ἀδελφοῖς κατὰ πάντα, τουτέστιν ἡμῖν.

FRAGMENTUM IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS

- 1116 [...] Καὶ οὐδέπω φαμέν ἀνάχυσιν ὥσπερ * τινὰ συμβῆναι περὶ τὰς φύσεις, PG 74, 1004
 ὡς μεταστῆναι μὲν τὴν τοῦ Λόγου φύσιν εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου τυχόν· ἀλλ' *1005
 οὐδὲ τὴν ἀνθρωπίνην εἰς τὴν Θεοῦ· νοουμένης δὲ μᾶλλον καὶ ὑπαρχούσης ἑκατέρας ἐν τῷ τῆς ἰδίας φύσεως ὅρῳ, πεπραχθαί φαμεν τὴν ἔνωσιν, ἐνοική-
 σαντος τοῦ Λόγου σωματικῶς τῷ ἐκ Παρθένου ναῷ.

- 1114 I, 1. *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi.* PG 74, 918
 Scribunt Ecclesiae Dei, quae erat Corinthi; quanquam Ecclesia dici solet Christi: ipse enim eam sibi comparavit virginem castam.¹ Caeteroqui si Ecclesia Dei est, Christus autem eam sibi comparavit, Deus utique propria natura is est qui ex sancta Deipara Maria prodiit.
- 1115 II, 17. [...] Sic autem corpus sumens animatum ac mente prae- PG 74, 967
 ditum de sancta Maria Deipara, assimilatus est per omnia fratribus, id est nobis.
- 1116 [...] Neque ullatenus dicimus confusionem veluti * quamdam eve- PG 74, 1003
 nisse in naturis, ita ut Verbi natura in illam hominis forte transierit, *1006
 neque humana vicissim in Deum; sed utramque naturam intelligimus, prout eae reapse sunt, in propria definitione ac limite consistere; atque ita factam unionem dicimus, inhabitante corporaliter Verbo in templo ex Virgine sumpto.

¹ II Cor. XI, 2.

• PG 74, 175, 300, 564, 637, 737, 964.

THESAURUS (423/425)

- PG 75, 261 Assertio XV. [...] Τὸ τοίνυν «ἐκτισέ με», ἡ σοφία γυμνότερον λέγουσα, τίθησι πάλιν τοιαύτην τινὰ φωνήν· «Ἡ σοφία ὀικοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον». Εἰ τοίνυν ἡ σοφία μὲν ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἑαυτῇ δὲ τὸν οἶκον οἰκοδομεῖ, ποῦ τὸ «ἐκτισέ με» χωρήσει, πιθανῶς ζητητέον. Ἔστι τοίνυν ὁ τοῦτο λέγων Χριστός, ὡς ἤδη τεχθεὶς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος· ἐφ' οὗ τὸ «ἐκτισέ με», ἀδυσφημήτως κείσεται, καθὼς ἄνθρωπος. Γέγονε δὲ τῆς σοφίας οἶκος ὑπ' αὐτῆς κατεσκευασμένος τὸ σῶμα τοῦτο τὸ κοινὸν τὸ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τεχθέν, ἐν ᾧ εὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τίθησι περὶ αὐτοῦ τὸ «ἐκτισέ με», ἡ θεία Γραφή, καθὼς γέγονε σὰρξ· καὶ οὕτως νοεῖσθαι χρὴ τὸ λεγόμενον.
- PG 75, 364 Assertio XXI. Εἰς τό· «Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοῦτον Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε».
- Χρὴ πάλιν ἐνθάδε τὸ «ἐποίησε», μὴ εἰς τὴν οὐσίαν ἀναφέρειν τοῦ Λόγου, μηδὲ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ διὰ τὴν λέξιν καταθρασύνεσθαι. Ἀλλὰ τὸ «ἐποίησεν», εἰ μὲν φυσικῶς ἐθέλοις, ἐκλήψῃ καλῶς ἐπὶ τοῦ ἐκ Μαρίας

- PG 75, 262 Assertio XV. [...] Cum itaque nudius dixisset Sapientia, *creavit me*, eiusmodi quidpiam addit: *Sapientia aedificavit sibi domum*.¹ Si ergo Sapientia est Verbum Dei, aedificatque sibi ipsi domum, quoniam illud, *creavit me*, pertineat, merito quaeri potest. Christus itaque est qui hoc dicit, utpote iam natus et homo factus: de quo ut homine illud, *creavit me*, citra blasphemiam dici potest. Facta est autem domus sapientiae a se constructa commune hoc corpus ex sancta Virgine natum, in quo dignata est habitare plenitudo divinitatis corporaliter, iuxta Pauli vocem.² Cum igitur Verbum caro factum sit, de ipso dicit sacra Scriptura illud, *creavit me*, quatenus factus est caro, itaque hoc dictum intelligi debet.
- PG 75, 363 Assertio XXI. *In illud, «Firmiter igitur sciat omnis domus Israel, quia Dominum ipsum et Christum fecit Deus hunc Iesum, quem crucifixistis»*.³

Necesse rursus est, ut hic verbum, *fecit*, non ad essentiam Verbi referatur: neque exsistentiae Filii propter hoc nomen insultare. Nam si verbum *fecit*, naturaliter accipere velis, recte de templo ex Maria

¹ Prov. IX, 1.

² Coloss. II, 9.

³ Act. II, 36.

ποιηθέντος ναοῦ· εἰ δὲ πραγματικῶς πάλιν, οὐδὲν πρὸς τὸν Λόγον, οἷον φέρε εἰπεῖν.

- 1119 Assertio XXV. Εἰ πρωτότοκος ἐκ Θεοῦ, ὡς τῶν πολλῶν πρῶτος γεννηθείς, ἔστι δὲ καὶ ἐκ Παρθένου πρωτότοκος, εἴη ἂν καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς πρῶτος ἐτέρων. Εἰ δὲ μόνος, ἀλλ' οὐ πρὸ ἄλλων γεννηθείς ἐκ Μαρίας, πρωτότοκος αὐτῆς κέκληται· καὶ ἐκ Θεοῦ ἄρα πρωτότοκος, οὐχ ὡς πολλῶν πρῶτος, ἀλλ' ὡς μόνος γεννηθείς. PG 75, 409

DE SS. TRINITATE (423/425)

- 1120 Dialogus V. Ἀποσκευασώμεθα δὴ οὖν ἀνοσιότητός τε γραφὴν, καὶ δυσσεβείας ἐγκλήματα, τὰ μὲν ὅσα πέρ ἐστι θεοπρεπέστερα, καὶ ὑπὲρ φύσιν τὴν καθ' ὑμᾶς, οὕτω καθ' ἡμᾶς γεγονότι προσνέμοντες τῷ Υἱῷ, τὰ δέ, ὅσα πῶς χθαμαλωτέραν καὶ καθ' ἡμᾶς τὴν ὑπόληψιν ἔχει, περιτρέποντες οἰκονομικῶς καὶ αἰχμαλωτίζοντες, κατὰ τὰς Γραφάς, πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑ-
* πακοὴν αὐτοῦ. Οὐ γὰρ δὴ τι παθόντες τῶν ἔξω λόγου καὶ φρενός, ὅταν μὲν λέγει Χριστός· «Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐ-
*940 ρανοῦ καταβάς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», καὶ αὐτὴν ἐξ οὐρανοῦ τὴν σάρκα κατοίσομεν, καίτοι τοῦ προφήτου σαφῶς τὴν ἀγίαν ἡμῖν καταδεικνύοντος Παρθένον, καὶ βοῶντος ἀναφανδόν· «Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ

facto interpretari poteris; si vero apte atque ita ut oportet, nihil ad Verbum.

- 1119 Assertio XXV. Si primogenitus est ex Deo, ut inter multos primus, genitus est autem etiam ex Virgine primogenitus: erit etiam ex illa genitus ut primus multorum. Si vero solus, sed non ante alios genitus ex Maria, primogenitus eius vocatus est: ergo etiam ex Deo primogenitus, non ut inter multos primus, sed ut solus genitus dicitur. PG 75, 411
- 1120 Dialogus V. Tollamus itaque impietatis culpam et nequitiae crimen, alia quidem quae divinitati magis conveniunt, et nostram naturam exsuperant, Filio tribuentes, nondum homini facto: alia, quae depressiorem et humanum intellectum habent, ratione dispensationis aliorum vertentes, et in captivitatem redigentes, secundum Scripturas, omnem * intellectum in obsequium eius.¹ Non enim certe aliquid a mente et ratione alienum somniantes, quando Christus ait: *Et nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis,*² etiam ipsam de coelo carnem deducemus, quamvis propheta clare nobis sanctam Virginem ostendat, ac palam clamet: *Ecce virgo in* PG 75, 938
*939

¹ II Cor. X, 5.

² Io. III, 13.

τέζεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ ». Οὐδ' ἐν μήτρᾳ σωματικῇ τῆς ἐν ἀρχαῖς ὑπάρξεως τὴν καταβολὴν ἐσχηκέναι νομιοῦμεν τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον, ὅταν αὐτὸν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ὁ Παῦλος ἀποκαλῇ, τὴν ἀσώματόν τε καὶ ἄφραστον γέννησιν ταῖς ὑπὲρ λόγον ἡμῖν κατασημαίνων ἐννοίαις.

PG
75, 1008

Dialogus VI. Ἦδδει τοίνυν, ἐπεὶ περ ἐξ ἡμερότητος τῆς ἐνούσης αὐτῷ τὸ διολισθῆσαν γένος ἀναστοιχειοῦν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἐβουλεύετο Θεός, δευτέραν ὥσπερ τοῦ γένους ἀρχὴν ἀναφῦναι Χριστόν, καὶ ἀπότεξιν μὲν ἀνατλήναι τὴν διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου, μὴ μὴν ἔτι καὶ πατέρα σαρκικὸν ἀνασχέσθαι λαθεῖν, ἵνα καὶ σὺν αὐτῷ Θεὸν ἔχωμεν οἱ πάντες Πατέρα, δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τῆς τοιαύτης δόξης εἰς ἀρχὰς ἀναβαίνοντες.

1121

QUOD UNUS SIT CHRISTUS

PG
75, 1257

A. Ἀρτιφανὴς μὲν δράκων, ὁ σκολιὸς οὗτος, καὶ ἐγὼ μεθύουσιν ἔχων τὴν γλῶτταν, ὁ τῇ παραδόσει τῶν τῆς οἰκουμένης μυσταγωγῶν, μᾶλλον δὲ καὶ πάσῃ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ μονονουχὶ χαίρειν εἰπὼν, καινοτομήσας δὲ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ Θεοτόκον μὲν οὐκ εἶναι λέγων τὴν ἀγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον καὶ ἀνθρωποτόκον· ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἀπηχῇ καὶ ἀπόπληκτα, τοῖς ὀρθοῖς καὶ εἰλικρινέσι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπεισφρήσας δόγμασι.

1122

*utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.*¹ neque rursus in utero corporeo existendi principium ac fundamentum habuisse putabimus ipsum de Deo Deum Verbum, quoniam ipsum splendorem gloriae et characterem substantiae Patris Paulus nominat, incorpoream et ineffabilem generationem notionibus rationem superantibus nobis significans.

PG
75, 1007

Dialogus VI. Oportebat igitur, quandoquidem pro insita sibi benignitate lapsus genus in priorem statum reformare volebat Deus, alterum veluti generis principium renasci Christum, et in lucem edi per sanctam Virginem, non tamen carnalem patrem accipere, ut et cum ipso Deum habeamus omnes Patrem, per ipsum et in ipso ad istius gloriae initia redeuntes.

1121

PG
75, 1258

A. Recens quidem draco est nequam ille et veneno temulentam habens linguam, quique, contempta traditione eorum qui orbem terrarum sacra mysteria docuerunt, imo potius universa sacra Scriptura valere iussa, rebusque novis pro sua libidine introductis, sanctam Virginem Deiparam esse negat, sed potius Christum sive hominem peperisse, aliaque bis affinia perquam absurda atque stupida rectis ac puris universalis Ecclesiae dogmatibus superinferens.

1122

¹ Isa. VII, 14.

B. Νεστόριον, οἶμαι, φής. Συνίημι γάρ ἤδη πως, ἀλλὰ τί τὸ χρῆμα, ὦ τᾶν, τῶν ἐκείνου λόγων, οὐκ ἔχω νοεῖν· Θεοτόκον δὲ πῶς οὐκ εἶναι φησι τὴν ἁγίαν Παρθένον;

A. Οὐ γάρ τοι, φησί, Θεὸν ἐκτέτοκεν. Ἦν γάρ ὁ Λόγος καὶ πρὸ αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου, συναϊδὸς ὢν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Καταρνήσονται δὴ οὖν καὶ τοῦτο ἀναφανδόν, ὥς ἔστι Θεὸς ὁ Ἐμμανουήλ, εἰκῇ δὲ ὥς ἔοικε διερμηνεύει τοῦνομα, λέγον· ὁ εὐαγγελιστής· «Ὁ ἔστι μεθερμηνεύμενον· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Οὕτω γὰρ χρῆναι κατονομάζεσθαι διεβεβαιούτο σαφῶς διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου κατὰ σάρκα γεγεννημένον, ὥς ἐνανθρωπήσαντα Θεόν.

- 1123 [...] Εἴτα πῶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν PG
75, 1272 ἐπελθεῖν ἐθέλησας, οὐ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος νόμοις ἐφῆκε κρατεῖν, εἰς σύστασιν, ἥτοι γέννησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός; Οὐ γὰρ ἐκ κοίτης καὶ γάμων ἠνέσχετο λαβεῖν αὐτήν, ἀλλ' ἐκ Παρθένου σεμνῆς καὶ ἀπειρογάμου, κυοφορησάσης ἐκ Πνεύματος, ἐπισκιασάσης αὐτῇ δυνάμεως Θεοῦ, καθὰ γέγραπται. Θεοῦ τοιγαροῦν τὸν γάμον οὐκ ἀτιμάσαντος, μᾶλλον δὲ καὶ εὐλογίᾳ τιμήσαντος, ἀνότου Παρθένου κυοφοροῦσαν ἐκ Πνεύματος, τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐποιήσατο μητέρα Θεοῦ ὁ Λόγος, οὐκ ἔχω φράσαι.

B. Nestorium, ut arbitror, significas. Iam enim intelligo. Opinionis vero eius ratio mihi cognita non est. Quonam autem pacto sanctam Virginem Deiparam esse negat?

A. Neque enim, inquit, Deum ex se peperit. Nam Verbum ante ipsam erat, atque adeo ante omnia saecula et tempora, utpote coaeternum Deo ac Patri. Negaverint itaque etiam hoc aperte, quod Emmanuel sit Deus. Inapte igitur illud interpretatus fuerit evangelista, dicens: *Quod interpretatur, Nobiscum Deus*.¹ Ita enim manifeste Deus ac Pater per vocem prophetarum affirmavit oportere vocari eum qui ex sancta Virgine secundum carnem natus esset, ut Deum incarnatum.

- 1123 [...] Quo pacto vero unigenitum Dei Verbum, cum nostram similitudinem subire vellet, ad constitutionem sive generationem suae carnis, humanae naturae leges valere noluit? Neque enim ex toro et coniugio nasci voluit, sed ex Virgine viri nescia, praegnanter ex Spiritu, obumbrante ipsi virtute Dei, sicut scriptum est.² Cum itaque Deus coniugium non aspernetur, sed potius benedictione sua illud decoret, quamobrem Virginem praegnantem ex Spiritu, carnis suae matrem esse voluerit Deus exsistens Verbum, non facile dixerim. PG
75, 1271

¹ Matth. I, 23.

² Lc. I, 35.

- PG 75, 1273 Οὐκοῦν εἰ λέγοιεν οἱ δι' ἐναντίας, ἥκιστα μὲν Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι 1124
δεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον, Χριστοτόκον δὲ μᾶλλον, δυσφημοῦσιν ἀναφανδόν,
καὶ τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ Υἱὸν ἀληθῶς ἀποσοδοῦσι Χριστόν. Εἰ γὰρ εἶναι πι-
*1276 στεύουσι Θεὸν ἀληθῶς αὐτόν, ὥς * καθ' ἡμᾶς γεγονότος τοῦ Μονογενοῦς, ἀνθ'
ἔτου καταπεφρίκασι Θεοτόκον εἰπεῖν τὴν τεκοῦσαν αὐτόν, κατὰ γε, φημί
τὴν σάρκα;
- PG 75, 1277 'Ετέραν γέ πως ἢ καθ' ἡμᾶς ἔνται τρίβον, τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον 1125
ἀσυνέτως διερμηνεύοντες. Φασὶ γὰρ ὡς ὁ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπον εἴληφε τέ-
λειον, ἐκ σπέρματος ὄντα Ἀβραάμ καὶ Δαβίδ, κατὰ τὴν διαγόρευσιν τῶν
Γραφῶν, τοῦτο ὄντα τὴν φύσιν ὅπερ ἦσαν ἐκεῖνοι, ὧν περ ἐκ σπέρματος ἦν,
ἄνθρωπον τέλειον τὴν φύσιν, ἐκ ψυχῆς τε νοερᾶς καὶ σαρκὸς συνεστῶτα
ἄνθρωπίνης, ὃν ἄνθρωπον ὄντα καθ' ἡμᾶς τὴν φύσιν, Πνεύματος ἁγίου δυ-
νάμει ἐν τῇ τῆς Παρθένου μήτρᾳ διαπλασθέντα, γενόμενόν τε ἐκ γυναικὸς,
γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα πάντας ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ τῆς τοῦ νόμου δουλείας,
τὴν πόρρωθεν προωρισμένην υἱοθεσίαν ἀπολαθόντας, καινῶς συνῆψεν ἑαυτῇ.
PG 75, 1280 Εἰ δὲ δὴ, καθά φασιν οἱ δι' ἐναντίας καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν, ὁ μονογενὴς 1126
τοῦ Θεοῦ Λόγος, λαβὼν ἄνθρωπον ἐκ σπέρματος τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ καὶ
Ἀβραάμ, πλασθῆναι μὲν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ παρσκευάσέ τε καὶ τοῦτον
-
- PG 75, 1274 Proinde si dicant adversarii, sanctam Virginem nulla ratione 1124
Deiparam appellari debere, sed potius Christiparam, manifeste bla-
sphemant, et Christum Deum ac vere Filium esse negant. Nam si
*1275 ipsum revera Deum esse credunt, utpote nostri simili * facto Unigeni-
to, cur ipsius genitricem Deiparam appellare verentur, secundum
carnem inquam?
- PG 75, 1278 Alia longe quam nos via incedunt, religionis mysterium imperite 1125
explicantes. Aiunt enim, quod Deus Verbum hominem sumpsit per-
fectum, existentem ex semine Abrahae et David,¹ ita ut edixit
Scriptura, id ipsum natura existentem, quod fuerant illi e quorum
semine erat,² hominem perfectum natura, ex anima intelligente et
carne humana constantem, quem quidem hominem, cum esset eius-
dem nobiscum naturae, Spiritus sancti virtute in utero Virginis for-
matum, factum sub lege, ut nos omnes redimeret a servitute legis,³
filiationem iam olim praedestinatam adeptos, cum admirabili ratione
coniunxit et conglutinavit sibi.
- PG 75, 1279 Si vero, ut adversarii volunt sibi que persuadent, unigenitum Dei 1126
Verbum, accepto homine ex semine David et Abraham, formari illum
in sancta Virgine curavit, atque hunc sibi ipsi copulavit, mortemque

¹ Io. VII, 42.² II Cor. XI, 22.³ Galat. IV, 4-5.

ἐαυτῷ συνῆψε, καὶ θανάτου * πεποίηκεν εἰς πείραν ἔλθεῖν, καὶ μὴν καὶ ἐγείρας *1281
ἐκ νεκρῶν ἀνεκόμισεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· πε-
ριττῶς, ὡς ἔοικε, πρὸς τε τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν,
καὶ ἀπάσης γε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐνανθρωπήσαι λέγεται· δηλοῖ γὰρ,
οἴμαι, τουτί, καὶ ἕτερον οὐδέν, ὁ πάνσοφος Ἰωάννης, γεγραφώς, ὅτι «Ὁ
Λόγος σὰρξ ἐγένετο».

SCHOLIA DE INCARNATIONE UNIGENITI (429)

- 1127 Cap. IV. Ἄνθρωπος ὀνόμασται, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός, ὁ PG
ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὡς μετεσχηκῶς αἵματος, καὶ σαρκὸς παραπλησίως 75, 1373
ἡμῖν. Ὡφθη γὰρ οὕτω τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ οὐ μεθεῖς ὅπερ ἦν, ἀλλ' ἐν προσλή-
ψει γεγονώς τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος, τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον
λόγον.

experiri voluit, necnon suscitatum e * mortuis in coelum sustulit, et *1282
ad dexteram Dei sedere iussit, supervacane, ut videtur, a sanctis
Patribus, et a nobis ipsis, atque adeo ab universa sacra et divinitus
inspirata Scriptura homo factum esse dicitur. Hoc enim, neque aliud
quidquam mihi significare videtur sapientissimus Ioannes cum in-
quit: *Verbum caro factum est.*¹

- 1127 Cap. IV. Homo nominatum est, cum sit natura Deus, Dei Patris PG
Verbum: quoniam similiter ac nos sanguini communicavit et carni.² 75, 1373
Sic enim terrenis apparuit, non amittens id quod erat, sed assumens
humanitatis naturam in sua ratione perfectam.

Verumtamen et in humanitate Deus mansit, et * omnium Domi- *1374
nus, utpote qui natura et veritate ex Deo natus est Patre. Et id nobis
evidentissime sapientissimus Paulus ostendit: *Primus enim, inquit,
homo ex terra de limo; secundus e coelo.*³

Atqui Virgo sancta peperit templum Verbo unitum; sed e coelo
dicitur, et recte quidem Emmanuel: desuper enim et ex substantia
Dei et Patris natum est Verbum ipsius: descendit vero ad nos, tunc
cum factum est homo; tamen sic quoque desuper est. Testatus est
autem Ioannes de eo dicens: *Qui desursum venit, supra omnes est.*⁴
Et ipse Christus ait ad populum iudaeorum: *Vos deorsum estis, ego
desuper sum.*⁵

¹ Io. I, 14.

² Hebr. II, 14.

³ I Cor. XV, 47.

⁴ Io. III, 31.

⁵ Io. VIII, 23.

- PG 75, 1375 Cap. VI. [...] Evangelizabat autem beatus Gabriel sanctae Virgini dicens: *Ecce concipies in utero, et paries Filium, et vocabis nomen eius Iesum.*¹ Cum igitur per Christum Iesum omnia divinus Paulus facta esse commemoret; confirmet autem vim sententiae, et opificem omnium fuisse Deum evangelizet, rem veram dicens evangelista divinus; designet autem etiam angeli vox, vere ex sancta Virgine natum esse Iesum Christum, nec absque humanitate intelligimus Deum Verbum; sed unum dicimus ex ambobus effectum, et Deum hominem factum, eundem ex Patre, ut Verbum, natum divine, et ex muliere humane, ut hominem: non tanquam ut secundum substantiae initium vocatum tunc cum secundum carnem dicitur natus; sed natum quidem ante omnia saecula, instante tamen tempore, quo debuerat implere dispensationem, natum etiam ex muliere secundum carnem. 1128
- PG 75, 1391 Cap. XVII. Qui fidem habent in Christo immaculatam et rectis omnibus suffragiis comprobata, dicant videlicet quod ipse ex Deo Patre Deus Verbum in exinanitatem descenderit, formam servi accipiens, propriumque sibi faciens corpus, quod est natum ex Virgine; quod factus sit nostri similis, et nuncupatus Filius hominis. Est autem Deus quidem secundum spiritum; homo autem idem secundum carnem. 1129
- PG 75, 1397 Cap. XXV. [...] Non per commutationem aut conversionem hominem factum Dei dicimus Verbum; nec prorsus, quod Deus esse desierit. Sed quod carnem accipiens ex muliere, et ei ex utero adunatus, exiit homo idem simul et Deus; neque Dei et Patris generationem aeternam proiciens, sustinuit temporalem, ex muliere inde initium, ut esset, accipiens. Permitebat autem carni propriae suae naturae legibus nasci, nativitatis ratione duntaxat. Caeterum habet in se aliquid ab humana natura dissimile: natus est enim ex Virgine, et solus habet matrem innuptam; factum autem ipsum etiam carnem, et in nobis inhabitasse, evangelista commemorat, ut utroque comprobaret, et factum fuisse hominem, et suum non perdidisse: mansit enim quod erat. 1130
- *1398 * [...] Carne autem mihi videtur divinus Evangelista totam sapienter naturam hominum nominare: ait enim Verbum inhabitasse in nobis, non alterius, ut ego opinor, gratia, incarnationem Verbi factam esse, commemorans; nisi ut etiam nos, participatu ipsius per Spiritum sanctum locupletati, adoptionis beneficium lucraremur.

¹ Lc. I, 31.

● PG 75, 156, 501, 513, 645, 1040, 1264, 1304, 1376, 1042.

■ PG 75, 1192, 1193, 1196, 1197, 1200, 1201, 1212, 1221, 1244, 1253.

Igitur in Christo unitatem summam veramque credimus factam. Sin autem in nobis Christus inhabitare dicatur, *σχετικὴν* ipse faciet inhabitationem. Non autem cum Deus dicitur inhabitasse in Christo: *Inhabitavit namque in eo omnis plenitudo divinitatis corporaliter*:¹ non per participatum, vel *σχέσιν* simplicem, quasi sole illucente, aut igne insitum sibi calorem aliis immittente; sed, ut ita dicam, ipsa divina sinceraque natura, iuxta totum id quod est, inhabitationem sibi faciente, per veram, ut ante diximus, unitatem, in templo quod est natum ex Virgine: ita enim unus et est, et intelligitur Christus Iesus.

1131

Cap. XXVI. Natum est quidem inaestimabiliter Verbum Dei et Patris, et haec generatio omnem sensum cogitationemque transcendit, et est incorporali naturae conveniens. Verumtamen id quod natum est, proprius partus intelligitur Genitoris, et eiusdem cum eo substantiae; ideoque etiam Filius nominatur, nomine scilicet indicante quasi veram sinceramque progeniem; sed cum sit vivus in aeternum Pater, necesse est, eum quoque vivere in aeternum, propter quem est Pater. Igitur *In principio erat Verbum, et Deus erat Verbum, et erat etiam Verbum apud Deum*,² ut sapientissimus Evangelista commemorat. In consummatione autem temporum, propter nos homines, et propter nostram salutem incarnatum est, et homo est factum; non amittens quod erat, sed retinens inconvertibilem suam naturam, et semper in divinitatis fastigio collocatam; subiens tamen propter nos dispensatorie exinanitatem; nec inhonorans [*id est*, non despiciens] pauperiem, quae humanae naturae convenit: nam *cum esset dives, pauper est factus*, sicut scriptum est: *ut nos paupertate eius divites essemus*.³ Factum est igitur homo, et generationem ex muliere passum dicitur. Igitur propterea quod ex sancta Virgine vere sibi adunatum corpus acceperit; inde Θεοτόκον esse dicimus Virginem sanctam, quia id humane, sive secundum carnem peperit, licet haberet ante saecula generationem ex Patre.

PG
75, 1399

Opinari autem nonnullos Verbum hinc initium fuisse sortitum, cum homo sit factum, impietatis est furorisque plenissimum. Eos etenim insipientissimos esse, monstravit ipse Salvator de se dicens: ** Amen dico vobis, antequam Abraham esset, ego sum*.⁴ Quomodo enim aliter ante Abraham erat, qui multis post temporibus secundum carnem natus est? Satis autem ipsos, ut opinor, redarguet divinus Ioan-

*1400

¹ Coloss. II, 9.² Io. I, 1.³ II Cor. VIII, 9.⁴ Io. VIII, 58.

nes dicens: *Hic erat, de quo ego dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.*¹

Praetermittentes igitur in re tam frivola sine causa certare, ad illud magis veniamus, quod etiam emolumenti aliquid possit afferre, ne moleste ferant nonnulli audientes, esse sanctam Virginem Θεοτόκον, nec incredulitatis Iudaicae suas oppleant mentes, imo vero etiam paganicae impietatis. Iudaei etenim aggrediebantur Christum dicentes: *De bono opere non lapidamus te; sed de blasphemia, quod cum sis homo, facis te Deum.*² At vero filii paganorum Ecclesiae dogmata derident, audientes ex muliere Deum esse progenitum; sed illi quidem suae dementiae exedent fructus, et audient a nobis: *Stultus stulte loquitur, et cor ipsius vana intelliget.* Nostri enim mysterii ratio, licet Iudaeis sit scandalum, gentibus autem stultitia;³ nobis tamen, quod scimus, vere est admirabile, et salutare, et dignissimum credi: et si esset omnino quisquam, qui dicere auderet, hanc carnem terrenam nudae divinitatis fuisse genitricem, et ex ea creatura omni superiorem natam fuisse naturam, insania id esset et furor. Neque enim ex terra divina est facta natura; nec corruptibile incorruptionis radix unquam fiet; nec mortalitas pariet vitam; nec corporis tractabilis incorporale fiet germen; nec increatum a creato nascetur; nec quod absque initio, ab eo quod habet initium.

Verum quoniam Dei Verbum iuxta nos factum esse affirmamus, et nostris corporibus corpus sumpsisse consimile, idque sibi verissime adunasse, arcana inenarrabilique ratione, et sic hominem factum carnaliter natum esse, quid absurdum est, vel quod credi non debeat? Cum praesertim hominis anima, ut saepissime diximus, cum sit naturae alterius praeter corpus, nascatur tamen cum ipso, cum sit ei adunata, nec quisquam arbitretur naturam corporis animae initium praebere substantiae; sed immittit quidem ipsam inaestimabiliter Deus in corpus, et cum ipso etiam nascitur: unum tamen ex utroque animal definimus, hominem scilicet. Igitur Verbum quidem Deus erat, factum est autem et homo, et quia natum est secundum carnem, propter humanitatem necessarium est, ut quae ipsum peperit, sit Θεοτόκος: nam si non peperit Deum, certe nec dicetur Deus, qui est ab ipsa progenitus; sin vero Deum ipsum divinae Scripturae nominant, peperit ipsa Deum hominem factum, siquidem homo aliter fieri non posset, nisi per generationem ex muliere. Quomodo igitur non sit, quae ipsum peperit, Θεοτόκος? Quod autem Deus sit verus, qui natus inde est, ex divina Scriptura discimus.

¹ Io. I, 30.

² Io. X, 33.

³ I Cor. I, 23.

- 1132 Cap. XXVII. *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.*¹ Quomodo ergo id quod natum est ex sancta Virgine, Emmanuel nominatur, cum Emmanuel, ut ante dixi, significet in nostra natura propter carnem fuisse Verbum, quod est Deus verus de Deo vero? Sed factus est Emmanuel: exinanivit enim se,² generationem nostram et similem passus, ac sic nobiscum conversatus est. Ergo et Deus in carne, et Θεοτόκος vere est quae eum carnaliter, sive secundum carnem generavit.
- 1133 Cap. XXVIII. [...] *Ita enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.*³ Filius autem unigenitus ille est qui est ex sancta Virgine procreatus: ipsum enim Verbum homo factum, quod fuit Deus in carne, ac sic terrenis apparuit.
- [...] *Audite me, insulae, et attendite, gentes. Post multum temporis stabit, dicit Dominus; ex utero matris vocabunt nomen meum.*⁴ Cum Verbum sit Deus, non ignoravit quod generationem patietur, ex muliere incarnatum propter nos. Sciebat autem quod vocabitur Christus Iesus a Deo et Patre; omnibus nobis novum filii nomen praedicans, quod * est benedictum in terra. Observa autem quod propriam nominet matrem, quae suum peperit corpus. Ergo si Deum verum se esse cognoscit, illa quae eum carnaliter peperit, Θεοτόκος dicitur, et quidem recte: sin vero non est Deus, id quod audacter, imo potius scelerate nonnulli sentiunt, privari oportet ipsam Virginem sanctam hoc nomine quo Θεοτόκος esse dicatur.
- 1134 Cap. XXXIV. E coelo enim homo est Christus, licet carnem sancta Virgo pepererit; eo modo igitur desuper et de coelo. Deus enim Verbum, quod est desuper et ex Patre, carnem ex Virgine sancta accipiens, et eam suam propriamque existimans, dicebat: *Nemo ascendit in coelum, nisi qui de coelo descendit Filius hominis, qui est in coelo.*⁵

PG
75, 1401PG
75, 1401

*1402

PG
75, 1406¹ Isa. VII, 14.² Philipp. II, 7.³ Io. III, 16.⁴ Isa. XLIX, 1, iuxta LXX.⁵ Io. III, 13.

ADVERSUS NESTORIUM (430)

PG
76, 17

Lib. I, cap. I. [...] Ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἀδικοῦσί τινες τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων τὸ ἱερώτατον κάλλος, καὶ τὴν ἀγίαν τε καὶ πάναγνον ῥυτιδοῦσι Παρθένον, εἰς ἀκαλλῇ σαθρότητα τῶν ἰδίων αὐτῇ [ἴσ. αὐτὴν] κατακομίζοντες ἐννοιῶν, καὶ ξένων ἡμῖν εὐρημάτων ἐπιτειχίζοντες ὄχλον. Γράφονται μὲν γάρ, ὡς νόθην τινά, καὶ οὐκ εὐφυᾶ, μᾶλλον δὲ ὡς πέρα παντὸς ἰοῦσαν τοῦ καθήκοντος λόγου, τὴν «Θεοτόκος» φωνήν, ἣν ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ συντεθείκασιν οἱ πρὸ ἡμῶν ἄγιοι Πατέρες· διστάσει δὲ ἀνὰ μέρος τέμνοντες εἰς υἱοὺς δύο τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν· ἀποφέρουσι δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, καίτοι παθεῖν αὐτὸν εἰς ἰδίαν φύσιν, καθὼ νοεῖται Θεός, οὐδὲ ἡμῶν εἰρηκότων· ἀνατιθέντων δὲ μᾶλλον αὐτῷ μετὰ τῆς σαρκὸς καὶ τὰ τῇ σαρκὶ συμβεβηκότα πάθη, ἵνα καὶ αὐτὸς ὁμολογῇται Σωτήρ· τῷ γὰρ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ μεμαλάκισται μὲν αὐτὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καίτοι τοῦ παθεῖν τὸν μαλακισμὸν ἀνεπίδεκτος ὢν· σεσώσμεθα δὲ ἡμεῖς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναλαβόντος θάνατον διὰ τοῦ ἰδίου σώματος. Πειράσομαι δὲ ἄπερ ἔφην ἐπιδειῖξαι σαφῶς.

*20

* Ἀναγνώσομαι γὰρ ἤδη τὰς τοῦ τὸ βιβλίον συγγεγραφότος φωνάς· καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἐκείνας, αἱ γεγόνασιν αὐτῷ, τῆς «Θεοτόκος» φωνῆς οὐ μετρίως

1135

PG
76, 18

Lib. I, cap. I. [...] Sed nescio quomodo nonnulli dogmatum Ecclesiae sacratissimum decorem violant, et sanctam et castam Virginem rugis maculant, dum illam in turpem suorum sensuum inanitatem deducunt, et novorum commentorum turbam nobis quasi murum obiciunt. Nam vocem hanc, *Deipara*, quam sancti nostri Patres ad sanctam Virginem cohonestandam composuerunt, tanquam notam et minime ingenuam, imo vero longe a convenienti ratione remotam accusant; unumque Dominum Iesum Christum seorsim distinguunt, in duosque dividunt filios: auferunt etiam a Deo Verbo carnis passionem, quamvis pati illum in propria natura qua Deus intelligitur, ne nos quidem dicamus, sed potius ad ipsum una cum carne passionem quoque carnis referamus, ut ipsum quoque Salvatorem confiteamur: nam eius livore sanati sumus, ut scriptum est,¹ et infirmatus est ipse propter peccata nostra, quamvis minime capax esset infirmitatis: nosque salvati sumus dum ille per suum corpus mortem nostram suscepit. Conabor igitur quae dixi plane monstrare. Iam enim eius qui librum conscripsit, voces recitabo: et priore loco quas effudit, dum vocem *Deipara*, immodice reprehenderet. Sed quia

1135

¹ Isa. LIII, 5; Matth. VIII, 17.

κατειρηκότι. Ἐπειδὴ δὲ πλειστάκις διὰ τῶν αὐτῶν ἔρχεται λόγων, ἀντα-
νισταμένους δὲ καὶ ἡμᾶς διὰ τῶν αὐτῶν ἵεναι πλειστάκις ἐννοιῶν, ἀναγ-
καῖον, δότε δὴ, δότε συγγνώμην οὐ ταυτοπεῖν ἡρημένοις, ἀλλ' ἥπερ ἂν ἴοι
τῶν ἐκείνου λόγων ὁ σκοπός, ταύτη καὶ ἡμῖν ἀντιφέρεσθαι δεῖν εὖ μάλα
διεγνωκόσιν. Ἐφη τοίνυν ὦδὶ, τὴν ἐπὶ γε τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ κατακιδη-
λεύων φωνήν, φημί δὲ τὴν «Θεοτόκος».

[Ἡρώτησα, φησί, πολλάκις αὐτοὺς (δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ἀντιλέγοντας
αὐτοῦ). Τὴν θεότητα λέγετε γεγενῆσθαι ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου; Ἀποπη-
δῶσιν εὐθὺς πρὸς τὸ ῥῆμα. Καὶ τίς, φασί, τοσαύτην βλασφημίαν νοσεῖ, ὥστε
ἐκείνην τὴν γεννήσασαν τὸν ναὸν λέγειν παρὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἐν
ἐκείνῃ ἐκτίσθαι; Εἴτα ὅταν ἐπαγάγω πρὸς ταῦτα. Τί οὖν ἄτοπον ἡμεῖς λέ-
γομεν συμβουλευόντες λέγειν τὴν φωνήν, καὶ ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ κοινὸν σημαι-
νόμενον τῶν δύο φύσεων; Τότε νομίζεται αὐτοῖς εἶναι βλάσφημον τὸ λε-
γόμενον. Ἡ ὁμολόγησον σαφῶς θεότητα γεγενῆσθαι ἐκ τῆς μακαρίας Μα-
ρίας, ἣ φεύγων ὡς βλάσφημον τὴν φωνήν, τί τὰ αὐτά μοι λέγων, ὑποκρίνη
μὴ λέγειν;]

Οὐκοῦν οἷς ἔφης αὐτός, καὶ μὴν καὶ φρονεῖν οὐκ οἶδ' ὅπως ἀξιοῖς, οἱ
τὰ ἐναντία δοξάζοντες, μεμαρτύρηται σαφῶς καὶ διὰ τῆς σῆς φωνῆς, ὀρθὴν
καὶ ἀπλανεστάτην τὴν ἐπὶ γε τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ, ποιούμενοι

saepe, cum eadem inculcat verba, nos quoque qui illi adversamur,
easdem repetere *sententias necesse est, date, obsecro, nobis veniam, *19
qui non sponte ad verba eadem iteranda venimus, sed quacunque
illius verborum scopus pergit, ibidem illi occurrendum esse decre-
vimus. Sic igitur dixit cum vocem illam improbaret in sancta Virgine,
Deipara, inquam:

Nestor. [Saepe, inquit, illos rogavi (eos scilicet qui ipsi contradi-
cebant), num Deitatem dicitis ex sancta Virgine natam? Ad haec
verba illico resiliunt: Equis, inquit, tanto blasphemiae morbo
laborat, ut quae templum genuit, Spiritus sancti opera, in ea Deum
ipsum creatum dicat? Deinde cum ad haec subiicio: Quid igitur ab-
surde dicitur a nobis, cum vocem hanc efferre quidem suademus, sed
ad commune duabus naturis significatum pergere? Tum vero putant
blasphemum esse quod dicimus: Aut aperte confitere divinitatem ex
beata Maria genitam, aut si ut blasphemam fugis hanc vocem, cur
qui eadem atque ego dicis, te haud dicere simulas?]

Ergo ex his quae dicis, atque etiam nescio quomodo sentiendum
putas, de iis qui contra sentiunt, aperte testimonium fertur etiam
tuae vocis confessione, rectam illos ac veram sententiam de nostrum
omnium Salvatore Christo tenere, et fidem in animo habere, quam

δόξαν, καὶ πίστιν ἔχοντες εἰς νοῦν, ἣν ταῖς Ἐκκλησίαις παραδεδώκασιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, καὶ τῶν θείων ἡμῶν μυστηρίων ἱεουργοί, καὶ ταμίαι γνήσιοι· ἀποσεύονται μὲν γὰρ καὶ μάλα ὀρθῶς, ὡς ἀμαθίας τε ὁμοῦ καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἡκούσης δυσσεθείας ἀπόδειξιν ἐναργῆ, τὸ καὶ νοῦν οἰηθῆναι μόνον, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον εἰς ἀρχὴν τοῦ εἶναι κεκληθῆσθαι δευτέραν, ἥγουν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως ῥίζαν ὥσπερ τινά, τῆς ἁγίας Παρθένου τὴν σάρκα λαβεῖν· πλὴν ὀνομάζουσι Θεοτόκον αὐτήν, ὡς ἀποτεκοῦσαν δηλονότι Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν τὸν Ἐμμανουήλ· γέγονε γὰρ μεθ' ἡμῶν Θεὸς ὢν φύσει, καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὁ Λόγος. Ἄρ' οὖν οἷς δοξάζειν ἐγνώκασι τάναντία φασίν; Ἐρεῖ γάρ, οἶμαι, τίς τῶν τὰ αὐτά σοι φρονεῖν ἡρημένων· Εἰ μὴ τὴν τοῦ Λόγου φύσιν γέννημα σαρκὸς εἶναι φῆς, καὶ τῶν εἰς τοῦτο σαυτὸν ἀπαλλάττεις αἰτιαμάτων, πῶς δὴ ἄρα Θεὸν ἀποκυῆσαι διαβεδαίω· τὴν ἁγίαν Παρθένον; Ἀντακούσεται δὲ πρὸς ἡμῶν· Σάρκα γενέσθαι φησὶν ἢ θεόπνευστος Γραφή τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον, τουτέστιν, ἀσυγχύτως τε καὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθῆναι σαρκί· οὐ γὰρ ἦν ἀλλότριον αὐτοῦ τὸ ἐνωθὲν αὐτῷ σῶμα, καὶ γεγεννημένον ἐκ γυναικός, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκάστῳ τὸ αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τουτονὶ τρόπον, καὶ τοῦ Μονογενοῦς ἴδιον ἦν, καὶ οὐχ ἑτέρου τὸ σῶμα· οὕτω γὰρ καὶ γεγέννηται

ii qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis, divinorumque mysteriorum nostrorum sacerdotes dispensatoresque fideles Ecclesiis tradiderunt.¹ Iure enim tanquam inscitiae summaeque impietatis evidens argumentum aversantur vel sola existimatione concipere, illud ex Deo Patre Verbum ad secundum initium ut esse inciperet vocatum esse, vel sanctae Virginis carnem suae existientiae velut radicem quamdam accepisse: sed tamen ipsam Dei genitricem vocant, ut quae illum Emmanuelem, qui ex natura Deus est, pepererit: nam illud Verbum factum est nobiscum, quod ex natura Deus et supra nos erat. Num igitur iis quae sentiunt contraria asserunt? Dicet enim, ut puto, quispiam ex iis qui tecum sentiunt: Si Verbi naturam prolem esse carnis negas, et te hoc crimine liberas, quomodo igitur sanctam Virginem peperisse Deum asseris? Sed is a nobis e contrario audiet: Carnem factum esse illud ex Deo Patre Verbum ait Scriptura divinitus inspirata, hoc est, carni sine confusione et secundum hypostasim unitum: neque enim alienum ab eo erat unitum illi corpus, et natum ex muliere, sed ut suum cuique nostrum proprium est corpus, eodem modo etiam Unigeniti corpus proprium illi erat, et non alterius: sic namque factus est etiam secundum carnem. Praeterea dic mihi quomodo factum est caro, si

¹ Lc. I, 2.

κατὰ σάρκα. Εἶτα πῶς ἂν, εἰπέ μοι, γέγονε σάρξ, οὐ παρειλημμένης γεν-
νήσεως τῆς ἐκ γυναικός, τῶν τῆς ἀνθρωπότητος νόμων εἰς τοῦτο καλούντων,
καὶ τῆς σαρκικῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν οὐχ ἑτέραν * ἔχειν δυναμένης τὴν ὁδόν; *21
Οὐ γάρ που ταῦς Ἑλλήνων τερθρείαις προσεσχηκότες, ἐκ δρυὸς ἢ πέτρας
τὰ ἀνθρώπων τίκτεσθαι σώματα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ῥαψωδῆσομεν νόμους δὲ
τοὺς καθ' ἡμᾶς ἢ φύσις ὥρισάτο, μᾶλλον δὲ τῆς φύσεως ὁ Δημιουργός. Τί-
κτεται γάρ ὥσπερ ἀφ' ἐκάστου τῶν ὄντων τὸ συγγενές, οὕτω καὶ ἐξ ἡμῶν
αὐτῶν καὶ οὐκ ἂν ἑτέρως ἔχοι τὸ χρῆμά ποθεν; ἀνέφικτον μὲν γάρ παντελῶς
οὐδὲν ὦν ἂν ἔλοιτο κατορθοῦν τῇ θείᾳ τε καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει, ἔρχεται
δὲ διὰ τῶν εἰκότων τῇ τῶν ὄντων φύσει, τοὺς παρ' αὐτῆς τεθειμένους οὐκ
ἀτιμάζουσα νόμους· καὶ ἦν οὐκ ἀνέφικτον τῷ πάντα ἰσχύοντι Λόγῳ, κεκρι-
κότες μὲν δι' ἡμᾶς γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, παραιτουμένων γε μὴν γέννησιν τὴν
ἐκ γυναικός, ἔξωθεν ἑαυτῶν καὶ ἰδίᾳ δυνάμει πλαστοργῆσαι τὸ σῶμα, κα-
θάπερ ἀμέλει γενέσθαι φαμέν καὶ ἐπὶ τοῦ προπάτορος Ἀδάμ· «Ἐλαθε γάρ,
φησὶν, ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἐπειδὴ δὲ
πρόφασις αὕτη τοῖς ἀπίστοις ἦν, συκοφαντεῖν ἐθέλουσι τῆς ἐνανθρωπήσεως
τὸ μυστήριον, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τοῖς ἀνοσίοις Μανιχαίοις, οὗς ἄνω
τε καὶ κάτω δεδιέναι φῆς, μὴ ἄρα που τοῖς Θεοτόκον λέγουσι τὴν ἁγίαν
Παρθένον ἐπιτηδῆσειαν, ὥς ἐν μόναις φαντασίαις διαθεβαιούμενοι γενέσθαι
τοῦ Λόγου τὴν σάρκωσιν, κεχώρηκεν ἀναγκαιῶς διὰ τῶν ἀνθρωπίνης φύ-

generatio ex muliere non sit adiuncta; cum humanae naturae leges
id requirant, et carnalis * exsistentia ab initio non aliam viam habere *22
possit? Non enim gentilium scilicet nugis adhaerentes, ex quercu
aut ex petra hominum corpora gigni nos quoque fabulabimur: sed
leges nostras ipsa natura, imo vero ipse Opifex naturae constituit.
Ut enim ex unaquaque re quod cognatum est gignitur, ita etiam ex
nobis ipsis: neque aliter id se habere potest ullo modo. Quamvis enim
divinae illi et ineffabili potentiae omnino nihil impossibile sit ex his
quae velit efficere, tamen ne leges a se positas contemnat, per ea per-
git quae cum rerum natura conveniunt: eratque non impossibile
omnipotenti illi Verbo, ubi statuisset propter nos fieri secundum nos,
si generationem ex muliere refugeret, sibi extrinsecus ac propria vir-
tute corpus formare, ut procul dubio in Adam primo parente factum
dicimus: *Accepit enim Deus pulverem*, inquit, *de terra, et formavit*
hominem:¹ sed quia id perfidis hominibus calumniari volentibus in-
carnationis mysterium, pro occasione futurum erat, et ante caeteros
impiis manichaeis, quos subinde te metuere dicis, ne in eos scilicet qui
sanctam Virginem Dei genitricem dicunt, insiliant, quasi asserant
Verbi incarnationem in sola specie factam, ideo necessarium fuit ut

¹ Gen. II, 7.

σεως νόμων· καὶ ἐπέιπερ ἦν ὁ σκοπὸς αὐτῷ, πληροφορῆσαι σύμπαντας, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ἀληθῶς, ἐπελάβετο σπέρματος Ἀβραάμ· καὶ μεσιτευούσης πρὸς τοῦτο αὐτὸ τῆς μακαρίας Παρθένου, παραπλησίως ἡμῖν μετέσχεν αἵματος καὶ σαρκός. Ἦν γὰρ οὕτως καὶ οὐχ ἑτέρως μεθ' ἡμῶν γενέσθαι Θεόν. Χρειωδεστάτη δὲ καὶ ἑτέρως τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τοῦ Λόγου σάρκωσις, ἥγουν ἐνανθρώπησις ἦν. Εἰ μὴ γὰρ γεγέννηται καθ' ἡμᾶς κατὰ σάρκα, εἰ μὴ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέσχε παραπλησίως, οὐκ ἂν τὴν ἀνθρώπου φύσιν τῶν ἐν Ἀδὰμ ἀπῆλλαξεν ἐγκλημάτων, οὐδ' ἂν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ἀπεσώθησε τὴν φθοράν, οὐδ' ἂν κατέληξε τῆς ἀρᾶς ἢ δυνάμεις, ἣν ἐπὶ τῇ πρώτῃ γυναικὶ γενέσθαι φαμέν· εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτήν· « Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα ». Ἀλλὰ νενόσηκε μὲν ἡ ἀνθρώπου φύσις τὸ ἀπειθὲς ἐν Ἀδὰμ· γέγονε νῦν εὐδόκιμος ἐν Χριστῷ διὰ τῆς εἰς ἅπαν ὑπακοῆς· γέγραπται γάρ, ὅτι « Ὡσπερ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τῆς ὑπακοῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί ». Πέπονθεν ἐν Ἀδὰμ τό· « Γῆ εἴ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση »· πεπλούτηκεν ἐν Χριστῷ τὸ κατα ... δύνασθαι [ἴσ. καταπατῆσαι] τῶν τοῦ θανάτου βρόχων, καὶ οἶονεὶ κατορχεῖσθαι φθορᾶς, ἐκεῖνο λέγουσα τὸ προφητικόν· « Ποῦ ἡ νίκη

per humanae naturae leges pergeret: et quia id illi propositum erat, ut se vere hominem factum omnibus demonstraret, apprehendit semen Abraham¹ et ad eam ipsam rem beata Virgine media interveniente, similiter ac nos participavit carne et sanguine; neque enim aliter licebat nobiscum fieri Deum. Utilissima autem et alia quoque ratione his qui versantur in terris, Verbi incarnatio sive humanatio fuit. Nisi enim similiter atque nos secundum carnem fuisset natus, nisi similiter participasset iisdem, nunquam hominis naturam criminibus in Adam contractis absolvisset, neque a nostris corporibus corruptionem repulisset, neque maledictionis illius potestas desiisset, quam primae feminae illatam dicimus, cui dictum est: *In tristitia paries filios*.² Sed hominis natura in Adam inobedientiae morbo laboravit, nunc in Christo grata facta est per illam ipsius ad omnia obedientiam. Scriptum est enim: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius hominis iusti constituentur multi*.³ Subiacuit in Adam illi maledicto *Terra es, et in terram ibis*;⁴ acquisivit in Christo ut calcare possit mortis laqueos, et quodammodo adversus mortem tripudiare, illud propheticum

¹ Hebr. II, 16.

² Gen. III, 16.

³ Rom. V, 19.

⁴ Gen. III, 19.

σου, θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη; » Γέγονεν ἐπάρατος, ὡς ἔφην, ἀλλ' ἤργησεν ἐν Χριστῷ καὶ τοῦτο. Καὶ γοῦν εἴρηται· που πρὸς τὴν ἁγίαν Παρθένον, προφητευσούσης ἐν Πνεύματι τῆς Ἑλισάβετ· « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Βεβασίλευκεν ἡμῶν ἡ ἁμαρτία, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετὴς * καὶ πατήρ, τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν κατεσοβαρεύετο, τῶν θείων νόμων τὴν παράβασιν ἐγκαλῶν· ἀλλ' ἐν Χριστῷ τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους δευτέρᾳ, παρρησίαν ἔχουσιν ὁρῶμεν πρὸς Θεόν· ἔφη γὰρ ἐναργῶς· « Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν ».

Ἄλλ', ὦ βέλτιστε, φαίην ἂν εἰκότως, εἰ μὴ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής, γέγονε δὲ καθ' ἡμᾶς οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ γεννήσεως σαρκικῆς τῆς ἐκ γυναικός, οὐκ ἂν ἡμεῖς τὰ αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν. Ὡς γὰρ ὁ σοφώτατος γράφει Παῦλος, δεύτερος ἡμῖν Ἀδάμ οὐκ ἀπὸ γε τῆς γῆς κατὰ τὸν πρῶτον, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ πέφηνεν, ὁ Ἐμμανουήλ. Ὁ γὰρ ἄνωθεν τε καὶ ἐκ Πατρὸς Λόγος, οὐκ εἰς τὴν τοῦδέ τινος, οὔτε μὴν εἰς ἄλλοτριαν καταπεφοίτηκε σάρκα, καθάπερ ἦδη προεῖπον, οὐδ' αὖ ἐφ' ἓνα τινὰ τῶν καθ' ἡμᾶς καταδέδωκεν, ὡς ἐνοικήσων αὐτῷ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐν προφήταις ἦν·

dicens: *Ubi est, mors, victoria tua? ubi stimulus tuus, inferne?* ¹ Facta est maledicta, ut dixi: sed id quoque evacuatum est in Christo. Itaque dictum est ad sanctam Virginem, ipsa Elizabeth in Spiritu prophetante, *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.* ² Regnavit in nobis peccatum, et inventor ille et * pater peccati adversus omnes ²³ qui per orbem terrarum erant, se superbe iactabat, divinarum legum illis violationem obiiiciens: sed hominum naturam in Christo, tanquam in secundi generis primitiis, fiduciam ad Deum habere videmus: dixit enim aperte: *Venit princeps mundi huius, et in me nihil inveniet.* ³

Sed, o praeclare vir, non abs re dixerim, si non ut nos factus est ille Unigenitus, neque ut nos fieri alio modo quam per generationem carnalem ex femina potuit, nunquam nos illius rebus divites fieri potuimus. Ut enim scribit beatus Paulus, ille Emmanuel non e terra ad prioris illius exemplum, sed e coelo secundus nobis Adam apparuit. ⁴ Nam illud superne et ex Patre Verbum non in cuiuspiam carnem, neque in alienam venit, ut iam superius dixi, neque in unum aliquem nostri similem descendit ut in eo habitaret, ut procul dubio fuit in prophetis: sed cum sumptum ex muliere corpus suum fecisset,

¹ I Cor. XV, 55: Os. XIII, 14.

² Lc. I, 42.

³ Io. XIV, 30.

⁴ I Cor. XV, 47.

ἀλλ' ἴδιον ποιησάμενος σῶμα τὸ ἐκ γυναικός, καὶ γεννηθεὶς ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα, τὴν ἀνθρώπου γέννησιν ἀνεκεφαλαιοῦτο δι' ἑαυτοῦ, μεθ' ἡμῶν κατὰ σάρκα γενόμενος, ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος ἐκ Πατρὸς. Ταύτην ἡμῖν τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν αἱ θεῖαι παρέδωσαν Γραφαί. Σὺ δὲ δεδιέναι μὲν προσποιῇ, μὴ ἄρα τις τῶν καθ' ἡμᾶς ὑποπτεύσειε, τῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν ἀπὸ γῆϊνης σαρκὸς ἐσχηκέναι τὸν ἐκ Θεοῦ φύντα Λόγον· ἀναιρεῖς δὲ εἰσάπαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, μὴ χρῆναι λέγων ὀνομάζεσθαι πρὸς ἡμῶν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον· περιτρέπεις δὲ ὥσπερ εἰς ἄφυκτόν τε, καὶ ἀναγκαίαν ὁμολογίαν τοὺς Θεοτόκον λέγοντας αὐτήν, τοῦ δεῖν οἶεσθαι σαρκὸς γενέσθαι καρπὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον. Ἀλλ' οὐχ ὧδε τοῦτ' ἔχει· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὁ γὰρ ἐκ Θεοῦ Πατὴρ τὴν ὑπαρξίν ἔχων τὴν παντὸς ἐπέκεινα χρόνου, καὶ γὰρ ἐστὶ τῶν αἰώνων Δημιουργός, ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐπεὶ τοι γέγονε σὰρξ, γεγενῆσθαι λέγεται κατὰ σάρκα. Εἰ γὰρ ἴδιον αὐτοῦ τὸ σῶμα νοεῖται, πῶς οὐ πάντῃ τε καὶ πάντως τὴν τοῦ ἰδίου σώματος γέννησιν οἰκειώσεται; Ἀλλ' ἐπήνεσας ἂν καὶ αὐτὸς τὴν τῶν οὕτω δοξαζόντων ὀρθὴν καὶ ἀβέβηλον πίστιν, εἰ δὲ παυτὸν [ἴσ. δὴ σαυτὸν] ἀναπειθεῖν ἤθελες διαλογίζεσθαι, καὶ ὁμολογεῖν, ὅτι Θεὸς ἀληθῶς ἐστὶν ὁ Χριστός, εἷς τε καὶ μόνος ὢν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οὐ διηρημένος εἰς ἀνθρώπον ἰδικῶς, καὶ ὁμοίως εἰς Θεόν, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ὑπάρχων, καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ ἐκ γυναικὸς ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, μετὰ τοῦ μεῖναι Θεός. Ὅτι δὲ συκοφαν-

et ex ea secundum carnem esset genitus, hominis generationem per se recapitulavit, nobiscum factus secundum carnem, qui ante omnia saecula exstiterat ex Patre. Hanc nobis fidei confessionem sacrae Litterae tradiderunt. At tu metuere te simulas, ne quis e nobis suspicetur, illud ex Deo genitum Verbum a carne terrena existentiae initium habuisse; ac funditus tollis dispensationis in carne mysterium, cum sanctam Virginem esse a nobis Dei genitricem appellandam negas: et eos qui illam Dei genitricem vocant, tanquam ad inevitabilem ac necessariam confessionem deducis, ut illis putandum sit Verbum carnis esse fructum. Sed id secus est, longeque aliter habet. Nam ille ex Deo Patre Filius, qui supra omne tempus initium exsistendi habet, cum sit saeculorum Conditor, in extremis saeculi temporibus quia factus est caro, secundum carnem factus esse dicitur. Nam si proprium eius corpus intelligitur, quomodo non prorsus proprii corporis nativitatem sibi tanquam suam vindicabit et asseret? Sed hanc hominum ita credentium rectam sacramque fidem etiam ipse probasses, si tibi ipsi persuadere voluisses, ut cogitares atque confitereris vere Deum esse Christum, unumque ac solum esse Dei et Patris, non divisum in hominem seorsim, et in Deum similiter, sed eundem esse et ex Deo Patre Verbum, et ex muliere hominem nostri similem, unaque Deum permanere. Sed te calumniari illam

τεῖς τοῦ Λόγου τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, δύο πρεσβέων υἱοὺς πανταχῇ, καὶ διατέμνων τὸν ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, οὐ διὰ τῶν ἐμῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν σῶν δειχθήσεται λόγων.

[Βλέπε τὸ συμβαῖνον, αἰρετικέ· οὐ φθονῶ τῆς φωνῆς τῇ Χριστοτόκῳ Παρθένῳ, ἀλλ' οἶδα σεβασμίαν τὴν δεξαμένην Θεόν, δι' ἧς παρῆλθεν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, δι' ἧς ἀνέλαμψεν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. Πάλιν ὑποπτεύω τὸν κρότον· πῶς τὸ «παρῆλθεν» ἐνόησατε; οὐκ εἴρηται μοι τὸ «παρῆλθεν», ἀντὶ τοῦ * «ἐγεννήθη»· οὐ γὰρ οὕτω ταχέως ἐπιλανθάνομαι τῶν ἰδίων· τὸ παρελθεῖν τὸν Θεὸν ἐκ τῆς Χριστοτόκου Παρθένου παρὰ τῆς θείας ἐδιδάχθην Γραφῆς, τὸ δὲ γεννηθῆναι Θεὸν ἐξ αὐτῆς, οὐδαμοῦ ἐδιδάχθην]. Καὶ μεθ' ἑτέρα· [Οὐδαμοῦ τοίνυν ἡ θεία Γραφή Θεὸν ἐκ τῆς Χριστοτόκου λέγει γεγενῆσθαι, ἀλλὰ Ἰησοῦν, Χριστόν, Υἱόν, Κύριον]. Προσεπίνει δὲ τούτοις, ὅτι μὴ Θεὸς ἀληθῶς, θεοφόρος δὲ μᾶλλον ἄνθρωπος ᾗν ὁ Χριστός, ὡς γοῦν οἴεται, καταδεικνὺς τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν τῷ μακαρίῳ λέγοντος Ἰωσήφ· «Ἐγερθεῖς, παράλαβε τὸ παιδίον»· εἰδέναι δὲ φησι καὶ τοὺς ἀγγέλους, καίτοι σοφωτέρους ὄντας ἡμῶν, ὅτι παιδίον ᾗν.

1136 Lib. I, cap. II. Αἰρετικὸν μὲν οὖν ἐν τούτοις ἀποκαλεῖ τὸν ὁρθὴν ἔχοντα καὶ τεθυμασμένην ἐπὶ Χριστῷ τὴν πίστιν, καὶ ἐπεὶ περ ἐστὶ Θεὸς ἀληθῶς, Θεοτόκον ὀνομάζοντα τὴν τεκοῦσαν αὐτόν. Γένοιτο δ' ἂν οὐδενὶ τῶν εἰς προ-

PG
76, 25

Verbi generationem secundum carnem, cum ubique duos asseras filios, et divides unum Dominum Iesum Christum, non meis, sed tuis verbis perspicuum fiet.

Nestor. [Vide quid consequatur, haeretice. Non invideo hanc vocem Christi genitrici Virgini, sed novi venerandam esse quae Deum excepit, per quam pertransiit ille universorum Dominus, per quam effulsit sol iustitiae. Rursum suspectum habeo hunc plausum. Quomodo verbum illud *pertransiit*, * intellexistis? Non dixi, *pertransiit*, pro eo quod est, *genitus est*: non enim ita facile meae sententiae obli-
scor. Pertransisse Deum ex Christi genitrice Virgine a sacris Litteris didici, sed Deum ex ipsa genitum nusquam didici]. Et post alia: [Nusquam ergo divinae Litterae Deum ex Christi genitrice genitum dicunt, sed Iesum, Christum, Filium, Dominum]. Ad haec subiicit Christum non Deum verum, sed Deiferum potius hominem fuisse, ut ipse putat, proferens illam angeli vocem beato Ioseph dicentis: *Surge, et accipe puerum*:¹ atque ipsos quoque angelos, qui nobis procul dubio sunt sapientiores, scivisse ait puerum fuisse.

1136 Lib. I, cap. II. Haeticum in his vocat eum qui rectam ac probam de Christo fidem habet, et quia vere Deus est, quae illum peperit Dei genitricem appellat. Nemini autem sapienti dubium est, qui

PG
76, 26

¹ Matth. II, 13.

νούντων ἀμφίλογον, ὅτι τοῖς ὀρθῶς φρονεῖν ἡρημένοις τὸν τῶν αἰρέσεων μῶ-
μον ἀνάπτων, αὐτὸς τῶν ἰδίων καθοριεῖ λόγων τὸ ἀκαλλές· μόνον δὲ οὐχὶ
καὶ διωμολόγηκεν ἐναργῶς, ὡς ἔξω που τῆς εἰς εὐθὺ φέρεται τρίδου, καὶ
τροπὰς ποιεῖται τὰς διεστραμμένους. Εἴτα πῶς οὐ φθονεῖς, εἰπέ μοι, τῆς
τοιᾶσδε φωνῆς τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, καίτοι τῆς θείας γεννήσεως ἀναιρῶν τὸ
ἄξιωμα, καὶ Θεοτόκον οὐκ εἶναι λέγων αὐτήν; Κατακιβδηλεύων δὲ τὴν λέ-
ξιν, καὶ βλασφημίας ἐπίμεστον εἶναι διαθεβαιούμενος, τίνα τρόπον ἐφίης
τοῖς ἐθέλουσιν ἀπονέμειν αὐτήν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ; Καίτοι σεβασμίαν ἀκούω
λέγοντος αὐτήν· εἴτα τὴν βλάσφημον οὕτω φωνήν, κατὰ γε τὸ αὐτῷ σοι,
καὶ μόνῳ δοκοῦν, πρέπειν οἴησιν τῇ σεβασμιώτῃτι κοσμοῦν [ἴσ. τῇ σεβα-
σμιωτάτῃ, καὶ κοσμοῦν] καὶ στεφανοῦν ὑποπλάτῃ, γέρας ὥσπερ ἐξαίρετον
ἀνατιθεῖς αὐτῇ, τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου συκοφαντίαν; Εἰ γὰρ ἐστὶν ὅλως
τῶν ἀπηχθημένων τῷ ἐκ Θεοῦ φύντι Λόγῳ, τὸ γέννησιν ὑπομεῖναι σαρκι-
κὴν· εἴτα Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι συγχωρεῖς τὴν οὐ τεκοῦσαν Θεόν, ἅρ' οὐκ
ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς καταπεφρόνηκας ἐναργῶς τῶν Δεσποτικῶν θελημάτων;
Οὐκ ἂν ἀλοίης περιωρρίζων μᾶλλον τὴν σεβασμίαν, ἥγουν, ὡς αὐτὸς οἶει
τε καὶ λέγεις, τιμᾶν ἡρημένους, τὴν τῷ Θεῷ κατεστυγνημένην φωνὴν ἀπονέ-
μων αὐτῇ; Οὐ γὰρ οὐδὲ τιμᾶν ἐγνώκαμεν, τοῦτοις ὀνόματα χαριούμεθα, τὰ
δι' ὧν ἡ τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἀδικοῦτο δόξα· πρῶτον μὲν σφᾶς αὐτοὺς τοι-

recte sentientibus haeresis maculam aspergit, eum sua verba ut per-
peram dicta damnare, tantumque non aperte fateri se extra rectam
semitam ferri, et perversas parare sibi vias. Iam vero, dic mihi, ob-
secro, quomodo hanc vocem sanctae Virgini non inideas, cum ab
ea divinae generationis dignitatem tollas, et ipsam esse Dei genitri-
cem neges? Cum vero eam vocem improbes, et plenam esse blasphem-
iae asseras, quomodo volentibus eam sanctae Virgini tribuere per-
mittis? Atqui a te illam venerandam vocari audio: deinde vocem
adeo blasphemam, ut tibi ipsi, et quidem soli, videtur, ipsius vene-
rationi convenire putas? Honestare illam et ornare te simulas, dum
falsam adversus Deum Verbum calumniam velut praecipuum illi
munus dicas? Nam si prorsus execrandum est Verbo ex Deo nato
carnalem subire generationem; deinde illam, quae Deum non genuit,
Dei genitricem appellari concedis: an non vere dici poterit te Domi-
nicam voluntatem contempsisse? Nonne deprehenderis illam vene-
randam iniuria magis afficere, quam, ut tu putas ac dicis, honestare
velle, cum exosam Deo vocem illi tribuis? Neque enim quos hono-
rare statuimus, iis nomina largiemur per quae supremæ illius natu-
rae gloria violetur. Nam primum in nos ipsos eiusmodi blasphemiae
crimina imprudenter coniiciemus: ad haec velut honoris specie non
levem iis iniuriam inferemus, quos laudare volumus, si illos lau-

αὐτῆς δυσφημίας ἐγκλήμασιν ἐνιέντες ἀγνοήσομεν· εἴτα πρὸς τούτοις, οὐ μετρίως ἀδικήσομεν, ὥς ἐν ὑπολήψει τιμῆς, τοὺς ἐπαινουμένους τοῖς οὐκ ἐπαινοῦσι κατασεμνύνοντες, καὶ θεομισῆς αὐτοῖς ἐξυφαίνοντες τὸ ἐγκώμιον. Θαυμάσειε δ' ἂν τις πρὸς τούτῳ κἀκεῖνο· ἄνω τε γὰρ καὶ κάτω ταῖς * τῶν ἀνοσίων αἰρετικῶν ἐπιπλήττων φωναῖς, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐφίεις *28 ἰσχύειν αὐτάς, ὅτι τῶν θείων δογμάτων παραιροῦνται τὸ ἀληθές, εἴτα τὴν «Θεοτόκος» φωνὴν οὐκ ἐν ὀλίγαις τιθεὶς αἰτίαις, καὶ ὁμοῦ ταῖς ἄλλαις γραφόμενος, ὥς οὐκ ἀληθῶς καὶ δύσφημον, συγχωρεῖν ἔφη καὶ οὐ φθονεῖν τῇ Παρθένῳ, κἂν εἰ ἔλοιτό τις εἰπεῖν Θεοτόκον αὐτήν. Ἐφίης οὖν ἄρα καὶ τοῖς τὴν Ἀρείου νοσοῦσι μανίαν, ἐν μείοσιν εἶναι λέγειν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, ἢ γοῦν τοῖς ἄλλοις, οἳ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατακομίζουσι φύσιν τῆς θεοπροποῦς ὑπεροχῆς; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔλοιτο τοῦτο δρᾶν, κἂν εἴ τις ἐθέλοι τὴν αἰτίαν ἀναμαθεῖν, ἐρεῖς δὴ που πάντως· Ὅτι φωνῆς οὐκ ἀνέχομαι δυσσεβοῦς. Οὐκοῦν εἰ μὴ ἔστι Θεοτόκος, εἴτα τοῦτο λέγεσθαι συγχωρεῖς, ἴσθι λελοιπῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ σμικρὰ φροντίζων ἔτι τοῦ δοκεῖν εἶναι σοφός. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ τὴν Ἐλισάβετ, ἡγουν ἐτέραν τῶν ἁγίων γυναικῶν αἰδοῦς ἀπάσης ἀξίαν εἶναι φῆς; Ἀρ' οὖν οὐ φθονήσεις, εἰ δὴ τις ἔλοιτο θεοτόκους καὶ αὐτάς εἰπεῖν; Ἀλλ', οἶμαι, πάντῃ τε καὶ πάντως ἀνταναστήσῃ, λέγων· Οὐχ οὕτω ταῦτ' ἔχει· τετόκιασι γὰρ ἀνθρώπους ἡγιασμένους, καὶ ἦν ἐν ἐκείνοις Θεὸς κατὰ φύσιν οὐδεὶς. Οὐκοῦν ἡ γυναικὶς ἀπάσης ἀποσώδει τὸ χρῆμα,

dibus nullum honorem afferentibus oneraverimus, et Deo invisam laudationem contexuerimus. Praeterea illud quoque mirum sit, quod cum sursum deorsum impiorum haereticorum dicta carpas, neque ulla ratione vim habere permittas, eo * quod veritatem divino- *27 rum dogmatum auferant, cumque vocem, *Deipara*, multis nominibus accuses, et inter caetera tanquam parum veram, atque etiam blasphemam crimineris, tamen illam concedere te, et Virgini non invidere dicas, si cui libitum fuerit eam Dei genitricem vocare. Num ergo concedes etiam insanis Arii sectatoribus, ut minorem esse Patre Filium dicant, aut aliis naturam sancti Spiritus a divina excellentia deficientibus? Sed id tacere cavebis, ac si quis roget: Qua de causa? dices prorsus: Quia vocem impiam non sustineo. Igitur si non est Dei genitrix, et ita dici concedis, scito te reliquisse veritatem, et parum iam curare an sapiens esse videaris. Quid enim? Elisabeth, aut aliam certe e sanctis mulieribus, non omni reverentia dignam putas? Num igitur si cui libeat ipsas quoque Dei genitrices vocare, hanc illis appellationem non invidabis? Equidem puto te omnibus modis repugnaturum, ac dicturum non ita se haec habere. Nam pepererunt illae sanctos homines quidem, sed nemo eorum secundum naturam Deus erat. Ergo huius vocis usum aut ab omnibus mulieribus

ἔχουν ἔχειν ἐφιεῖς μόνῃ παρὰ πάσας τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, ποίοις ἄρα κεχρήσθαι λόγοις εἰς ἀπολογία; Εἰ μὲν γὰρ ἀληθὲς ἐπ' αὐτῇ τὸ ῥῆμα, καὶ Θεὸν τέτοκεν ἀληθῶς, ὥς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, ὁμολόγει σὺν ἡμῖν, καὶ ἀπαλλάξεις σεαυτὸν τῶν εἰς δυσσέθειαν ἐγκλημάτων· εἰ δὲ Θεὸν οὐ τέτοκε, τὸ ἐφεῖναι λέγειν τισὶ Θεοτόκον αὐτήν, κοινωνεῖν ἐστὶ τῆς δυσσεθείας αὐτοῖς. Ἀλλ' ἐστὶ Θεοτόκος, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενής, σαρκὶ κατὰ ἀλήθειαν ἡνωμένος, καὶ σωματικὴν ὑπομείνας γέννησιν, καὶ τοὺς τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἀτιμάσας νόμους, καθάπερ ἤδη προεῖπον.

Ἐπειδὴ δὲ φησιν εἰδέναι σεβασμίαν αὐτήν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἀγίαν Παρθένον, φέρε δὴ, φέρε, καταθρήσωμεν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ γενομένης αἰδοῦς αἰτίας. [Οἶδα γάρ, φησί, σεβασμίαν αὐτήν, δι' ἧς παρῆλθεν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης, δι' ἧς ἀνέλαμψεν ὁ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος]. Πῶς δὲ ἄρα φῆς ὑποδέχεσθαι Θεὸν αὐτήν; Ἡ τίνα παρῆλθε τρόπον δι' αὐτῆς ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης; ἢ καὶ ὅπως ἀνέλαμψεν ὁ τῆς δικαιοσύνης Ἥλιος; Εἰ μὲν γὰρ οὐ τέτοκε Θεόν, τὸ κατὰ σάρκα, φημί, πῶς ἐδέξατο Θεόν; πῶς παρῆλθε δι' αὐτῆς; Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖς τὸ σὺν δὴ τοῦτο καὶ σοφόν, ὥς γοῦν οἶει τε καὶ λέγειν ἀποτολμᾷς· [Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος, ἄνθρωπος τε συνημμένος, καὶ ἐνοικῶν αὐτῷ]. Ἀλλ' ἦγε τῆς πίστεως παράδοσις τοῖς εἰς τοῦτο σοῖς ἀνταποδύεται λόγοις· οὐ γὰρ θεοφόρον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν προσκυνεῖν δεδι-

amove, aut si soli praeter caeteras habere sanctae Virgini permittis, quam afferes in respondendo rationem? Nam si vere de ea dicitur hoc verbum, et vere Deum genuit, ipsum nimirum Dei Verbum carnem factum confitere nobiscum, et te ipsum ab impietatis crimine liberabis. Sin autem illa minime Deum genuit, non aliud est permittere nonnullis ut eam Dei genitricem vocent, quam cum illis societatem impietatis inire. Sed est illa Dei genitrix, quia factus est homo nostri similis ille Unigenitus, carni secundum veritatem unitus, et corpoream generationem subiit, et nostrae naturae leges haud neglexit, ut paulo ante dixi.

Sed quia scire se ait venerandam esse eam, nimirum sanctam Virginem, agedum, inspiciamus debitae illi reverentiae causas: [Scio, inquit, venerandam esse illam, per quam ille omnium Dominus pertransiit, per quam effulsit ille sol iustitiae]. Quomodo igitur ais Deum ab ea susceptum? quomodo etiam per illam petransiit ille omnium Dominus? aut quomodo effulsit ille sol iustitiae? Nam si Deum haud peperit, secundum carnem inquam, quomodo igitur excepit Deum? quomodo per illam pertransiit? Sed fortasse dices illud tuum et sapiens responsum, ut ipse putas, ac dicere non vereris: [Deus enim erat Verbum, et cum homine coniunctum, et in eo habitans]. Sed fidei traditio tuis hac de re verbis repugnat. Non enim Deiferum ho-

δάγμεθα· σὺ δὲ οὐχ οὕτω φῆς. Εἴτα πῶς οὐκ αἰσθάνη ληρῶν, καὶ τὴν ἐν τοῖς
 θείοις δόγμασι παραχαράττων ἀλήθειαν; Γέγονε γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος. Ἄνθ' ὅτου
 δὲ δὴ καὶ Θεὸν * ὑποδέχεσθαι φῆς αὐτήν, εἰ μὴ πεπίστευκας, ὅτι Θεὸν ὄντα *29
 κατὰ φύσιν, ἐκτέτοκε τὸν Ἐμμανουήλ; Πῶς δι' αὐτῆς παρῆλθεν ὁ τῶν ὅλων
 Δεσπότης, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέλαμψεν ἥλιος; καὶ τίνα τοῖς τοιούτοις
 ὀνόμασι κατακαλλύνειν ἀξιοῖς; ἄρα κοινὸν μὲν ἄνθρωπον, ὡς ἓνα τῶν καθ'
 ἡμᾶς, πλὴν ἡγιασμένον, ὡς ἔνοικον ἔχοντα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον; Εἴτα πῶς
 ὁ τοιοῦτος τῶν ὅλων ἔσται Δεσπότης, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος; Τὸ γὰρ
 δεσπόζειν τε καὶ κρατεῖν τῶν ὅλων δύνασθαι, καὶ φωτίζειν τὰ νοητά,
 πρέποι ἂν οὐ μέτροις τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἀνακείσεται δὲ μόνη τῇ ὑπερτάτῳ,
 καὶ ἀνωτάτῳ φύσει.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ « Διῆλθεν », ὅπως οὐκ οἶδ' ὅθεν λαβὼν, τέθεικας ἐπὶ
 Θεοῦ, διασάφει τὴν λέξιν· τί τὸ χρῆμα τῆς ἐνθάδε λεγομένης διόδου, τῆς σῆς
 εἴη ἂν φρενὸς ἡγνοηκόσιν εἰπεῖν. Εἰ μὲν γὰρ οὕτω διῆλθεν αὐτήν ὁ τοῦ Θεοῦ
 Λόγος, ὡς ἐκ τόπου πρὸς ἕτερον μεταχωρῆσαι τόπον, αὐτόθεν καταβαλῆς·
 ἀκούσῃ γὰρ λέγοντος αὐτοῦ διὰ φωνῆς τῶν ἁγίων· « Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος; » Οὐ γὰρ ἐν τόπῳ τὸ Θεῖον, καὶ με-
 ταστάσεις οὐκ οἶδε σωματικὰς· πληροῖ γὰρ τὰ πάντα· εἰ δέ, ἐπείπερ τὸν

minem, sed humanatum Deum adorare didicimus: tu vero aliter dicis.
 Deinde quomodo te nugari non advertis, et divinorum dogmatum
 veritatem adulterare? Nam *Verbum caro factum est*.¹ * Iam cur Deum *30
 ab ipsa susceptum dicis, si illam Deum secundum naturam ipsum
 Emmanuel peperisse non credis? quomodo per illam pertransiit ille
 omnium Dominus, et sol effulsit iustitiae? Quem vero his verbis te
 decorare putas? num communem hominem, ut unum de nostri si-
 milibus, sed tamen sanctificatum, ut in quo Dei Verbum inhabitaret?
 Sed quomodo eiusmodi homo rerum omnium Dominus erit, et sol
 iustitiae? Nam dominari et imperare omnibus posse, et res quae in-
 telliguntur illustrare, non nostrae mensurae est, sed illi soli excellen-
 tissimae et supremae naturae tribuendum.

Iam quia verbum « pertransiit » undenam acceperis, et de Deo pro-
 tuleris, prorsus ignoro, explica, quaeso, hanc dictionem, quidve sit
 hic transitus, quem hoc loco dixisti, erit utique tuae prudentiae
 ignaris exponere. Nam si ita per illam transiit illud Dei Verbum,
 ut ex loco uno ad alterum se transferret, indidem deliceris: nam
 dicet tibi per vocem sanctorum: *Nonne coelum et terram ego impleo,*
*dicet Dominus?*² Neque enim est in loco Divinitas; et expers est cor-

¹ Io. I, 14.

² Ierem. XXIII, 24.

τῷ τόκῳ πρέποντα περιμείνας καιρόν, σχετικὴν ἐν ἀνθρώπῳ τὴν ἐνοίκησιν ἐποιήσατο, διελάσαι φῆς τὸν Θεὸν τῆς ἁγίας Παρθένου, ἥγουν, παρελθεῖν αὐτήν· κεχρήσομαι γὰρ πανταχῇ ταῖς ἱεραῖς σου φωναῖς· οὐδὲν ἄρα τὸ περιττὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ παρὰ τὰς ἄλλας ὁρῶμεν. Ἐκτέτοκε γὰρ ἡ Ἐλισάβετ τὸν μακάριον Βαπτιστὴν ἡγιασμένον διὰ τοῦ Πνεύματος, δι' οὗ Πνεύματος καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἐν ἡμῖν αὐλίζεται. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· «Ἐν τούτῳ γινώσκουμεν, ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστίν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν». Διῆλθεν οὖν ἄρα καὶ αὐτὴν τὴν Ἐλισάβετ ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως ἐνωκηκῶς τῷ βρέφει διὰ τοῦ Πνεύματος.

Ἄλλ' ὑποπτεύεις τὸν κρότον, ὡς ὀρθᾶ σοι λαλεῖν ἡρημένῳ λοιπὸν γεγονότα παρὰ λαῶν. Ἥλιον γὰρ δικαιοσύνης ὠνόμασας, καὶ τὸν ὅλων Δεσπότην, τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένον. Εἶτα πάλιν ἀκριβολογεῖσθαι προσποιῇ, καὶ τὸν κρότον αἰτιαῖ, καὶ χαίροντας ἐπὶ σοὶ γράφεις πάλιν, ὡς οὐ νενοηκότας. Ὡ πολλῆς ἰσχύος, ἡ τοῖς σοῖς ἐνεστί λόγοις! οὐ γέγονας μελληστής εἷς γε τὸ χρῆναι καταλυπεῖν αὐτούς, ἔστρεψας εὐθὺς εἰς πένθος τὴν χαράν, διέβρῆξας τὴν εὐφροσύνην, καὶ διέζωσας σάκκον, ἐπαγαγὼν εὐθὺς εἶτα· [Πάλιν ὑποπτεύω τὸν κρότον, πῶς τὸ Παρῆλθεν, ἐνόησατε; Οὐκ

porei transitus nam implet omnia: sin autem quia debitum partui tempus perferendo, relativam in homine habitationem incoluit, ideo Deum asseris permeasse per sanctam Virginem (utar enim ubique tuis sacris vocibus), nihil ergo eximium in sancta Virgine praeter caeteras videmus. Peperit enim Elisabeth beatum Baptistam Spiritus opera sanctificatum, per quem Spiritum etiam ipse Filius in nobis habitat, idque beatus Ioannes testatur, dicens: *In hoc cognoscimus quod in nobis est, quia de Spiritu suo dedit nobis*.¹ Pertransiit igitur etiam per Elisabeth ipsum Dei Verbum, cum etiam ante illius nativitatem in infante per Spiritum inhabitavit.

Sed suspectum habes plausum tibi, ut qui iam recte loqui coeperas, a populo factum. Nam solem iustitiae, et omnium Dominum appellaras illum ex sancta Virgine natum. Inde rursus subtilius agere simulas, et plausum reprehendis, et homines tui causa laetos denuo ut parum intelligentes accusas. O magnam tui sermonis potentiam! Non illis certe moerorem iniicere distulisti, in luctum illico vertisti gaudium, conscidisti laetitiam, et accinxisti te sacco,² cum mox adidisti: [Rursum suspectum habeo plausum. Quomodo verbum illud, pertransiit, intellexistis? Non dixi, pertransiit, pro eo quod est, ge-

¹ I Io. IV, 13.

² Ps. XXIX, 12-13.

εἴρηται μοι τὸ Παρῆλθεν, ἀντὶ τοῦ Ἑγεννήθη· οὐ γὰρ οὕτω ταχέως ἐπι-
λανθάνομαι τῶν ἰδίων. Τὸ παρελθεῖν τὸν Θεὸν ἐκ τῆς Χριστοτόκου Παρθέ-
νου, παρὰ τῆς θείας ἐδιδάχθην Γραφῆς· τὸ δὲ γεννηθῆναι Θεὸν ἐξ αὐτῆς,
οὐδαμοῦ ἐδιδάχθην]. Οὐκοῦν σὰ μὲν εἶναι ἐκεῖνα τὰ διεστραμμένα τῷ γε μὴν
ἐν ὑποψίαις ὁρθότητος τὸν σὸν γεγενῆσθαι νοῦν, ὁ ἐξ ἀγάπης κρότος.

Ἐνστήσομαι δὲ καὶ νῦν οὐδὲν ἥττον, ἐκεῖνο λέγων· Τί τὸ «Παρῆλθεν»
ἐστίν, εἰ μὴ δηλοῖ τὴν γέννησιν; Ἄρα * γὰρ ἐρεῖς, ὡς αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, *32
καὶ δίχα σαρκὸς ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος διήλασε τῆς Παρθένου; Καίτοι πῶς οὐ
τῆς ἀπασῶν ἀδελτηρίας ἐμπλεως εἴη ἂν ὁ λόγος αὐτῷ; Ἡ γὰρ πεποσῶσθαι
τὸ Θεῖον ἀνάγκη νοεῖν, καὶ ποιεῖσθαι κίνησιν τὴν ἐκ τόπου πρὸς τόπον ἔτε-
ρον μεταστατικήν· ἢ, εἴπερ ἐστὶ τὸ Θεῖον ἀσώματον, εὐρὺ δέ, καὶ πανταχοῦ,
καὶ οὐκ ἐν τόπῳ, καὶ περιγραφῇ, πῶς ἂν δι' ἐνὸς παρέλθοι σώματος; Ἀλλ'
ὅ τι ποτὲ ἐστὶν ὁ φῆς, πῶς οὐκ ἔδει διατρανοῦν, καὶ ἐναργέστερον εἰπεῖν, εἰ
ταῖς σαυτοῦ περὶ τούτου δόξαις τεθαρσηκώς, μαρτυρεῖν ἔχεις αὐταῖς τὸ
ἀμώμητον; Ποῦ δὲ δὴ καὶ ἀκήκοας τῆς θεοπνεύστου λεγούσης Γραφῆς, ὅτι
παρῆλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου; Ὅτι μὲν γὰρ βραχύς,
καὶ συνεσταλμένος τῶν ἐπὶ γῆς ὁ βίος, ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Δαβὶδ, λέγων·
«Ἄνθρωπος, ὥσει χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὥσει ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως
ἐξανθήσει· ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει». Περὶ δὲ τῆς ἀγίας

nitus est: non enim ita facile meae sententiae obliviscor. Pertrans-
isse Deum ex Christi genitrice Maria didici ex sacris Litteris; ex ipsa
genitum nusquam didici]. Ergo tua esse illa perverse dicta certum
est: ex eo autem quod te recte sentire coepisse suspicabantur, ille
exstitit ex caritate plausus.

Sed instabo nunc quoque nihilominus, ac rogabo: Quidnam est, *per-*
transiit, si generationem * non significat? Num dicturus es ipsum per *31
se Dei Verbum sine carne pertransisse per Virginem? Atqui quo-
modo haec verba non summae stultitiae plena sint? Vel enim in
quantitatem esse concretam divinitatem intelligere necesse est, et
motam ut de loco in locum transferretur; vel quia est incorporea, et
late et ubique fusa, neque loco terminisque circumscribitur, quonam
modo per unum corpus transire poterit? Sed utcumque sit quod a te
dicitur, cur non explicari oportuit, et clarius dici, si tuae de hac re
sententiae fidens, de eius probitate docere potes? Iam vero ubinam
audisti divinitus inspiratas Litteras dicere, Dei Verbum per sanctam
Virginem pertransisse? Nam brevem esse hominum qui degunt in
terris vitam, docuit beatus David, dicens: *Homo, sicut fenum dies*
eius; tanquam flos agri, sic efflorescit, quoniam spiritus pertransiit in
*illo, et non subsistet.*¹ At vero de sancta Virgine quid eiusmodi seri-

¹ Ps. CII, 15, 16.

- Παρθένου τί τοιοῦτον ἔχεις γεγραμμένον εἰπεῖν; Ὅτι δὲ γεγέννηται Θεὸς ἐξ αὐτῆς, τὸ κατὰ σάρκα, φημί, διαμεμήνυκεν ἐναργῶς ἡ θεόπνευστος Γραφή.
- PG 76, 33 Lib. I, cap. III. [...] Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐνανθρωπῆσαι λέγειν τὴν τοῦ Λόγου φύσιν, οὐδὲν ἕτερον, οἶμαι, ἐστίν, ἢ ἐκεῖνο φρονεῖν, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οὐ δίχα γεννήσεως τῆς ἐκ γυναικός, ταύτην γὰρ οἶδε καὶ μόνην τὴν ὁδὸν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἢ φύσις, πῶς οὐκ ἐδιδάχθης τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς παρὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς; Καίτοι καὶ αὐτός, προκειμένων σοί ποτε προφητικῶν ἀναγνωσμάτων, ὅτι « Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν », περὶ τοῦ τεχθέντος παιδίου τοιάδε τινὰ φῆς:
- *36 « Μέγα τοῦ δώρου τὸ μυστήριον· τοῦτο γὰρ τὸ βλεπόμενον * βρέφος, τοῦτο τὸ καταφαινόμενον πρόσφατον, τοῦτο τὸ σπαργάνων σωματικῶν δεηθέν, τοῦτο τὸ κατὰ τὴν ὁρωμένην οὐσίαν ἀρτίτοκον, Υἱός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἰώνιος· Υἱὸς τῶν ὅλων δημιουργός· Υἱὸς τοῖς τῆς ἰδίας βοηθείας σπαργάνοις τὸ τῆς κτίσεως εὐδιάλυτον σφίγγων ». Καὶ ἐν ἑτέροις δὲ πάλιν· « Καὶ τὸ βρέφος γὰρ Θεὸς αὐτεξούσιος· τοσοῦτον ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπεξούσιος εἶναι διέστηκεν, Ἄρειε ». Δι' ὧν καὶ τὸ συνημμένον σῶμα Θεὸν προσηγόρευσε. Καὶ πάλιν· « Γνωρίζομεν τοίνυν τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ βρέφους καὶ τὴν θεότητα· τὸ τῆς υἰότητος τηροῦμεν μοναδικὸν ἐν ἀνθρωπότητος καὶ θεότητος φύσει ». Ἰδοὺ δὴ καὶ μάλα σαφῶς τὸ βρέφος τὸ πρόσφατον, τὸ

- ptum habes proferre? Atqui Deum ex ipsa genitum, secundum carnem, inquam tandem sacrae Litterae perspicue indicarunt.
- PG 76, 34 Lib. I, cap. III. [...] Sed quia nihil aliud est, ut puto, dicere Verbi naturam humanatam, nisi hominem factam, idque nonnisi per generationem ex femina: hanc namque viam solam humanorum corporum natura novit: cur illam Unigeniti generationem secundum carnem a Litteris divinitus inspiratis minime didicisti, licet ipse quoque proposita tibi pridem prophetica lectione, *Puer natus est nobis, filius etiam datus est nobis*,¹ de nato puero talia dixeris: « Magnum sane tanti doni sacramentum. Hic enim qui videtur infans, hic qui recens apparet, hic qui * fasciis corporalibus eget, hic qui secundum visibilem essentiam recenter est editus, Filius est, ut Scriptura docet, aeternus, Filius universorum opifex, Filius qui suae opis fasciis dissolubilem creaturae naturam astringit ». Et alibi rursus: « Et infans enim Deus est libera potestate: tantum abest, Arie, ut Deus Verbum sit sub Dei potestate ». In quibus verbis coniunctum quoque corpus Deum appellavit. Et rursus: « Novimus ergo humanitatem infantis ac divinitatem, filiationis unitatem servamus in Deitatis humanitatisque natura ». Ecce iam disertis verbis, infantem recentem qui

¹ Isa. IX, 6.

δρώμενον, τὸ ἀρτίτοκον, τὸ ἐσπαργανωμένον, Υἱὸν εἶναι φῆς, καὶ τῶν ὅλων δημιουργόν. Τέτοκε δὲ τὸ βρέφος ἡμῖν ἡ ἁγία Παρθένος. Οἶσθα δὴ οὖν ἄρα Θεὸν κατὰ σάρκα γεγεννημένον· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς θεοπνεύστου μεμάθηκας Γραφῆς. Τίς γὰρ ἂν νοοῖτο τῶν ὅλων δημιουργός, πλὴν ὅτι μόνος ἐκεῖνος, ὁ δι' οὗ τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Πατήρ; Ἀλλ' ἔφην, ἵσως ἔρεῖς, κατὰ τὸ κεκρυμμένον, Υἱός, καὶ τῶν ὅλων δημιουργός. Καλῶς, συνθήσομαι. Ἐρήσομαι δέ. Τὸν κεκρυμμένον εἶναι φῆς τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν ὅλων δημιουργόν· πῶς οὖν ἡμῖν ἀρτίως μονονουχὶ καὶ δακτύλῳ τὸ πρόσφατον, καὶ τὸ ἀρτίτοκον, καὶ τὸ ἐν σπαργάνοις, κατέδειξας βρέφος· καὶ τοῦτο αὐτὸ καὶ Υἱὸν ὠνόμαζες Θεοῦ, καὶ τὸν ὅλων δημιουργόν; Ἡ τάχα που μεταπειοῖσθαι νενόμικας εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον; Καὶ γράψῃ μᾶλλον σαυτὸν, οὐχ ἑτέρους, ὡς τοῦτο φάναι τολμήσαντας. Ἡ εἴπερ ἐστὶ τὸ βρέφος ὁ κεκρυμμένος Υἱός, καὶ τῶν ὅλων δημιουργός, γεγέννηται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ὡμολόγησας οὐχ ἐκὼν Θεοτόκον σὺν ἡμῖν ἀδοκῆτως αὐτήν;

1138

[Εἰ Θεός, φησὶν, ὁ Χριστός, ἐτέχθη δὲ ὁ Χριστός ἐκ τῆς μακαρίας Μαρίας, πῶς οὐκ ἔστιν ἡ Παρθένος Θεοτόκος; Οὐδὲν κρύπτω τῶν παρ' αὐτῶν ἀντιθέσεων· ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς πάντα τὰ παρὰ τοῦ ψεύδους ἑαυτῷ προσλαβὼν ἀντιτίθῃσι]. Εἶτα τὴν λύσιν ἐπιφέρειν πειρᾶται, τοιαύταις τισὶν ἐννοίαις χρώμενος· [Πλάττεται μὲν γὰρ, φησὶν, ἐν μήτρᾳ τὸ βρέφος· ἀλλ'

PG
76, 37

videtur, mox editum, fasciis involutum, Filium esse fateris, et universorum opificem. Hunc vero infantem nobis sancta Virgo peperit. Nosti igitur certe Deum secundum carnem genitum, idque ex divinitus inspirata Scriptura didicisti. Quis enim excogitetur universorum opifex, nisi ille solus, per quem omnia condidit Pater? Sed forte respondebis, te secundum id quod latebat, Filium dixisse, et universorum opificem. Recte dicis, assentior. Sed, quaeso te, eum qui latet, esse asseris illud ex Deo Verbum, eumque esse universorum opificem: quomodo igitur nobis paulo ante propemodum digito illum recentem, et iam editum, et fasciis involutum infantem demonstrasti, quem etiam Dei Filium appellabas, et omnium opificem? An quia fortasse putas, Dei Verbum in carnis naturam esse mutatum? sed et ita te ipsum potius accusabis, quam alios quasi id affirmare ausos. An vero quia is infans ille est latens Filius et universorum opifex, et idem natus ex sancta Virgine, ita invitatus ex inopinato illam esse Dei genitricem nobiscum confessus eris?

1138

Nestor. [Si Deus est Christus, inquit, et Christus ex beata Maria est ortus, cur Virgo non sit Dei genitrix? Nihil occulto quod ab illis obiiicitur: nam veritatis amator omnia quae a falsitate dici possunt, accepta sibi obiiicit. Inde solutionem afferre conatur talibus sententiis usus: Formatur enim, inquit, in utero infans, sed quoad figuram

PG
76, 38

ἕως μὲν οὕτω μεμόρφωται, ψυχὴν οὐκ ἔχει· εἰδοποιηθὲν δὲ ἤδη ψυχοῦται παρὰ Θεοῦ. "Ὡςπερ οὖν ἡ γυνὴ τίκτει μὲν τὸ σῶμα, ψυχοῖ δὲ Θεός, καὶ οὐκ ἂν λέγοιτο γυνὴ ψυχοτόκος, ὅτι ἔμψυχον ἐγέννησεν, ἀνθρωποτόκος δὲ μᾶλλον, οὕτω, φησί, καὶ ἡ μακαρία Παρθένος, καὶ εἰ τέτοκεν ἄνθρωπον, συμπαρελθόντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ Λόγου (ταύτη γὰρ ἐχρήσατο τῇ φωνῇ), οὐ διὰ τοῦτο Θεοτόκος].

- 37 Cap. IV. [...] Τίκεται μὲν γὰρ ἀπὸ σαρκὸς ἡ σὰρξ ὁμολογουμένως· ὁ δὲ γε τῶν ὅλων Δημιουργὸς καθ' ὃν οἶδε τρόπον τε καὶ λόγον, ποιεῖται τὴν ψύχωσιν· ἀλλ' ἡ τεκοῦσα γυνή, καίτοι μόνης οὔσα πηγὴ τῆς σαρκός, ἄνθρωπον ὅλον ἀποτεκεῖν πιστεύεται, τὸν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος, καίτοι πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ὑπαρξίν τῶν παρ' ἑαυτῆς συνεισενεγκοῦσα μηδέν· ὁ δὲ γε ἄνθρωπον εἰπὼν, συνεσήμηνέ που πάντως τῷ σώματι τὴν ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ψυχὴν. "Ὡςπερ οὖν ἡ γυνή, καίτοι τεκοῦσα τὸ σῶμα μόνον, τὸν ἐκ ψυχῆς
- *40 καὶ σώματος ἀποτίκτειν λέγεται· διαλυμανεῖται * δὲ τοῦτο τοῖς τῆς ψυχῆς λόγοις οὐδέν, ὥς σάρκα τὴν ἀπὸ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως λαμβανούσης ἀρχήν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μακαρίας Παρθένου· εἰ γὰρ καὶ μήτηρ ἐστὶ τῆς ἁγίας σαρκός, ἀλλ' οὖν ἐκτέτοκεν ἐνωθέντα αὐτῇ κατὰ ἀλήθειαν τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον· καὶ εἰ τις λέγῃ Θεοτόκον αὐτήν, οὐχὶ δὴ που πάντως καθοριεῖ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ νεώτερον, οὔτε μὴν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν πεποιῆσθαι τὴν σάρκα· συνήσει δὲ μᾶλλον τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον· καὶ δὴ καὶ θαυμάσας

acceperit, nondum habet animam: at ubi figuratus fuerit, iam anima informatur a Deo. Ut igitur mulier corpus parit, sed Deus animam tribuit, neque ideo dicitur animae genitrix, quia peperit animatum, sed potius hominis genitrix; sic quoque beata Virgo, inquit, etsi peperit hominem simul cum illo pertranseunte Dei Verbo (nam hac est voce usus), non ideo est Dei genitrix].

- 38 Cap. IV. [...] Gignitur enim a carne caro procul dubio, et ille rerum omnium Opifex modo et ratione quam ipse novit, ut animata sit efficit: sed tamen mulier quae peperit, etsi carnis tantummodo sit origo, totum hominem tamen enixa creditur, ex anima inquam et corpore, quamvis ad existentiam animae nihil a se ipsa contulerit: sed tamen qui hominem dixit, animam quoque corpori unitam simul significavit. Ut ergo mulier quamvis solum corpus enixa, ea corpore et anima constantem peperisse dicitur, neque tamen id animae rationibus quidquam officit, *
- *39 quasi carnem suae existentiae habuerit initium, ita etiam se res habet in beata Virgine: nam etiamsi sanctae illius carnis est mater, attamen unitum sibi revera illud ex Deo Deum Verbum peperit: neque si quis illam Dei genitricem dixerit, continuo prorsus Dei Verbo novitatem impinget, aut suae existentiae initium a carne duxisse definiet, sed potius dispensationis modum intelliget,

τὸ χρῆμα, ἐρεῖ· «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοδῆθην· Κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην». Ἀλλ' ὁ πάνσοφος ἡμῖν καὶ ἀγχίνους ἐξηγητὴς τὴν τοῦ παραδείγματος δύναμιν νενοηκώς· [Οὕτω, φησί, καὶ ἡ ἁγία Παρθένος, καὶ εἰ τέτοκεν ἄνθρωπον, συμπαρελθόντος αὐτῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο Θεοτόκος· οὐ γὰρ παρὰ τῆς μακαρίας Παρθένου τὸ ἀξίωμα Λόγου, ἀλλ' ἦν φύσει Θεός]. Τὸ μὲν οὖν συμπαρελθεῖν τῇ σαρκὶ τὸν Λόγον, ὃ τί ποτέ ἐστιν, αὐτὸς ἂν εἰδείη, καὶ μόνος· ἄγαμαι δὲ σφόδρα τῆς οὕτω λεπτῆς ἀκριθείας αὐτῇ [ἴσ. αὐτόν]. Ἠνώσθαι μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὁ τῆς ἀληθείας πρεσβεύει λόγος· τὸ δὲ [ἴσ. ὁ δὲ] συμπαρελθεῖν, οὐκ οἶδ' ὃ τι λέγων, διαθεβαιούται συχνῶς. Εἴτα περὶ φύσεως ἡμῖν, καὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τοῦ παντὸς προκειμένου λόγου, καὶ διερευνᾶν σπουδάζοντος, οὐχ ὃ τί ποτέ ἐστι καὶ τὴν ἀξίαν ὁ ἐκ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' εἰ γέγονεν οἰκονομικῶς ἄνθρωπος, ἰδίαν ποιησάμενος σάρκα τὴν ἐκ γυναικός, εἰς ἕτερα μεθιστάς ἀλλοκότως τὸ ζητούμενον, Οὐ παρὰ τῆς ἁγίας Παρθένου, φησί, τὸ ἀξίωμα τῷ Λόγῳ, ἀλλ' ἦν φύσει Θεός· καίτοι πῶς οὐχ ἕτερόν τι καὶ ἕτερον ἐναργῶς ἀξίωμά τε καὶ φύσις; Ἀλλ' οὐ πολὺς ἔχον τοῖς ἐν τε τούτοις [ἴσ. τῆς ἐν γε τούτοις] ἡμῖν ἰσχυρομυθίας ὁ λόγος. Τὸ δ' οὖν ἐφεξῆς ἀναγκαῖον ἰδεῖν. Ἐπιτεχνίζει γὰρ τι καὶ ἕτερον τοῖς πρὸ

atque etiam rei tantae admiratione defixus dicet: *Domine, audiui auditum tuum, et timui; Domine, consideravi opera tua, et expavi*.¹ Sed iste sapiens in primis et acutus expositor, qui vim exempli percepisset [Sic, inquit, etiam beata Virgo, etsi peperit hominem simul pertranseunte cum illo Dei Verbo, non ideo est Dei genitrix: non enim Verbi dignitas a beata Virgine coepit, sed erat natura Deus]. Quid autem sit Verbum simul cum carne pertransire, ipse fortasse norit, ac solus. Sed satis mirari nequeo tam subtilem illius diligentiam. Nam Verbum ipsum Dei unitum esse carni secundum hypostasim, sermo veritatis praedicat: hic vero simul pertransisse (quidnam eo verbo velit nescio) saepe inculcans affirmat. Deinde cum de natura nobis et unitate secundum hypostasim omnis sit ratio proposita, et pervestigare studeat non quidnam sit secundum dignitatem illud ex Deo Verbum, sed utrum ex dispensatione factum sit homo, et carnem ex muliere propriam fecerit, quaestionem in alia absurde transfert, atque non ex beata Virgine dignitatem esse Verbo partam, sed fuisse natura Deum. At quomodo non perspicuum sit diversa prorsus esse dignitatem et naturam? Sed in his rebus subtilitatem dicendi non magni pendimus. Quod autem sequitur, perspicere necessarium esse censeo: nam iis quae a nobis dicuntur, aliud quoddam

¹ Habac. III, 1.

[Ἰσ. πρὸς] ἡμῶν λεγομένοις, ὡς γοῦν οἶεταί που, καὶ δυσδιάφυκτον κομιδῇ, καὶ ἀποχρώντως ἔχον εἶς γε τὸ δύνασθαι, καὶ μάλα νεανικῶς, ἄθλον εἰκαῖον ἡμῖν τὴν ἐκ γυναικὸς ἀποφῆναι γέννησιν τοῦ Ἑμμανουήλ.

PG
76, 41

Cap. V. [...] Οὐ γάρ ἐστι ταυτὸν, σάρκα τε εἰπεῖν γενέσθαι τὸν Λόγον, καὶ ὅτι κέχρισται τις διὰ τοῦ Πνεύματος πνεύματι προφητικῶ. Περὶ μὲν γὰρ τῆς ἁγίας Παρθένου γέγραπται· «Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν»· καὶ τόκος ὠνόμασται, καὶ μὴν καὶ Ἑμμανουήλ ὁ τεχθεὶς, ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· περὶ δέ γε τῆς Ἑλισάβετ, ὅτι γεννήσει υἱόν, ὃς προελεύσεται μὲν ἐν πνεύματι, καὶ δυνάμει Ἑλίου· προπορεύσεται δὲ πρὸ προσώπου Κυρίου, ἐτοιμάσαι ὁδὸς αὐτοῦ. Οὐκοῦν ἤκιστα μὲν εἴη ἂν Πνευματοτόκος ἡ Ἑλισάβετ, ἐκτέτοκε γὰρ προφήτην Ὑψίστου· Θεοτόκος γε μὴν ἀληθῶς ἡ ἁγία Παρθένος, ὅτι Θεὸν ἐνωθέντα σαρκὶ τέτοκε σαρκικῶς, τουτέστι, κατὰ σάρκα.

1139

PG
76, 56

Cap. VIII. [...] [Ὅμως δὲ καὶ θεότητος μείζονος τὸν Θεὸν Λόγον ληροῦσι νεώτερον· οὗτοι δὲ αὐτὸν τῆς μακαρίας Μαρίας ἐργάζονται δεύτερον· καὶ μητέρα χρονικὴν τῇ δημιουργῷ τῶν χρόνων ἐπιστῶσι Θεότητι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ μητέρα τοῦ Χριστοῦ τὴν Χριστοτόκον ἐῶσιν· εἰ γὰρ οὐκ ἀνθρώπου φύσις, ἀλλὰ Θεὸς ὁ Λόγος ἦν, ὥσπερ ἐκεῖνοί φασιν, ὃ [Ἰσ. ὁ] παρ' ἐκείνης,

1140

oblicit argumentum, ut ipse certe putat, inevitabile sane et satis validum, ut possit et quidem audacter ipsam Emmanuelis ex muliere generationem ludum nobis et inanem fabulam reddere.

PG
76, 42

Cap. V. [...] Non enim est idem, dicere Verbum carnem factum esse, et spiritu prophetico unctum esse aliquem per Spiritum. Est enim de sancta Virgine scriptum: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium*:¹ et partus est appellatus, et insuper Emmanuel, ille puer editus, quod est interpretatum, Nobiscum Deus; sed de Elisabeth, fore ut pariat filium, qui antegrediatur in spiritu et virtute Eliae,² et praebeat ante faciem Domini parare vias eius.³ Ergo nullo modo est Spiritus genitrix ipsa Elisabeth, quia peperit prophetam Altissimi; sed vere Dei genitrix est sancta Virgo, quia Deum unitum carni peperit carnaliter, hoc est, secundum carnem.

1139

PG
76, 55

Cap. VIII. [...] [Nestor. Tamen divinitate certe quae maior est, ipsum Dei Verbum recentius esse nugantur; at vero hi beata Maria ipsum posteriorem efficiunt, et matrem temporalem ipsi Deitati opifici temporum praeponunt: imo vero ipsam Christi parentem ne esse quidem Christi matrem sinunt: nam si non hominis natura, sed Deus Verbum fuit, ut illi dicunt, quem illa peperit, pariens editi partus

1140

¹ Isa. VII, 14.

² Le. I, 17.

³ Le. I, 76.

ἡ τεκοῦσα τοῦ τεχθέντος οὐ μήτηρ. Πῶς γὰρ εἴη τις μήτηρ τοῦ τῆς φύσεως τῆς αὐτῆς ἀλλοτρίου; Εἰ δὲ μήτηρ παρ' αὐτῶν ὀνομάζοιτο, ἀνθρωπότης τὸ τεχθέν, οὐ θεότης· πάσης γὰρ ἴδιον μητρός ὁμοούσια τίκτειν. Ἡ οὖν οὐκ ἔσται μήτηρ, ὁμοούσιον ἑαυτῇ μὴ τεκοῦσα· ἡ μήτηρ παρ' αὐτῶν καλουμένη, τὸν ἑαυτῇ κατ' οὐσίαν ἐγέννησεν ὅμοιον].

Cap. IX. Ὡς βαθὺ τὸ χρῆμα τῶν ἐννοιῶν, δεινὴ δὲ καὶ δυσδιάφυκτος ⁵⁶ τοῦ τὰ τοιαῦτα συγγεγραφότος ἡμῖν ἢ ἐκ τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκη φαίνεται. Πόθεν ἡμῖν τὰ τοιαῦτα συναγερκῶς εἰς μέσον ἔρχη μυθάρια; ἢ τίς ὅλως ἀμαθίας εἰς τοῦτο κατώλισθεν ἐννοιῶν, ὥς οἴεσθαι τε καὶ λέγειν τὴν θεότητα τοῦ Μονογενοῦς οὐ προαιώνιον ἔχειν τὴν ὑπαρξίν ἐκ Πατρὸς, ἀρχὴν δὲ μᾶλλον τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου σάρκα τε καὶ αἷμα λαβεῖν; Τίς οὕτως ἐμβρόντητος, καὶ ὀλιγογνώμων ἐστὶ, καὶ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἀνήκοος παντελῶς; Τίς οὐ διαμέμνηται διακεκραγόντος μὲν Ἡσαίου περὶ αὐτοῦ· « Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; » Γεγραφότος δὲ καὶ Ἰωάννου σαφῶς· « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός ἦν ὁ Λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν »; Καὶ εἰ πάντα δι' αὐτοῦ, πῶς τῶν * δι' αὐτοῦ γεγονότων ὀψιγενέστερος εἴη ἢ ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος, ^{*57} καὶ χρόνων; Τί τοίνυν τὸ πᾶσιν ἀπόδλητον, ὥς εἰρημένον, εἰσφέρεις; Παῦσαι

nullo modo mater est: qui enim sit mater illius qui ab eius natura sit extraneus? Quod si mater apud eos appellatur, humanitas est partu edita, non divinitas: nam cuique matri proprium est consubstantialia parere. Aut igitur non erit mater quae consubstantialiam sibi minime peperit: aut si mater ab ipsis vocatur, sibi in substantia similem genuit].

Cap. IX. Perquam abditum sane sententiarum pondus, ac vehemens et inevitabilis hominis qui nobis ita conscripsit, syllogismorum vis cernitur. Undenam, quaeso, eiusmodi fabellas collectas habens in medium prodis? aut quisnam prorsus in eam sententiarum stultitiam est lapsus, ut putet ac dicat Unigeniti deitatem non ex Patre ante saecula subsistentiam habere, sed ut esse inciperet, a carne et sanguine initium accepisse? Quis adeo stupidus est et imperitus, et sacrarum Litterarum plane rudis? Quis non meminit Isaiae de ipso clamantis: *Generationem eius quis enarrabit?* ¹ Ioannis etiam aperte scribentis: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil?* ² Quod si omnia per ipsum, qui * fieri potest ut rebus per ^{*58} ipsum factis sit natu posterior, qui ante omnia saecula et tempora

¹ Isa. LIII, 8.

² Io. I, 1-3.

συκοφαντῶν τοὺς τὰ [ἴσ. τὰ σὰ] δικαίως ἐπαιτιωμένους, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀμαθίας διαγελῶντας τὸ μέγεθος. Ὅτε τοίνυν οὐδεὶς ὁ λέγων ἐστίν, ὡς ἐπιδέτοκεν ἡ Παρθένος ἐκ τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν τῆς θεότητος φύσιν, μὴ διατείνου μάτην, λογισμοὺς ἡμῖν ἀναπλέκων, οὐκ ἐξ ἀληθῶν, καὶ ἅπασιν ὁμολογουμένων γεγονότας ληυμάτων. Τί δέ σε τὸ πεπεικός, ἀκρατῇ, καὶ ἀπύλωτον οὕτω χαλάσαι τὴν γλῶτταν κατὰ τῶν ὀρθῶν φρονεῖν διεσπουδακότων, καὶ παντὸς τοῦ σεβομένου Θεοῦ [ἴσ. Θεὸν] ἔγκλημα καταχέαι δεινὸν καὶ παγγάλεπον; Ἐφης γὰρ πάλιν ἐπ' Ἐκκλησίας·

PG
76, 57

[Εἶπον δὲ ἡδὴ πλειστάκις, ὅτι εἴ τις ἦ ἐν ὑμῖν ἀφελέστερος, εἴ τε ἐν ἄλλοις τις, χαίρει τῇ τοῦ Θεοτόκου φωνῇ, ἐμοὶ πρὸς τὴν φωνὴν φθόνος οὐκ ἔστι· μόνον μὴ ποιεῖτω τὴν Παρθένον θεάν]. 1141

Cap. X. Πάλιν ἡμῖν διαλοιδορῇ, καὶ πικρὸν οὕτως ἐπιθήσῃ [ἴσ. ἐπιθήγεις] στόμα, ὀνειδίξεις δὲ τὴν Συναγωγὴν Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον; Ἄλλ' ἡμεῖς γε, ὧς τᾶν, οἱ Θεοτόκον λέγοντες αὐτήν· τεθεοποιήκαμεν δὲ οὐδένα πρόποτε τῶν τελούντων ἐν κτίσμασι· κατειθίσμεθα δὲ Θεὸν εἰδέναι τὸν ἕνα, καὶ φύσει, καὶ ἀληθῶς· ἴσμεν δὲ ἄνθρωπον οὔσαν καθ' ἡμᾶς τὴν μακαρίαν Παρθένον. Ἀλώσῃ δὲ καὶ οὐκ εἰς μακράν, ἄνθρωπον ἡμῖν Θεο-

praecessit? Quid igitur quod ab omnibus reicitur, tanquam sit dictum defers? Desine eos calumniari qui iure tua accusant, et magnam in illis stultitiam irrident. Cum itaque nemo sit qui dicat, beatam Virginem ex sua carne divinitatis naturam peperisse, noli frustra laborare ut ratiocinationes nobis intexas ex suppositionibus neque veris, neque apud omnes certis. Quae vero causa te impulit, ut linguam adeo impotentem et effrenatam laxares adversus eos qui recta sapere studuissent, et omnibus Dei cultoribus crimen inferres grave, et omnium atrocissimum? Nam rursus in Ecclesia dixisti:

PG
76, 58

[Nestor. Dixi iam saepius, si quis inter vos simplicior, sive inter quoscunque alios voce hac, Dei genitrix, gaudet, apud me nulla est de voce dissensio: tantum ne Virginem deam faciat]. 1141

Caput. X. Rursus nobis conviciaris, et amarulentum os infigis, exprobras etiam Ecclesiae Domini, ut scriptum est? ¹ Verum nos, o vir egregie, qui illam Dei genitricem dicimus, neminem unquam qui inter creaturas censeretur, Deum fecimus; atque hunc morem tenemus, ut Deum sciamus illum unum et natura et vere Deum: scimus etiam beatam illam Virginem hominem fuisse nostri similem. Sed ipse nec multo post deprehenderis ipsum Emmanuelem homi-

¹ I Reg. XVII, 45.

φόρον ἀποφαίνων αὐτὸς τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ τῶν σῶν ἐπιχειρημάτων τὴν κατὰ ῥῆσιν ἐπιτιθεὶς ἑτέρῳ.

- 1142 Lib. II. [...] Καὶ ταῦτά φημι, τοῖς Νεστορίου λόγοις ἐντετυχηκώς· καὶ PG
76, 60
οὐ μόνον αὐτὸν ἀποφάσκοντα βλέπων τὸ χρῆναι λέγειν ἡμᾶς, ὥς ἔστι μὲν Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος, ἐκτέτοκε δὲ Θεὸν ὄντα τὸν Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ γὰρ ἔτι πρὸς τοῦτω καὶ καθ' ἑτέρους τρόπους τῇ Χριστοῦ δόξῃ πολεμεῖν ἐγνωκότα· Θεοφόρον γὰρ ἡμῖν αὐτὸν πειραῖται δεικνύειν, καὶ οὐχὶ Θεὸν ἀληθῶς, ἄνθρωπον δὲ Θεῷ συνημμένον, ὥς ἐν ἰσότητι τῆς ἀξίας. Οὕτω γὰρ αὐτῷ, καὶ μόνῳ, παρὰ πάντας τοὺς ἄλλους δοκεῖ φρονεῖν τε καὶ λέγειν· καί-
τοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστησεν ὁ Χριστός, τὰς τοῦ τὰ τοιάδε συγγεγραφότος οὐκ ἐχούσης ῥυτίδας, οὔσης δὲ μᾶλλον ἀμώ-
μου, καὶ ἀνεπίπληκτον παντελῶς τὴν ἐπ' αὐτῷ γνώσιν ἐχούσης, καὶ τῆς πί-
στεως τὴν παράδοσιν εὖ μάλα πεποιημένης. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν τὸν Χριστόν· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐπόμενοι δὲ ταῖς τούτοις ἐπενηγεμέναις τῶν ἁγίων Πατέρων ὁμολογίαις, αὐτὸν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσιωδῶς φύντα Λόγον, καθ' ἡμᾶς γενέσθαι φαμέν, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπῆσαι, τουτέστιν, ἑαυτῷ σῶμα λαβεῖν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ ἴδιον αὐτὸ ποιήσασθαι· οὕτω γὰρ ἔσται καὶ ἀληθῶς εἷς

nem nobis Deiferum praedicare, tuorumque argumentorum condemnationem alteri tribuere.

- 1142 Lib. II. [...] Dico, quia in quosdam incidi Nestorii sermones, nec PG
76, 59
tantummodo illum negare video dicendam a nobis sanctam illam Virginem esse Dei matrem, et Emmanuelem peperisse qui Deus erat, sed aliis quoque modis Christi gloriae adversari statuisse: nam Deiferum illum nobis conatur ostendere, non vere Deum, sed hominem potius cum Deo tanquam aequalitate dignitatis coniunctum. Sic namque illi et quidem soli aliter atque omnibus aliis hominibus sentire ac dicere placet, quamvis catholica Ecclesia, quam sibi ipse Christus exhibuit,¹ rugas hominis qui talia conscripsit, non habeat, cum sit immaculata, et illius cognitionem omnis prorsus reprehensionis expertem teneat, ac fidei traditionem rectissime composuerit. Credimus namque in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem: et in unum Dominum Iesum Christum, et in Spiritum sanctum; ac sequentes sanctorum Patrum confessionem his subiunctam, ipsum Verbum ex Deo Patre substantialiter natum, nostri similem factum esse dicimus, et incarnatum, et hominem factum, hoc est, sibi corpus sumpsisse ex sancta Virgine,

¹ Ephes. V, 27.

Κύριος Ἰησοῦς Χριστός· οὕτως αὐτὸν ὡς ἓνα προσκυνήσομεν, οὐκ ἀνὰ μέρος τιθέντες ἄνθρωπον, καὶ Θεόν, ἀλλ' ἓνα, καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι πιστεύοντες, ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι· τουτέστι, Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον.

QUOD BEATA MARIA SIT DEIPARA

PG
76, 260

4. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια, τῇ τοῦ Θεοῦ προσηγορίᾳ ἢ θεία κηρύττει Γραφή· τοῦ γὰρ σωτηρίου πάθους τῇ τῆς θεότητος φύσει οὐδαμῶς νοεῖσθαι δυναμένου, εἰς δὲ τὸ σῶμα παντελῶς τῶν παθημάτων γεγεννημένων, διὰ τὸ συνεῖναι ἀχωρίστως καθ' ἑνωσιν αὐτῷ τὴν θεότητα· « Εἰ ἐγνώσαν », φησὶν ὁ Ἀπόστολος, « οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν ». Ὅρᾳς ὅπως κοινολογεῖ, τῆς ἐνώσεως χάριν, τὴν εἰς τὸν Χριστὸν ὁμολογίαν τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ὁ λόγος; Οὐ γὰρ ἄνθρωπος μὲν ψιλὸς Ἰησοῦς ὑπῆρξεν ποτε πρὸ τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος ἐν αὐτῇ τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ γενόμενος, τὸν ἴδιον ναὸν ἑαυτῷ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Παρθένου ἔλαθεν, καὶ προῆλθεν ἐξ αὐτῆς ἄνθρωπος μὲν ἕξωθεν θεωρούμενος, ἐνδοθεν δὲ Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινός· διὸ καὶ μετὰ τὸ τεχθῆναι, παρθένον τὴν τεκοῦσαν τετήρηκεν, ὅπερ ἐπ' οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἀγίων γεγένηται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν φύσιν ὑπῆρχον ἄνθρωποι, ἀνθρωπίνην καὶ ἴσῃ τὴν γένεσιν ἔλαχον ἅπαντες· οὗτος δὲ ἐπειδὴ κατὰ

1143

PG
76, 259

et suum illud fecisse: nam hoc modo fit ut vere unus sit Dominus Iesus Christus, hoc modo illum ut unum adorabimus, si non hominem ac Deum seorsim ponamus, sed unum et eundem esse credamus in divinitate et humanitate, hoc est, Deum simul et hominem.

4. Interdum vero iis etiam quae sunt humanae naturae propria, Dei appellationem attribuit divina Scriptura. Nam cum Servatoris passio de deitatis natura intelligi prorsus nequeat, atque in corpore tantummodo passionibus peractae fuerint; attamen quia cum eo est inseparabili adunatione deitas, *Si cognovissent*, inquit Apostolus, *nunquam Dominum gloriae crucifixissent*.¹ Viden' quomodo, adunationis causa, communem facit de Christo confessionem apostolicae doctrinae sermo? Non enim simplex homo aliquando fuit Iesus, ante Dei cum ipso communionem et adunationem; sed idem Verbum, in ipsam beatam Virginem veniens, proprium sibi templum ex Virginis substantia sumpsit, prodiitque ex ea homo quidem quatenus cernebatur, intrinsecus autem verus exsistens Deus: ideoque etiam post partum, virginem conservavit parentem suam, quod de alio nemine sanctorum usuvenit. Nam quia isti natura homines erant, humanam paremque omnes nativitatem sortiti sunt. Ille autem, quia

1143

¹ I Cor. II, 8.

φύσιν ὑπῆρχεν Θεός, προσλαβὼν ἐν χρόνῳ ἐσχάτῳ καὶ τὸ ἀνθρώπινον, ξένην παρὰ πάντας τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γένεσιν ἐπεδείξατο· οὐκοῦν εἰκότως καὶ Θεοτόκος καὶ παρθενομήτωρ ἡ μακαρία δικαίως ἂν λέγοιτο· οὐ γὰρ ἄνθρωπος ψιλὸς ἦν ὁ τεχθεὶς ἐξ αὐτῆς Ἰησοῦς.

5. Πῶς γάρ; ὅπου καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας γεγεννημένα, τῇ τούτου ἐνεργείᾳ καὶ ἐξουσίᾳ ἡ θεία προσαναφέρει Γραφή· καὶ γοῦν Ἰούδας ὁ μακάριος μαθητῆς μεγαλοφώνως ἡμῖν τὴν τοιαύτην παραδέδωκεν πίστιν· τῶν γὰρ πρὸ πολλῶν γενεῶν τῆς ἐκ Παρθένου προόδου μεμνημένος, οὕτω φησὶν· «Ὑπομνήσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότες ἅπαντα, ὅτι Ἰησοῦς λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν· ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀλλὰ ἀπολ[ε]πόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίους ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν». Εἰ δὲ ἄνθρωπον ψιλὸν ἔτεκεν ἡ μακαρία Παρθένος τὸν Ἰησοῦν, τοῦτον δὲ φησὶν ὁ μαθητῆς, τῆς Αἰγυπτίων χειρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἐλευθερώσαντα, καὶ ἡγούμενον τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἔρημον, ὃς καὶ τῶν τεραστ[ε]ίων ἐπετέλει τὰ θαύματα, * πρὸ τοσούτων γενεῶν τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως· ποῦ τοῦτον *261 ἄρα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὑπάρχειν δώσουσιν; πότε δὲ τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότα; Οὐκέτι γὰρ αὐτοῖς λόγος συγχωρήσει λέγειν, ἐκ τῆς παρθενικῆς προόδου τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι εἰληφότα. Διδασκέτωσαν τοίνυν οἱ

natura Deus erat, assumpta etiam extremis temporibus humanitate, novam prae reliquis omnibus nativitatem prae se tulit. Ergo recte et Deipara et virginalis mater, beata haec iure optimo dicenda est. Non enim homo simplex erat, quem ipsa peperit Iesus.

5. Qui enim id fieret? siquidem ad huius operam ac potestatem illa etiam quae ante adventum facta fuerunt, divina Scriptura refert. Ecce enim beatus discipulus Iudas magna voce nobis hanc fidem inclamat. Nam rerum, quae multis aetatibus ante nativitatem ex Virgine actae sunt, faciens mentionem, sic ait: *Commonere autem vos volo, scientes alioqui omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos qui non crediderunt perdidit; angelos vero qui non servaverunt suum principatum, sed proprium domicilium dereliquerunt, in iudicium magni diei, vinculis aeternis sub caligine reservavit.*¹ Quod si simplicem hominem beata Virgo peperisset Iesum, hunc autem dicit discipulus de Aegyptiorum manu Israellem liberavisse, populumque per desertum ductavisse, quin et * portentorum *262 miracula tot ante nativitatem ex Virgine aetatibus patravisse, ubi nam hunc temporibus illis exstitisse concedent? undenam autem nativitatis suae originem traxisse? Neque enim ipsis ratio permittet

¹ Iud. V, 6.

τῶν κακῶν ἐφευρεταὶ δογμάτων, πότε τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἐσχηκεν, ποῦ δὲ καὶ ἐν τίσιν ἄρα διετέλει τοσούτοις ἔτεσιν. Ἀλλ' οὐκ ἔτι τοῦτον ἄνθρωπον εἶναι τῶν εὖ φρονούντων τις ἐρεῖ, ὃς καὶ τοῖς κατὰ τὸ παλαιὸν ἁμαρτήσασιν, καὶ τὸ ἴδιον ἀπολ[ε]ιποῦσιν οἰκητήριον, ἐκ τότε τὰς τιμωρίας ὥρισεν, καὶ τῆς Αἰγυπτίων χειρὸς Ἰσραὴλ ἐνδόξως ἐρύσατο. Εἰ τοίνυν κατὰ τὴν αὐτῶν ἔκδοσιν, οὔτε ὁ Θεὸς Λόγος ὑπονοεῖσθαι δύναται, διὰ τὸ τὸν ἐκ τῆς Παρθένου τεχθέντα εἶναι τὸν Ἰησοῦν, οὔτε ἄνθρωπος πάλιν ὁ ταῦτα θαυματουργήσας (ζένα γὰρ τῆς ἀνθρώπου φύσεώς τε καὶ δυνάμεως τὰ προειρημένα καθέστηκεν), τίνα λοιπὸν ἐπινοῆσαι οὐσίαν τούτῳ καὶ τάζειν δυνήσονται;

264

8. Περὶ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν, καὶ τοῦ Χριστοῦ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, ἀσύγχριτον τούτου πρὸς ἐκείνους διαφορὰν ἡμᾶς ἐδίδαξεν, λέγων δὴ τοῦ λεγομένου κεχρῆσθαι· τὸν μὲν γάρ, Υἱὸν καὶ τοῦ Πατρὸς ἀπαύγασμα καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· τοὺς δέ, προφῆτας ὀνόμασεν· καὶ τό γε θαυμαστόν, ὅτι μετὰ τούτων τῶν ὑψηλῶν, τοῦ χρίσματος καὶ αὐτὸς ἐμνημόνευσεν· «Πολυμερῶς γάρ, φησίν, καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ ἐποίησε τοὺς αἰῶνας· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν

dicere illum ex Virgine initium exsistendi sumpsisse. Demonstrent itaque pravorum dogmatum inventores, unde ortus sui principium hic homo habuerit; ubinam quibusve in locis tot annis hic se continuerit. Sed iam nemo sanus hunc dicet hominem, qui et olim peccantibus suumque domicilium deserentibus poenas decreverit, et ex Aegyptiorum manu Israellem splendide eripuerit. Si ergo secundum ipsorum concessionem, neque Deus Verbum credi potest Iesus, propter eius ex Virgine nativitatem; neque rursus homo esse potest qui eiusmodi prodigia ediderit (etenim ab hominis natura et facultate quae supra diximus abhorrent), qualem denique poterunt huius esse substantiam et conditionem existimare?

263

8. Etenim de prophetis Christoque disserens Paulus, immanem huius ab illis differentiam nos docet, eius, inquam, qui unctus dicitur. Namque hunc quidem et Filium et Patris splendorem, et figuram substantiae ipsius, illos autem prophetas tantum appellat: mirumque est, quod inter tot sublimia, unctionis quoque idem facit mentionem. *Multifariam enim, inquit, multisque modis olim Deus locutus patribus per prophetas, novissimis his diebus locutus est nobis per Filium, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit saecula: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius, portansque omnia verbo*

ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς ». Καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν· « Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· 'Ο ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· 'Ο θρόνος σου ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος ἐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἡγάπησας δικαιοσύνην, * καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· *265 διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου ». Θεωρεῖς ὡς σφόδρα ἀλλότριος ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὁ τῆς ἐνοικίσεως ὅρος; Εἰ δὲ λέγουσιν ἐνταῦθα τὴν ἐνοίκησιν μὴ τοῖς ἁγίοις ὁμοίως, ἀλλὰ καθ' ἑνωσιν τὸν Λόγον πρὸς ἄνθρωπον ἐκ τῆς Παρθένου τεχθέντα γεγενῆσθαι, οὐ δυνατόν μὲν μετὰ τὴν ἀποκύψιν ἑνωσιν ἀληθῆ λέγεσθαι, ἀλλ' ἢ μόνον τὴν κατὰ χάριν καὶ μετοχὴν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἁγίοις πάλιν ἐγένετο.

9. Εἰ δὲ ἐνταῦθα τὴν ἐνοίκησιν ἑνωσιν εἶναι λέγουσιν, οὐκ ἐν τῇ Παρθένῳ, ἀλλὰ μετὰ τὸ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς, φέρε καὶ οὕτω τὸ λεγόμενον ἐξετάσωμεν. Εἰ διὰ τοῦτο εἰς τὸ τοῦ Λόγου πρόσωπον τὸ χρίσμα. Εἰρῆσθαι λέγουσιν, διὰ τὸ συνεῖναι καὶ ἡνωσθαι, ὡς αὐτοὶ φασι, τῷ ἀνθρώπῳ τὸν Λόγον, πάντως ὅτι μεθ' ἑνωσιν αὐτὸν κεχρίσθαι λέγειν ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτηθήσονται· τὸν γὰρ Θεὸν Λόγον ὁ προφήτης, ἔτι γε μὴν καὶ ὁ Ἀπόστολος θεολογήσας, αὐτῷ καὶ τὸ χρίσμα φανερώς ἀνέθηκεν. Εἰ τοίνυν διὰ τὴν ἑνω-

*virtutis suae, post purgationem peccatorum factam, consedit in dextera maiestatis in excelsis.*¹ Et paulo post ait: *Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis; ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in saeculum saeculi; virga aequitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exsultationis prae participibus tuis.*² * Cernis quam aliena sit a Christo inhabitationis definitio? Quod si hic dicant inhabitationem haud tanquam in sanctis, sed eam quae facta fuerit ex coniunctione Verbi cum homine de Virgine nato, respondemus nullam licere post partum dicere factam coniunctionem, nisi eam quae ex gratia et Dei participatione fit, cuiusmodi rursus aio illam sanctorum cum Deo fuisse.

9. Quod si vocabulo habitationis coniunctionem intelligunt non illam intra Virginem factam, sed postquam Iesus de ipsa natus fuerat, age, id quoque ad trutinam expendamus. Si idcirco de Verbi persona unctionem praedicatam aiunt, quia coniunctum unitumque fuerit, ut ipsi aiunt, homini Verbum, omnino post coniunctionem ipsum unctum fuisse dicere necessario cogentur. Nam Deum Verbum propheta, nec non Apostolus theologico sermone describens, eidem etiam unctionem manifeste attribuit. Si forte igitur propter coniunctionem,

¹ Hebr. I, 1-3.

² Hebr. I, 7-9.

σιν, καὶ τὸ συνεῖναι αὐτὸν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ τοῦ ἀνθρώπου τῷ Λόγῳ προσάπτουσιν οἱ ἅγιοι, μετὰ τὴν ἔνωσιν αὐτὸ τὸ χρίσμα γεγενῆσθαι πάντως ὁμολογήσουσιν· εἰ δὲ μετὰ τὴν ἔνωσιν κέχρισται, τὴν δὲ ἔνωσιν οὐ βούλονται λέγειν πρὶν ἐκ τῆς Παρθένου τεχθῆναι, οὐδὲ Χριστοτόκος οὐκέτι πρὸς αὐτῶν ἡ Παρθένος ὁμολογηθήσεται· εἰ γὰρ Χριστοτόκος, πάντως ὅτι καὶ Θεοτόκος· εἰ δὲ οὐ Θεοτόκος, οὐδὲ Χριστοτόκος. Εἰ γὰρ τὸ χρίσμα μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ τοῦ Λόγου πρόσωπον τοῦτο λέγεται, τὴν δὲ ἔνωσιν μετὰ τὴν ἐκ τῆς Παρθένου γέννησιν γεγενῆσθαι λέγουσιν, οὐδὲ Χριστοτόκος οὐκέτι εὐρεθήσεται· εἰ δὲ Χριστοτόκος, καὶ Θεοτόκος· τοῦ γὰρ χρίσματος πρὸ τῆς ἐνώσεως μὴ δυναμένου νοεῖσθαι, εἰ Χριστοτόκος ἡ Παρθένος, ἐν αὐτῇ δὴ τῆς ἐνώσεως γενομένης, οὐκέτι ἄνθρωπον, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἀλλ' ἐνωθέντα τῷ Λόγῳ γεννήσασα, Θεοτόκος δικαίως ἂν λέγοιτο· εἰ γε, καθὼς ἔμπροσθεν εἴρηται, τὴν ἔνωσιν ἀληθῆ, καὶ οὐ καθάπερ ἐν τοῖς ἁγίοις λέγουσιν. Τοῦτο δὲ φαμεν, ὅτι οὐ δυνατόν ἔνωσιν ἀληθῆ λέγειν μετὰ τὴν γέννησιν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἄνθρωπον Θεῷ ἐνωθέντα, ἀλλὰ Θεὸν τὰ ἀνθρώπινα προσλαβόμενον οἶδαμεν τὸν Χριστόν, λέγω δὴ σῶμα, καὶ ψυχὴν, καὶ νοῦν τελείως χωρὶς ἁμαρτίας ἐνοῦσθαι τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄνθρωπον ἀκούσης τὸν Χριστὸν ὀνομαζόμενον, μὴ ἐπιλανθάνου ὅτι καὶ Θεὸς γέγονεν·

et propter eius cum homine coexistentiam, quod est hominis proprium Verbo accommodant praedicti sancti, utique post coniunctionem ipsum chrisma factum esse prorsus confitebuntur. Iam si post coniunctionem Iesus unctus fuit, coniunctionem autem nullam dicere volunt ante eius ex Virgine ortum, sequitur ut isti ne Christiparam quidem Virginem confiteantur. Nam si Christipara, prorsus et Deipara: si minus Deipara, utique nec Christipara. Nam si unctio post coniunctionem fuit, proptereaue in Verbi personam ea reputatur, coniunctionem autem post nativitatem ex Virgine factam dicunt, ne Christiparam quidem esse comperiemus. Secus si Christipara est, sane et Deipara. Cum enim unctio ante coniunctionem cogitari non possit, si Christipara est Virgo, intraque eam coniunctio facta fuit, ea cum non hominem, ut isti aiunt, sed unitum Verbo Christum pepererit, Deipara iure dicitur; siquidem, ut antea dictum est, de vera adunatione, non autem de illa quae in sanctis fit, loquuntur. Hoc autem dicimus, quia fieri nequit ut vera adunatio post nativitatem dicatur. Nos vero non hominem Deo unitum, sed Deum qui humanitatem assumpsit, qui corpus, inquam, et animam ac mentem perfecte in sancta Virgine sibi univit, hunc Christum esse scimus. Propterea etiamsi hominem audieris Christum nominari, ne obliviscaris eundem et Deum esse.

- 1144 13. [...] [Κύριον καὶ Θεὸν ἐπιγινώσκουμεν τὸν Χριστόν· γέγονε μὲν γὰρ ἀνθρώπος δι' ἡμᾶς ὁ τοῦ * Θεοῦ Λόγος, μετασχὼν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ γεγέννηται διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον μετὰ ταύτης ἐκ τῆς ἀγίας καὶ ἀπειρογάμου Παρθένου· ἀλλ' ἦν καὶ οὕτω κατὰ φύσιν Θεὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός· διὰ ταύτην τοιγαροῦν τὴν αἰτίαν καλεῖται καὶ ἄνθρωπος, καλεῖται δὲ καὶ Θεός, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων ἐν ἑκατέρᾳ προσηγορίᾳ Χριστός].

PG
76, 269
*272

EXPLICATIO DUODECIM CAPITUM (431)

ANATHEMATISMOS A'

- 1145 Εἴ τις οὐχὶ ὁμολογεῖ, Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον· γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον· ἀνάθεμα ἔστω.

PG
76, 296

Ἐπίλυσις α'

Οἱ μακάριοι Πατέρες, οἱ κατὰ καιροῦς ἐν τῇ Νικαέων πόλει συναγηγερμένοι, καὶ τὸν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀδιαδλήτου πίστεως ὅρον ἐκθέμενοι, πιστεύειν ἔφασαν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ· καὶ εἰς τὸ

- 1144 13. [...] [Dominum ac Deum agnoscimus Christum. Profecto factum est propter nos * homo Dei Verbum, humanae naturae communicans, natumque est, ob suam ineffabilem erga homines charitatem, cum ea natura ex sancta et nuptiarum experte Virgine: sed tamen sic etiam Deus suapte natura erat, Dei Filius. Hanc igitur ob causam et homo vocatur, et simul vocatur Deus, cum sit unus idemque sub utraque appellatione Christus].

PG
76, 270
*271

ANATHEMATISMUS I

- 1145 Si quis non confitetur Emmanuelem vere Deum esse, et ob id factam Virginem Deiparam (genuit enim illa incarnatum Dei Patris Verbum secundum carnem), anathema sit.

PG
76, 295

Declaratio prima

Beati Patres, qui Nicaeae olim convenerunt, rectae inculpataeque fidei doctrinam exponentes, in unum Deum Patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium factorem se credere professi sunt; et in unum Dominum Iesum Christum Filium eius, et in Spiritum

Πνεῦμα τὸ ἅγιον· αὐτὸν λέγοντες τὸν ἐκ Θεοῦ πεφηνότα Λόγον, τὸν δι' οὗ
 τὰ πάντα ἐγένετο, τὸ φῶς τὸ ἐκ φωτός, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεὸν ἀληθι-
 νόν, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπῆσαι, παθεῖν τε καὶ ἀναστῆναι. Θεὸς γὰρ
 ὢν κατὰ φύσιν ὁ μονογενὴς τοῦ Πατρὸς Λόγος, σπέρματος Ἀβραάμ ἐπε-
 *297 λάβετο, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ παραπλησίως ἡμῖν * μετέσχευ
 αἵματος, καὶ σαρκός· γεγέννηται γὰρ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου,
 καὶ ἄνθρωπος γέγονε καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἀπολισθήσας τοῦ εἶναι Θεός· μὴ γέ-
 νοιτο· ἀλλ' ὢν ὅπερ ἦν, καὶ μεμενηκὸς ἐν τῇ τῆς θεότητος φύσει τε καὶ δόξῃ.
 Φαμὲν οὖν αὐτὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, οὐ τροπὴν ὑπομείναντα τὴν εἰς ὅπερ
 οὐκ ἦν, οὐκ ἀλλοίωσιν· αἰεὶ γὰρ ἐστὶν ὁ αὐτός, καὶ τροπῆς ἀποσχίασμα πα-
 θεῖν οὐκ ἀνέχεται. Ἀλλ' οὐδὲ φυρμόν, ἣ ἀνάχυσιν, ἣ σύγκρασιν τῆς οὐσίας
 αὐτοῦ πρὸς τὴν σάρκα γεγενῆσθαι διορίζομεθα· φαμὲν δὲ σαρκὶ ψυχὴν ἐχούσῃ
 τὴν λογικὴν ἠνῶσθαι τὸν Λόγον ὑπὲρ νοῦν τε καὶ ἀπορρήτως, καὶ ὥς μόνος
 οἶδεν αὐτός. Οὐκοῦν μεμένηκε Θεὸς καὶ ἐν προσλήψει σαρκός· καὶ ἐστὶν εἰς
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ὁ αὐτός καὶ
 πρὸ παντὸς αἰῶνος, καὶ χρόνου, καθὼ νοεῖται Λόγος, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑπο-
 στάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς οἰκονομικῶς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς

sanctum: asserentes, ipsum quod ex Deo Verbum emicuit, per quod
 omnia facta sunt, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, in-
 carnatum, et hominem esse factum, et passum, et resurrexisse. Ete-
 nim cum unigenitum Dei Patris Verbum natura Deus esset, semen
 Abrahæ, ut beatus Paulus dicit,¹ apprehendit, perindeque ac nos,
 *298 carnis et sanguinis effectum est particeps. Natum * est enim secun-
 dum carnem ex sancta Virgine, et æque ac nos, homo factum est,
 non amittens esse Deum (absit!) sed existens quod erat, et in divi-
 nitatis natura et gloria permanens. Dicimus igitur, ipsum (Dei Ver-
 bum) hominem esse factum, nec ob id tamen versum in id quod non
 erat, non alteratum: idem enim semper est, neque conversionis obum-
 brationem pati sustinet.² Sed neque ullam essentiae illius cum carne
 commistionem, aut confusionem, aut concretionem factam esse sta-
 tuimus: asserimus autem, Verbum carni anima rationali perfectæ
 et informatæ, modo quem ipsum solum novit (nostræ enim mentis
 captum hæc res excedit), unitum esse. Mansit itaque Deus etiam
 post assumptionem carnis; estque unus Dei et Patris Filius Dominus
 noster Iesus Christus, idem et ante omne sæculum et tempus, qua-
 tenus Verbum intelligitur, et figura substantiæ eius³ et in novissi-
 mis temporibus dispensatoria ratione nostri causa homo factus. Quia

¹ Hebr. II, 16.

² Iac. I, 17.

³ Hebr. I, 3.

γεγονώς. Ἐπειδὴ δὲ ἀναιροῦσί τινες τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ, τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένην ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ὅλων, οὐκ εἰς ἀρχὴν τοῦ εἶναι καλοῦσαν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ θανάτου, καὶ φθορᾶς, γεγονώς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὁ πρῶτος ἡμῶν ἀναθεματισμὸς κατακέκραγε μὲν τῆς ἐκείνων κακοπιστίας, τὸ δὲ ὁρθῶς ἔχον ὁμολογεῖ, Θεὸν εἶναι λέγων κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἑμμανουήλ· καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον.

ANATHEMATISMOS B'

- 1146 Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἠνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον, ἓνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεὸν τε ὁμοῦ, καὶ ἄνθρωπον· ἀνάθεμα ἔστω. PG
76, 297

Ἐπίλυσις β'

Ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, ὁ τῶν θείων μυστηρίων ἱεουργός· «Ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐν σαρκὶ ἐφανερώθη· ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι· ὤφθη ἀγγέλοις· ἐκηρύχθη ἔθνεσιν· ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ· ἀνελήφθη ἐν δόξῃ». Τί οὖν ἐστὶ τό· «Ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ»;

vero nonnulli nativitatem illius secundum carnem propter omnium salutem, qua editus est ex sancta Virgine, inficiantur (quae nativitas hoc illi non contulit, ut tum primum esse inciperet, sed ut nobis similis factus a morte et corruptione nos liberaret): propterea primus hic noster anathematismus in perversam illorum fidem invenitur tum vero, quod rectae fidei est, confitetur, Emmanuelem secundum veritatem Deum esse dicens atque ideo sanctam Virginem Deiparam.

ANATHEMATISMUS II

- 1146 Si quis non confitetur, Dei Patris Verbum carni secundum hypostasim unitum, unumque una cum sua carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul et hominem, anathema sit. PG
76, 298

Explanatio secunda

Divinus Paulus, sacer ille divinorum mysteriorum interpres, ita scribit: *Manifeste magnum est pietatis sacramentum: Deus manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, apparuit angelis, praedicatus est gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria.*¹ Quid

¹ I Tim. III, 16.

τουτέστι· Γέγονε σὰρξ ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, οὐ κατὰ μετάστασιν, ἢ τροπὴν, τῆς ἑαυτοῦ φύσεως εἰς σάρκα μεταπεποιημένης, ὥς ἤδη προείπομεν, ἰδίαν δὲ μᾶλλον ποιησάμενος σάρκα τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, εἰς καὶ ὁ αὐτὸς χρηματίζων Υἱός· πρὸ μὲν τῆς ἐνανθρωπήσεως ὡς ἄσαρκος ἔτι Λόγος, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν ἔτι ὁ αὐτὸς ἐν σώματι.

APOLOGETICUS PRO XII CAPITIBUS (430/431)

ANATHEMATISMOS A'

PG 76, 317 Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον· γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον· ἀνάθεμα ἔστω. 1147

Ἀντιρρήσεις τῶν Ἀνατολικῶν

Καὶ τίς σαρκικῶς, σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, ἀποτετέχθαι συνομολογήσειεν; Εἰ γὰρ σαρκικῶς ἐγέννησεν, οὐκέτι κατὰ παρθένον· καὶ ποῦ θήσομεν τό· « Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι », σαρκικῶς κατ' αὐτὸν τῆς Παρθένου, καὶ οὐ θεοπρε-

igitur est quod dicit, « Manifestatus est in carne! » hoc est, Dei Patris Verbum caro factum est: non quod secundum propriam naturam conversum, aut transmutatum sit in carnem, ut modo dicebamus; sed potius quod carnem ex sancta Virgine sumptam propriam sibi fecerit, unus idemque Filius exsistens: ante incarnationem quidem tanquam Verbum tantum carnis expers; post incarnationem vero idem etiam in corpore.

ANATHEMATISMUS I

PG 76, 318 Si quis non confitetur, Emmanuelem vere Deum esse, et ob id sanctam Virginem Deiparam (genuit enim illa carnaliter incarnatum Dei Patris Verbum): anathema sit. 1147

Orientalium oppositio

Ecquis carnem factum Dei Verbum, carnaliter natum esse simul confitebitur; nam si carnaliter genuit, iam non ut virgo. Et ubi ponemus hoc: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*,¹ si, iuxta illius mentem, carnaliter et non ut Deum decet,

¹ Lc. I, 35.

πῶς γεννησάσης; καὶ πῶς ταύτην ἀστὴρ παραδόξως φαινόμενος κατεμήνυε; μάγοι δὲ ἐκ Περσίδος δι' αὐτοῦ ὁδηγούμενοι παρήεσαν, τὸν τεχθέντα ζητοῦντες· καὶ εὐρόντες, ἔφερον δῶρα καὶ τῷ νοουμένῳ, καὶ τῷ φαινομένῳ πρόσφορα. Ἄγγελοί τε οὐρανόθεν κατελθόντες τὴν γέννησιν, μετὰ τῶν ποιμένων ἀναμιγνέτες, ἐχόρευον λέγοντες· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία ». Ταῦτα τίνος *μηνύματα; Σαρκευκῆς, ἢ *32 θεοπρεποῦς γεννήσεως; Ἄλλως τε εἰ ἀδασανίστως ταῖς φωναῖς ἐμβάλοιμεν, καὶ τροπὴν τοῦ λόγου, καὶ μεταβολὴν τὴν εἰς σάρκα φαντασθησόμεθα· καὶ οὕτως καὶ ἁμαρτίαν αὐτόν, καὶ κατάραν γεγενῆσθαι ὑποληψόμεθα, εἰ τοῖς ἐπομένοις, ἢ ἡγουμένοις τῶν κειμένων, καὶ αὐτῇ τῇ συνηθείᾳ τῆς Γραφῆς μὴ προσέχοιμεν. Ἀλλὰ γὰρ τὸ γενέσθαι σάρκα τὸν Λόγον, τὴν ἐν τῇ σαρκὶ σκῆνωσιν καλῶς ἐκλαμβάνομεν κατὰ τὴν τῶν Εὐαγγελίων διάνοιαν.

Ἀπολογία Κυρίλλου

Τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ μυστήριον ὁ πάνσοφος Ἰωάννης διατρανοῖ γεγραφικῶς· « Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ

Virgo genuit? et quomodo hunc stella insolito modo apparens demonstravit? Magi vero ex Perside, illa duce, advenerunt, natum quaerentes, et invento dona obtulerunt et ei, qui videbatur oculis, et ei, qui mente percipiebatur, convenientia.¹ Angeli, qui descenderunt de coelo, cum pastoribus misti, de natali tripudiarunt, dicentes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas.*² * Haec *319 cuius indicia? carnalis, an eius quae Deum decet nativitatis? Et alioqui si absque examine, et iudicio in eius voces incidimus, et conversionem et commutationem Verbi in carnem imaginabimur, et sic etiam peccatum³ et maledictum⁴ ipsum factum esse suspicabimur: si quidem minus ad sequentia, vel praecedentia contextus sermonis, et ad ipsam consuetudinem Scripturae attenderimus. Caeterum carnem esse factum Verbum, recte iuxta Evangeliorum mentem, habitationem in carne exponimus.

Defensio Cyrilli

Dispensationis unigeniti Filii Dei in carne sacramentum sapientissimus Ioannes declarat, scribens: *Et Verbum caro factum est, et habi-*

¹ Matth. II, 1 ss.

² Lc. II, 14.

³ II Cor. V, 21.

⁴ Galat. III, 13.

ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ». Ταῦτα συνιέντες ὁρθῶς οἱ μακάριοι Πατέρες, οἱ κατὰ καιροὺς ἐν τῇ Νικαέῳ συνειλεγμένοι, αὐτὸν ἔφασαν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς φύντα Λόγον, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Πατήρ, τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ φωτός, τὸν Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπῆσαι· τουτέστιν ἐνωθῆναι σαρκὶ ψυχὴν ἐχούσῃ τὴν λογικὴν, καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι μετὰ τοῦ καὶ ἀπομεῖναι Θεόν. Ὅτι δὲ ἀτρέπτως τε καὶ ἀσυγχύτως τὸ τῆς ἐνώσεως πέπρακται χρῆμα, μεμενηκός, ὡς ἔφη, τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦθ' ὅπερ ἐστί, καὶ εἰ γέγονε σάρξ, ἀναλλοίωτος γὰρ κατὰ φύσιν ἐστίν, οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀμφίβολον. Τὸ γὰρ σαρκουῖσθαι λεγόμενον, οὐκ εἰς σαρκὸς τρέπεται φύσιν, ἀλλ' ἕτερόν τι ἐννοεῖται παρ' αὐτὴν ὑπάρχον, καὶ ἐνωθὲν αὐτῇ. Οὕτω φρονούντες οἱ μακάριοι Πατέρες, Θεότοκον ὠνόμασαν τὴν ἁγίαν Παρθένον. Πειπιστεύκασι γὰρ ὅτι σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα γεγέννηκε τὸν Υἱόν, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Πατήρ. Ὁ δὲ τῶν νέων ἡμῶν δυσφημιῶν εὐρετὴς Νεστόριος τοιαῦτα μαχόμενος δόξῃ, κατακιβδηλεύει μὲν ὡς οὐκ οὖσαν ἀληθῆ τὴν Θεότοκος φωνήν· ἔφη δὲ οὕτως· Ἡρώτησα, φησί, πολλάκις αὐτοῦς· Τὴν Θεότητα λέγετε γεγεννησθαι ἐκ τῆς μακαρίας Παρθένου; Ἀποπηδῶσιν εὐθὺς πρὸς τὸ ῥῆμα· Καὶ τίς, φησί, τοσαύτην βλασφημίαν νοσεῖ, ὡς ἐκείνην τὴν γεννήσασαν τὸν ναὸν λέγειν παρὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ἐν ἐκείνῃ ἐκτίσθαι; Εἶτα ὅταν ἐπαγάγω-

*tavit in nobis.*¹ Haec recte intelligentes beati Patres olim in Nicaea congregati dixerunt, ipsum Verbum ex Deo Patre natum, per quod omnia fecit Pater, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, incarnatum et inhumanatum esse, hoc est, unitum carni animam habenti rationalem, et hominem factum esse; et cum hoc etiam mansisse Deum. Quod autem absque conversione et confusione unionis opus factum est, manente, ut dixi, Deo Verbo id quod est, tametsi factum sit caro (immutabile enim secundum naturam est), nulli dubium. Nam quod dicitur incarnari, non in carnis naturam vertitur, sed aliud quiddam ab illa, et ei unitum intelligitur. Sic sentientes beati Patres Dei genitricem nominaverunt sanctam virginem. Crediderunt enim, quod incarnatum et hominem factum genuerit Filium illum, per quem omnia fecit Pater. Verum Nestorius novellarum blasphemiarum inventor cum hac sententia pugnans, improbat quidem vocem hanc, Dei genitrix, quasi non sit vere dicta; dicebat autem sic: Interrogavi, inquit, saepe eos: Divinitatem natam dicitis e beata Virgine? Resiliunt statim ad hanc vocem. Et quis, inquit, tanto blasphemiae morbo laborat, ut quae genuit templum, in illa dicat a Spiritu sancto Deum creatum esse? Deinde quando inferimus:

¹ Io. I, 14.

μεν· Τί οὖν ἄτοπον ἡμεῖς λέγομεν, συμβουλευόντες φυγεῖν τὴν φωνήν, καὶ ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ κοινὸν σημαινόμενον τῶν δύο φύσεων; Τότε νομίζεται ἐαυτοῖς εἶναι βλάσφημον τὸ λεγόμενον· Ἡ ὁμολόγησον σαφῶς θεότητα γεγενῆσθαι ἐκ τῆς μακαρίας Μαρίας, ἣ φεύγων βλάσφημον τὴν φωνήν, τί ταῦτά μοι λέγων, ὑποκρίνη μὴ λέγειν; Περιστάντος τοίνυν ἐκείνου, μᾶλλον δὲ ἀναπεύθοντος ἀνοσίως τοὺς Θεοτόκον λέγοντας τὴν Παρθένον εἰς τὸ δεῖν ὁμολογεῖν σαρκὸς γενέσθαι καρπὸν γυμνῆν τε καὶ καταμόνας τὴν θεότητος φύσιν, καὶ τῆς ὑπάρξεως τὴν ἀρχὴν ἐκ γυναικὸς ἐσχηκέναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, * πληροφορεῖν ἐθέλοντες, ὅτι τῆς τοιαύτης δόξης ἀλλότριον παντελῶς καθεστήκαμεν· οὐ γὰρ οὕτω λεληρήκαμεν, ὥς ἐλέσθαι φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν· ἀποτεκεῖν ἔφημεν τὴν Παρθένον σάρκα γεγονότα κατὰ τὰς Γραφὰς τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, τουτέστιν ἄνθρωπον· ἀποτεκεῖν δὲ αὐτὸν σαρκικῶς, τουτέστι κατὰ σάρκα· ὁ μὲν γὰρ Θεὸς καὶ Πατὴρ θεϊκῶς γεγέννηκεν ἐξ αὐτοῦ Θεὸν ὄντα τὸν Υἱόν· ἐπειδὴ δὲ τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, σὰρξ ἐστὶ, γεγέννηκεν ἡ Παρθένος, ὥς σὰρξ ὑπάρχουσα, σαρκικῶς· τὸ δὲ σαρκικῶς εἰπεῖν, οὐκ ἀναιροῦντός ἐστι τῆς γεννήσεως τὸ παράδοξον, οὔτε μὴν ἀνατρέποντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, δι' ἧς ἐν μήτρᾳ διέπλασε τὸ τεχθέν· διδάσκοντος δὲ μᾶλλον, ὅτι ὥσπερ Θεὸς τίκτει θεϊκῶς, ἥτοι θεοπρεπῶς κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, οὕτω καὶ ἄνθρωπος ἀνθρωπίνως, ἥτοι σὰρξ

*321

Quid igitur absurdum nos dicimus, consulentes fugiendam illam vocem, et eundem ad communem utriusque naturae significatum? id tunc blaspheme dictum putant. Vel confitere manifeste, deitatem ex beata Maria natam esse: vel, si fugis hanc blasphemam vocem, cur qui eadem dicis, te non dicere simulas? Igitur illo urgente, imo inculcante impie, ut ii sanctam Virginem Dei genitricem dicunt, fateri debeant, carnis fuisse fructum nudam et seorsum positam deitatis naturam, et subsistentiae initium ex muliere habuisse Dei Verbum; probare volentes, nos ab hac opinione prorsus alienos esse (non enim ita deliramus, ut velimus sapere aliud, quam quod oportet sapere), * Virginem peperisse dicimus Dei Verbum secundum Scripturas carnem factum, hoc est, hominem; peperisse autem illum carnaliter, hoc est, secundum carnem. Nam Deus et Pater secundum divinitatem genuit ex se Deum exsistentem Filium. Quoniam autem quod natum est ex carne, caro est;¹ genuit Virgo, ut caro existens, carnaliter. Carnaliter autem dicere, non est tollentis admirabilem nativitatem, neque evertentis Spiritus sancti operationem, qua in utero formavit partum: sed docentis potius quod sicut Deus gignit divine, hoc est, digne Deo secundum suam naturam; ita et homo

*322

¹ Io. III, 6.

σαρρικῶς. Θεὸς δὲ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Λόγος, ἦτοι σὰρξ γεγονώς, προῆλθε θεοπρεπῶς, τουτέστιν, ὥς ἂν πρόποι τῷ γε ὄντι κατὰ τὴν ἀλήθειαν Θεῷ. Μόνος γὰρ ἔσχε μητέρα τὴν ἀπειρόγαμον, καὶ τετήρηκε παρθένον τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν κατὰ σάρκα. Θαυμάζω δέ, ὅτι Θεοτόκον ὀκνοῦντες εἰπεῖν τὴν ἁγίαν Παρθένον, θεοπρεπῶς αὐτὸν γεγενῆσθαι φασιν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος κοινὸς τρίτεται θεοπρεπῶς.

ANATHEMATISMOS Γ'

Ἀπολογία Κυρίλλου

PG
76, 328

[...] Ἡμεῖς δὲ ταῖς εἰς ὀρθότητα ψήφοις στεφανοῦντες τὸ εἰρημένον, 1148 ἐπόμενοι τε πανταχῇ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, καὶ τὰς τῶν θεηγόρων φωνὰς τοῦ παντὸς ἀξιοῦντες θαύματος, μᾶλλον δὲ καὶ θείους ἡγούμενοι νόμους, οὐ τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων, οὔτε μὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐπιλαδέσθαι φαιμέν τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγον· πεπιστεύκαμεν δέ, ὅτι κατὰ τὸ τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι δοκοῦν, ἐπισκιάσας τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ, ἅτε δὴ καὶ δύναμις ὢν τοῦ ὑψίστου Πατρός, ἔπλασεν ἑαυτῷ τὸ σῶμα τὸ ἐξ αὐτῆς, πλὴν δι' ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, κεχρημάτικέ τε καὶ υἱὸς Ἀβραάμ, καὶ Δαυὶδ· οὐκ ἀπεμπολήσας διὰ τὸ ἀνθρώπινον τὸ εἶναι κατὰ

humane, hoc est, caro carnaliter. Deus autem exsistens secundum naturam Verbum, quamvis caro factum, divine processit, hoc est, ut decet eum, qui secundum veritatem est Deus. Solus enim habuit matrem nuptias non expertam; et servavit virginem eam, quae ipsum peperit secundum carnem. Admiror autem, quod non audentes dicere sanctam Virginem Dei Genitricem, cum Deo digne ipsum esse genitum fatentur. Non enim homo communis gignitur Deo digne.

ANATHEMATISMUS III

Cyrylli defensio

PG
76, 327

[...] Nos vero ut rectissime prolatum hoc dictum nostra sententia 1148 probamus, sequentes ubique divinitus inspiratas Scripturas, et valde admirantes theologorum voces, imo eas pro divinis legibus habentes, dicimus Dei Patris Verbum non apprehendisse neque sanctorum angelorum, neque suam naturam: credimus autem, secundum quod sacris Litteris videtur, quod obumbrans sanctae Virgini, utpote virtus exsistens altissimi Patris, formavit sibi corpus ex illa, verumtamen per operationem sancti Spiritus; et factum est homo, appellatumque est filius Abrahae et Davidis; non amittens propter humani-

ἀλήθειαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατὴρ, μεμενηκώς δὲ μᾶλλον, καὶ εἰ γέγονε
σάρξ, ἐν φύσει τε καὶ ὑπεροχῇ, καὶ δόξῃ θεότητος.

- 1149 [...] Εἰ δὲ δὴ τις οἶοιτο τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου γεγεννημένον κεχρί- PG
76, 329
σθαι τε καὶ ἡγιασθαι μόνον, ταύτῃ τοι καὶ ὀνομάσθαι Χριστόν, λεγέτω πα-
ρελθὼν, εἰ ἀπόχρη τὸ χρίσμα πρὸς τὸ ἀποφῆναι τὸν χριόμενον ἰσοκλεᾶ καὶ
ὁμόθρονον τῷ πάντων ἐπέκεινα Θεῷ. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον ἰδι-
κῶς ὀνομάσθαι Χριστόν, ὁ τῶν νέων ἡμῖν βλασφημιῶν εὐρετὴς Νεστόριος
διαθεβαίουσιν συχνῶς· ἰδικῶς δέ, καὶ ἀνὰ μέρος Χριστόν ἕτερον τὸν ἐκ τῆς
ἁγίας Παρθένου γεγεννημένον· κατακιβδηλεύοντες τὴν δόξαν, ὡς ἀκαλλῇ καὶ
ἀσύμφυλον καὶ τῆς ἀληθείας ἐξωκισμένην, οὔτε δὲ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατὴρ Λό-
γον κατὰ μόνας νοούμενον κεχρίσθαι τῷ ἑλαίῳ τῆς ἀγαλλιᾶσεως διαθεβαίου-
μεθα, οὔτε μὴν ἰδίᾳ τε καὶ κατὰ μόνας ὡς ἄνθρωπον, καὶ ἕτερον ὄντα Υἱὸν
παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου. Ἐνα δὲ μᾶλλον χρῆ-
ναι πρὸς ἀπάντων δισχυρίζομεθα ὁμολογεῖσθαι Χριστόν, σαρκωθέντα καὶ
ἐνανθρωπήσαντα, τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον· «Εἷς γὰρ Κύριος, μία
πίστις, ἐν βάπτισμα».

tatem, quod sit Filius Dei et Patris secundum veritatem; manens
autem potius, quamvis factum sit caro, in natura et eminentia et
gloria deitatis.

- 1149 [...] Si autem quis existimet eum, qui est ex sancta Virgine natus, PG
76, 330
unctum esse et sanctificatum solum, et hac ratione nominatum Chri-
stum, prodeat et dicat, num sufficiat unctio ad hoc, ut efficiat, quod
unctus aequalis gloriae et maiestatis sit cum eo, qui est super omnia,
Deus. Quoniam enim Dei Verbum seorsum nominari Christum, Ne-
storius, novellarum nobis blasphemiarum inventor assidue affirmat;
et seorsim Christum alterum, qui ex sancta Virgine genitus est: ut
hanc opinionem notaremus tanquam improbandam ac temerariam,
et a veritate alienam, neque Verbum Dei Patris seorsum conside-
ratum, unctum esse oleo exsultationis affirmamus, neque seorsum
et privatim ut hominem, et alium Filium ab eo, qui est Verbum ex
Deo, eum qui e sancta Virgine; asserimus autem necessarium esse,
ut omnes confiteantur unum Christum, incarnatum et hominem
factum unigenitum Dei Verbum: *Unus enim Dominus, una fides,
unum baptisma.*¹

¹ Ephes. IV, 5.

ANATHEMATISMOS Δ'

Ἀπολογία Κυρίλλου

PG 76, 337 [...] Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν εἷς καὶ ὁ αὐτός, Θεός τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος, ταύτη 1150
τοι καὶ λίαν ὀρθῶς, ποτὲ μὲν θεϊκῶς, ποτὲ δὲ ἀνθρωπίνως ποιεῖται τοὺς λό-
γους· πλὴν τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ ταύτας τε καὶ αἰνῶναι εἶναι φωνὰς δις-
χυριζόμεθα· οὔτε φιλοῦντες θεότητος τὸν ἐκ τῆς παναγίας Παρθένου ναόν,
οὔτε μὴν ἄσαρκον εἰδότες τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον μετὰ τὴν ἄρρητον
ἐνωσιν.

ANATHEMATISMOS ΙΑ

Ἀπολογία Κυρίλλου

PG 76, 372 [...] Ἀπεστάλθαι δὲ φαμεν τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς, γενόμενον ἄν- 1151
θρωπον· πρόποι γὰρ ἂν καὶ μάλα ὀρθῶς τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις τὸ τῆς
ἀποστολῆς ὄνομά τε καὶ χρῆμα. Ἀπεστάλη δέ, ὡς ἔφην, οὐ γυμνός, καὶ
ἄσαρκος ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, γέννησιν δὲ μᾶλλον ὑπομείνας τὴν κατὰ
σάρκα, ἥτοι σῶμα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, τοῦτό τε ἀφράστως καὶ
ἀσυγχύτως ἐνώσας ἑαυτῷ, καθὰ πλειστάκις εἰρήκαμεν, «ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ
Θεὸς Κύριος», κατὰ τὰς Γραφάς.

ANATHEMATISMUS IV

Cyrilli defensio

PG 76, 338 [...] Quoniam autem [Christus] est unus et idem Deus simul et 1150
homo, hac ratione recte aliquando divine, aliquando humane loqui-
tur: verumtamen unius Iesu Christi et has et illas voces esse asseri-
mus, nec divinitate spoliante templum, quod ex sancta Virgine est,
nec sine carne putantes Dei Patris Verbum post ineffabilem uni-
tionem.

ANATHEMATISMUS XI

Cyrilli defensio

PG 76, 338 [...] Missum vero dicimus Filium a Patre, factum hominem. Valde 1151
enim congruunt exinanitionis mensuris missionis nomen et res. Mis-
sum itaque est, sicuti dixi, non nudum et absque carne Verbum, quod
est ex Deo Patre; sed nativitatem potius secundum carnem subiens,
id est, corpus ex sancta Virgine assumptum ineffabiliter et inconfuse
sibi uniens, sicut saepissime diximus, *illuxit nobis Deus Dominus*,
secundum Scripturas.¹

¹ Ps. CXVII, 27.